

महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे मुख्यपत्र

जनमानसाची

शिंदोरी

मुख्य

एप्रिल २०१३ • मूल्य रु. १०/-

दुष्काळग्रस्तांना मदतीचा हात द्या.
- माणिकराव ठाकरे

जलसंकटावर मात करु.
- मुख्यमंत्री

सोनियाजींची १५ वर्षांची यशस्वी घोडदौड

थोर खातंत्र्य सेनानी, कॉँग्रेस पक्षाचे जेळ नेते व माजी केंद्रीय मंत्री

बाबू जनजीवनराम

जयंतीच्या निमित्ताने

विनाम आदरांजली !

शिदोरी

कृति
माला

■ वर्ष ३ रे ■ अंक : १० ■ एप्रिल २०१३

■ मुख्य संपादक

माणिकराव ठाकरे

अध्यक्ष : महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटी

■ संपादक

अंड. गणेश पाटील

सरचिटणीस : महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटी

■ कार्यकारी संपादक

दत्तात्रय ऊर्फ सुनील रा. खांडगे

■ संपादकीय सदस्य

माणिकराव जगताप : सरचिटणीस-म.प्र.काँ.क.

अरुण मुगदिया : सरचिटणीस-म.प्र.काँ.क.

संजय बालगुडे : चिटणीस-म.प्र.काँ.क.

■ मुख्यपृष्ठ व सजावट

संजय कदम, संदेश कशिलकर

प्रचिता ग्राफिक्स, भायखळा, मुंबई-२७.

■ मुख्य कार्यालय

टिळक भवन, काकासाहेब गाडगीळ मार्ग,
दादर (प.) मुंबई - २५.

शिदोरी यापुढे <http://www.myct.in/mpcc.aspx/shidori>
संकेतस्थळावर उपलब्ध

मूल्य रु. १०/-

वार्षिक वर्गणी रु. १००/-

पंचवार्षिक वर्गणी रु. ५००/-

पक्षांतर्गत कार्यक्रम, प्रतिक्रिया, लेख
shidoricongress@gmail.com
यावर पाठवावे.

या अंकात व्यक्त
केलेल्या मतांशी
संपादक सहमत
असतीलच असे
नाही. (सर्व वाद
मुंबई न्यायकक्षेत)

■ संपादकीय.....	०२
■ टंचाई परिस्थितीचा मुकाबला.....	०५
■ जलसंकट.....	०८
■ दुष्काळाच्या झाळा.....	१२
■ महाराष्ट्र राज्याचा अर्थसंकल्प.....	१५
■ यशस्वी घोडदौड.....	१८
■ युगपुरुष.....	२१
■ आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे स्मारक.....	२५
■ महिलांनी आपला हक्क.....	२८
■ यशस्वी होण्यासाठी.....	३१
■ महिला धोरण.....	३४
■ नागरिकांची सनद.....	३९
■ राज्याचा विकास.....	४२

संपादकीय

दुष्काळग्रस्तादा

मदतीचा हात द्या

महाराष्ट्रात दुष्काळाची परिस्थिती दिवसेंदिवस भीषण होत चालली आहे. राज्याच्या ग्रामीण भागात पाणीटंचाई मोठ्या प्रमाणावर जाणवत आहे. जमिनीला भेगा पडल्या असून, पिके कधीच करपून गेली आहेत. जीवन जगण्याचा संघर्ष सुरु झाला असून, पाणी आणि चाच्याची टंचाई जाणवत आहे. १९७२ पेक्षा हा मोठा दुष्काळ असून, गेली तीन वर्ष सततच्या अवर्षणामुळे, राज्यातील परिस्थिती गंभीर बनली आहे. कोरड्या विहिरी, कोरडे पाट, घोंगावणारा वारा आणि सुरकुतलेली जनावरे अशी दृश्ये पाहायला मिळत आहेत. राज्य सरकारने हा दुष्काळ अत्यंत गांभीर्याने घेतला असून, राज्यातील सर्व जिल्हाधिकाऱ्यांना आपआपल्या जिल्ह्यातील गावे, नगरपालिका आणि खेडोपाड्यांसाठी आपत्कालीन व्यवस्था उभारणीच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत. धरणांमधील पाणीसाठा आटू लागला आहे. राज्याच्या विविध भागांत तीव्र पाणीटंचाई झाल्यामुळे, धरणांचे पाणी फक्त पिण्यासाठी वापरण्यावर भर दिला जात आहे. पिण्याचे पाणी पुरवण्यासाठी राज्य सरकारने आपत्कालीन व्यवस्था निर्माण करण्याच्या दिशेने पावले उचलण्यास सुरुवात केली आहे. दुष्काळग्रस्तांना मदत करणे, ही प्रत्येकाची जबाबदारी आहे. बळीराजा तरला, तरच देश तरणार आहे. म्हणून आपल्यापैकी प्रत्येकाने दुष्काळग्रस्तांच्या मदतीसाठी आपले योगदान दिले पाहिजे.

देशातील दुष्काळग्रस्त भागांसाठी केंद्र सरकारने २ हजार ८९३ कोटी रुपयांची भरीव मदत जाहीर केली आहे. त्यातून फळबागांसाठी नव्या योजना आखण्यात आल्या आहेत. या योजनांअंतर्गत, अतिशय दयनीय अवस्थेत पोहोचलेल्या बागांना ६० हजार रुपयांची प्रतिहेकरी मदत देण्यात येणार आहे. या मदतीच्या रकमेपैकी निम्मी रक्कम शेतकऱ्यांनी विविध कर्जयोजनेतून उभारायची आहे. तर, उर्वरित ३० हजार रुपयांची रक्कम केंद्र सरकार, दुष्काळ भागातील शेतकऱ्यांना अनुदान स्वरूपात देणार आहे. या योजनेमुळे देशातील १.३ लाख हेक्टर क्षेत्रातील पिके वाचण्याची अपेक्षा केली जात आहे. ५० टक्क्यांपेक्षा जास्त नुकसान झालेल्या शेतकऱ्यांना

बारमाही पिकांसाठी प्रति हेक्टरी देण्यात येणारी मदत, ८ हजार रुपयांवरून, १२ हजार करण्यात आली आहे. औलिताखालील क्षेत्रासाठी देण्यात येणारी प्रति हेक्टरी मदत ६ हजार रुपयांवरून ९ हजार रुपये करण्यात आली आहे. अवर्षणग्रस्त भागातील शेतकऱ्यांसाठी देण्यात येणारी प्रति हेक्टरी ३ हजार रुपयांची मदत, ४ हजार ५०० रुपयांपर्यंत वाढविण्यात आली आहे.

दुष्काळी भागातील जनावरांच्या छावण्यांमध्ये राहणाऱ्या मोठ्या गुरांसाठी, देण्यात येणारा खर्च वाढवून, तो ३२ रुपयांवरून ५० रुपये, प्रति जनावर करण्यात आला आहे. लहान जनावरांसाठी देण्यात येणारा खर्च १६ रुपयांवरून वाढवून, २५ रुपये करण्यात आला आहे. त्याचप्रमाणे दुभत्या जनावरांसाठी औषधोपचार आणि देखभालीचा खर्च वाढवून देण्यात आला आहे. १ मार्च ते ३० जूनपर्यंत ही वाढ लागू राहणार असून त्यानंतर परिस्थितीचा पुनर्शब्द आढावा घेण्यात येणार आहे.

दुष्काळग्रस्तांना मदत करण्यासाठी राज्य सरकारने आणि महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कार्यालयाने केंद्राकडे अनेकवेळा पाठपुरावा केला. त्याला यश आले असून केंद्र सरकारने महाराष्ट्राला १ हजार २०७ कोटी रुपयांची मदत देऊ केली आहे. राज्यातील मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्र, आणि उत्तर महाराष्ट्राच्या अनेक जिल्ह्यांमध्ये दुष्काळाची गंभीर परिस्थिती आहे. जिल्हा प्रशासनाकडून मोठ्या प्रमाणावर गावे आणि वाढगावस्त्यांना पाणीपुरवठा केला जात आहे. केंद्र सरकारने जाहीर केलेल्या मदत निधीमुळे राज्यातील जनतेला मोठा दिलासा मिळाला आहे. यंदाच्या दुष्काळाची छाया, राज्याच्या अर्थसंकल्पावरदेखील पडली असून, दुष्काळग्रस्तांसाठी ११६४ कोटीच्या निधीची तरतूद करण्यात आली आहे. त्यापैकी पाण्यासाठी ८५० कोटी, तर चाच्यासाठी १८६ कोटी रुपयांची तरतूद आहे. दुष्काळात होरपळणाऱ्या जनतेला महागाईचा चटका बसू नये म्हणून, अर्थसंकल्पात करवाढ न करता, चैनीच्या वस्तूंची भाववाढ करण्यावर राज्य सरकारने भर दिला आहे. ही दिलासादायक बाब आहे.

जलसंधारण, जलसंपदा आणि कृषी विभागाच्या वतीने, पाणी योजनांसाठी अर्थसंकल्पात तरतूद केलेला ८५० कोटी रुपयांचा निधी खर्च केला जाणार आहे. दुष्काळग्रस्त भागात रोजगार हमी योजनेसाठी कर्मचाऱ्यांची संख्या कमी

पडू नये म्हणून, २,५०८ कर्मचारी कंत्राटी पद्धतीने घेण्यात आले आहेत. त्याचप्रमाणे, रोजगार हमीच्या वेतनाची रक्कम १४५ वरून १६२ करण्यात आली आहे. रोजगार हमीतून वर्षाला १०० दिवस काम देण्याचे बंधनकारक असताना, राज्य सरकारने ही मर्यादा १५० दिवसांपर्यंत वाढवली आहे. राज्य सरकारने टंचाईग्रस्त भागात कर्जवसुलीला स्थगिती दिली असून पाणीपुरवठा योजनांची एक तृतीयांश रक्कम सरकार भरणार आहे. टँकरने पाणीपुरवठा करताना, जीएसडीच्या परवानगीची अट रद्द करतानाच, टँकरचे अधिकार जिल्हाधिकाऱ्यांकडून तहसीलदारांकडे वर्ग करण्यात आले आहेत. फळबागांना हेक्टरी ३०, तर इतर पिकांना हेक्टरी १० हजारांची मदत केली जाणार आहे. राज्यातील सुमारे ११ कोटी लोकांना, रोजगार हमीवर काम देण्याची तयारी सरकारने केली आहे. दुष्काळासारख्या गंभीर प्रश्नावर सरकारच्या मागे ठाम उभे राहावे, अशी अपेक्षा विरोधी पक्षाकडून केली जात आहे.

पाणीटंचाईला तोंड देणारी गावे पाहिली, की अंगावर शहरे येतात. माणसांचा जगण्याचा लढा पाहिला की मन सुन्न होते. भूगर्भातील पाणी वेगाने कमी होत चालले आहे. बोअरला पाणी लागत नाही. विहिरी आटल्या आहेत. पाण्यासाठी पायपीट सुरु आहे. मार्च महिन्यामध्ये जर आपल्याला ४० ते ५० कि.मी. अंतरावरून पाणी आणावे लागत असेल, तर एप्रिल, मे आणि जून महिन्यात पाण्याची काय परिस्थिती होईल, याची कल्पनादेखील करवत नाही. पर्जन्यवक्र बदलल्यामुळे, जमिनीतील पाण्याची पातळी वाढण्यासाठी, कायमस्वरूपी उपाययोजना करणे गरजेचे आहे. आपल्याला पीक-पॅटर्न बदलून, शेतीबाबत नियोजन करणे गरजेचे आहे.

आपण टँकर कितीही लावू शकतो. परंतु त्यासाठी पाणी कोरून आणणार, हा प्रश्न आहे. आपल्याला पाण्याचे नियोजन केले पाहिजे. आज शेतकरी आपल्या फळबागा जगविण्यासाठी प्रयत्न करीत आहे. गावतळी सुकल्पामुळे बागा पाण्याअभावी नष्ट होत आहेत. पाण्याचे नियोजन करताना ज्या बागा उभ्या आहेत, त्यांना पाणी देण्याला प्राधान्य दिले पाहिजे. दुधाळ जनावरांचे दूध देणे कमी झाले आहे. दुधाळ जनावरे आणि भाकड जनावरांना किती चारा द्यावा, याचे वेगवेगळे नियोजन असणे गरजेचे आहे. दुष्काळग्रस्तांना आपआपल्या परीने मदत करण्याची सर्वांनीच भूमिका ठेवल्यास, दुष्काळाची दाहकता कमी करता

येईल. अनेक स्वयंसेवी संस्थांनी आणि समाजसेवकांनी दुष्काळ निवारणाच्या कामगिरीत आपले योगदान देण्यास सुरुवात केली आहे. दुष्काळग्रस्त भागांना वेळ पडल्यास, रेल्वेने पाणी पुरवण्याची तयारी मध्य रेल्वेने दाखवली आहे, ही कौतुकास्पद बाब आहे.

कॉँग्रेस कार्यकर्ते, नेते आणि पदाधिकारी यांनी दुष्काळग्रस्तांच्या मदतीसाठी आपले योगदान देणे गरजेचे आहे. यंदाचा दुष्काळ मोठा आहे. दुष्काळात होरपळणाऱ्या जनतेला मदत करण्यासाठी प्रत्येकाने आपला खारीचा वाटा उचलणे गरजेचे आहे. मुख्यमंत्री साहाय्यता निधीला सळळ हाताने मदत करून दुष्काळ निवारणासाठी हातभार लावणे गरजेचे आहे. आपल्या भागात दुष्काळामुळे स्थलांतरित झालेल्या लोकांना अन्नधान्याबोरोबरच औषधांची मदत करणे, दुष्काळग्रस्त भागातील गावे दत्तक घेणे, लोकांना पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या देणे, जनावरांना पेंड व चारा देणे, १ दिवसाचा पगार दुष्काळग्रस्तांच्या मदतीसाठी देणे इत्यादी योगदान आपण दिले पाहिजे. राज्यातील विविध मंदिर देवस्थानांनी देखील दुष्काळग्रस्तांना मदत केली आहे.

दुष्काळाची समस्या कायमस्वरूपी सोडवता येईल, असे प्रयत्न, आपण आपल्या भागात केले पाहिजेत. शेततली बांधणे, बंधारे बांधणे, यांसारख्या विविध उपक्रमांनी पाणी अडवून जिरवण्यावर आपण भर दिला पाहिजे. 'मनरेगा' तून राज्याच्या दुष्काळग्रस्त भागात अनेक लोकोपयोगी कामे केली जात आहेत. आपल्या भागातील मजुरांना अशा कामांमध्ये सहभाग घेण्यासाठी प्रवृत्त केले पाहिजे. महाराष्ट्र प्रदेश कॉँग्रेस कमिटीने सामाजिक कार्यामध्ये नेहमीच आपला हातभार लावला आहे. या कसोटीच्या क्षणीदेखील, न डगमगता आपण पुढाकार घेऊन दुष्काळग्रस्त जनतेला आधार दिला पाहिजे. आपण केलेली लोकसेवा जनतेच्या कायम स्मरणात राहील, हे आपण विसरता कामा नये.

या महिन्यात महापुरुष डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि महात्मा जोतिराव फुले या दोन नेत्यांची जयंती आपण साजरी करीत आहोत. या दोन नेत्यांनी आपल्या विशाल कर्तृत्वाने राज्याच्या इतिहासात, कायमचा ठसा उमटवला असून, अंधारात चाचपडणाऱ्या जनतेच्या आयुष्यात हक्क आणि अधिकारांचा दीप प्रज्वलित केला आहे. यातूनच आजचा महाराष्ट्र साकारला आणि घडला. महाराष्ट्राच्या जडणघडणीत आपले मोलाचे योगदान देणाऱ्या या दोन्ही

नेत्यांना आमची भावपूर्ण आदरांजली.

राष्ट्रीय कॉँग्रेस अध्यक्षा सोनिया गांधी यांनी १४ मार्च २०१३ रोजी आपल्या अध्यक्षपदाची १५ वर्षे दिमाखात पूर्ण केली आहेत. त्याबद्दल महाराष्ट्र प्रदेश कॉँग्रेसतर्फे त्यांचे हार्दिक अभिनंदन! फिनिक्स पक्षाप्रमाणे उभारी घेत, त्यांनी कॉँग्रेस पक्षाला मजबूत तर केलेच, परंतु दोनदा सत्तास्थानावर बसवले. आज पक्षाला गतवैभव पुन्हा प्राप्त झाले असून, २०१४ च्या निवडणुकांत विजयाची हॅटट्रिक करण्यासाठी पक्ष सिद्ध झाला आहे. सोनियाजीचे मार्गदर्शन आपल्याला नेहमी उपयोगी आणि प्रेरणादायी ठरणार आहे. त्यांच्या भावी वाटचालीस आमच्या सदिच्छा!

माणिकराव ठाकरे

अध्यक्ष : महाराष्ट्र प्रदेश कॉँग्रेस
कमिटी

॥

टंचाईग्रस्त गावांमधील ज्या ग्रामपंचायतीत
चालू वीज देयकाच्या ३३ टक्के इतकी
रक्कम भरतील, त्यांच्या चालू वीज
देयकाची ६७ टक्के इतकी रक्कम
भरण्यात येईल. आवश्यकतेनुसार नागरी
भागात नळाड्वारे पाणीपुरवठा करण्याचा
योजना पूर्ण करण्यासाठी किंवा सुरक्षीत
चालविण्यासाठी साहाय्य देण्यात आले
आहे, असे सांगून राज्यपाल म्हणाले,
शेतकऱ्यांना वाजवी किमतीने ठिबक
सिंचन संच उपलब्ध करून देण्यासाठी,
नियत तांत्रिक मानके विचारात घेऊन
ठिबक सिंचन संचाचे दर निश्चित
करण्याची प्रक्रिया सुरु करण्यात
आली आहे. २ लाख हेक्टरपेक्षा अधिक
क्षेत्र ठिबक आणि तुषार सिंचनाखाली
आणण्यासाठी केंद्र व राज्य शासनाने
६७५ कोटी रुपयांपेक्षा अधिक नियतव्यय
उपलब्ध करून दिला आहे. विदर्भातील
८ कापूस उत्पादक जिल्हांमध्ये पिकांची
उत्पादकता वाढविण्यासाठी ३२५० कोटी
इतका नियतव्यय असलेल्या विदर्भ सधन
सिंचन विकास कार्यक्रम केंद्र शासनाने
सुरु केला आहे.

टंचाई परिस्थितीचा मुकाबला करण्यासाठी शासन बांधिल-राज्यपाल

टं चाई परिस्थितीचा मुकाबला करण्यासाठी विविध उपाययोजना करण्यास शासन बांधिल आहे. जवळपास ११,८०९ गावांमधील दुष्काळाचा सामना करीत असताना, शासनाने चाच्याचा पुरवठा करण्यासाठी जनारांच्या ५५४ छावण्या सुरु केल्या असून त्यात ४.५ लाखांपेक्षा अधिक जनावरे आहेत. आतापर्यंत ७४९ कोटी रुपये चाच्यावर खर्च झाले आहेत, असे राज्यपाल के. शंकरनारायणन यांनी सांगितले. राज्य विधिमंडळाच्या सन २०१३ च्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनाच्या अभिभाषणात राज्यपाल बोलत होते.

राज्यपाल के. शंकरनारायणन म्हणाले, १६६३ गावे व ४४९० वस्त्यांना टँकरदूरे पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करण्यासह विविध योजना टंचाईग्रस्त भागात कार्यान्वित करण्यात आल्या आहेत. ४१४ कोटी रुपये खर्च केले आहेत. म्हैसाळ व टैंभू उपस्ता जलसिंचन योजनांमधून कालव्याने पाणी पोहोचविण्याचा महत्त्वपूर्ण निर्णय घेतला असून ताकारी, म्हैसाळ, टैंभू, पुरंदर, उरमोडी, जनाई-शिरसाई व मुक्ताईनगर उपसासिंचन योजनांची देयके टंचाई निधीतून भरण्याच्या निर्णयामुळे या भागातील पाण्याच्या पुरवठेचात खंड पडणार नाही. राज्यातील दुष्काळी

परिस्थितीच्या पाश्वर्भूमीवर अकुशल मजुरांना काम पुरविण्यासाठी २०१२-१३ या वर्षात ७०० लाख मनुष्य दिवस रोजगार निर्माण होऊन त्यावर १७०० कोटी रुपयांपेक्षा अधिक खर्च राज्य शासनाने केला आहे. १२३ दुष्काळग्रस्त तालुक्यांमधील प्रति कुटुंबास १०० दिवसांऐवजी १५० दिवसांपर्यंतच्या रोजगाराचा खर्च देणात येणार आहे.

सुमारे १५ कोटी रुपये इतक्या खर्चाचा एक ठोस 'चारा विकास कार्यक्रम' हाती घेतल्यामुळे ३ लाख हेक्टरपेक्षा अधिक क्षेत्र चारा पिकांखाली आणण्यात आले आहे. खरीप, रब्बी आणि उन्हाळी हंगामात दुष्काळग्रस्त भागात ६० लाख टन हिरव्या चाच्याचे उत्पादन अपेक्षित आहे. असे सांगून राज्यपाल म्हणाले, - राष्ट्रीय कृषी विमा योजना दुष्काळची तीव्रता कमी करण्यासाठी व शेतकऱ्यांना जास्तीतजास्त नुकसानभरपाई आणि आर्थिक मदत देण्यासाठी राबविण्यात येत आहे. सर्व प्रमुख पिकांच्या जोखीम स्तरात २०१२-१३ च्या रब्बी हंगामात ६० टक्क्यांवरुन ८० टक्क्यांवर वाढ करण्यात आली आहे.

पीक कर्जाची वाढती गरज भागविण्यासाठी मागील खरीप हंगामात राज्यातील बँकांनी शेतकऱ्यांना १९,२४३ कोटी रुपये पीक कर्जाचे वाटप केले. ५० पेक्षा कमी पैसेवारी असलेल्या गावात पीक कर्ज थकीत होण्यापूर्वी या कर्जाचे पुर्नगठन करण्याचे ठरविले आहे. शेतकऱ्यांना १ लाख रुपयांपर्यंतचे पीक कर्ज बिनव्याजी व ३ लाख रुपयांपर्यंत पीक कर्ज प्रति वर्षे २ टक्के इतक्या दराने देण्याचे ठरविले आहे. ज्या तालुक्यातील भूजल पातळी २ मीटर किंवा त्यापेक्षा खोल गेली आहे, अशा तालुक्यामधील पाणीटंचाईच्या स्थितीत सुधारणा करण्यासाठी १५० कोटी रुपये उपलब्ध करून देण्यात आले असून सिमेंट नालाबंधारे बांधांच्या आवारात यातून राबविण्यात येणार आहे. ६८२ सिमेंट नालाबंधारे बांधून पूर्ण झाले असून १८३ बांधांच्यांचे काम प्रगतिपथावर आहे, असेही राज्यपालांनी सांगितले.

टंचाईग्रस्त गावांमधील ज्या ग्रामपंचायती चालू वीज देयकाच्या ३३ टक्के इतकी रक्कम भरतील, त्यांच्या चालू वीज देयकाची ६७ टक्के इतकी रक्कम भरण्यात येईल. आवश्यकतेनुसार नागरी भागात नळाद्वारे पाणीपुरवठा करणाऱ्या योजना पूर्ण करण्यासाठी किंवा सुरक्षीत चालविण्यासाठी साहाय्य देण्यात आले आहे, असे सांगून राज्यपाल म्हणाले, शेतकऱ्यांना वाजवी किमतीने ठिबक सिंचन संच उपलब्ध करून देण्यासाठी, नियत तांत्रिक मानके विचारात घेऊन ठिबक सिंचन संचाचे दर निश्चित करण्याची प्रक्रिया सुरु करण्यात आली आहे. २ लाख हेक्टरपेक्षा अधिक क्षेत्र ठिबक आणि तुशार सिंचनाखाली आणण्यासाठी केंद्र व राज्य शासनाने ६७५ कोटी रुपयांपेक्षा अधिक नियतव्यय उपलब्ध करून दिला आहे. विदर्भातील ८ कापूस उत्पादक जिल्हांमध्ये पिकाची उत्पादकता वाढविण्यासाठी ३२५० कोटी इतका नियतव्यय असलेला विदर्भ सधन सिंचन विकास कार्यक्रम केंद्र शासनाने सुरु केला आहे.

दुष्काळी वर्षामध्ये नवीन सिंचन क्षमता निर्माण करण्यावर भर देण्यासाठी पाण्याचे परिणामकारक नियोजन केल्यामुळे प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्रात २.९८ लाख हेक्टर इतकी वाढ झाली आहे. कोयना जलविद्युत प्रकल्प टप्पा-४ अंतर्गत जलाशय-छेद (लेक-टॅप) २५ एप्रिल २०१२ रोजी करण्यात आला, त्यामुळे राज्यातील विजेची मागणी काही अंशी पूर्ण होण्यास मदत झाली, अशी महिती राज्यपालांनी दिली.

राज्यपाल म्हणाले, राज्यात जानेवारी महिन्यात राजमाता जिजाऊ आणि क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले जाणीव जागृती अभियान सुरु करण्यात आले असून महिला व बाल विकासासंबंधीच्या अनेक प्रश्नांबाबत जागरूकता निर्माण करणे हे या अभियानाचे मुख्य प्रयोजन आहे. पीडित महिलांना मार्गदर्शन व सहकार्य करण्यासाठी राज्यात ३९ समुपदेशन केंद्रे यापूर्वी कार्यरत होती. राज्यातील पोलीस ठाण्यांच्या आवारात ५१ नवीन समुपदेशन केंद्रे सुरु करण्यास मान्यता

देण्यात आली आहे. याशिवाय ५४ नवीन समुपदेशन केंद्रे सुरु करण्याची प्रक्रिया चालू आहे. राज्यात विभागीय, जिल्हा व तालुका स्तरावर महिला लोकशाही दिनाचे आयोजन करण्यात येणार आहे. शासकीय व स्वयंसेवी संस्थांमध्ये दाखल झालेल्या अनाथ तसेच निराधार मुलांमधील सुप्त गुणांना वाव देऊन त्यांच्यात एकमेकांविषयी बंधुभाव निर्माण होण्यासाठी 'चाचा नेहरू बालमहोत्सव' आयोजित करण्यात येणार आहे. 'कर्मवीर भाऊराव पाटील स्वावलंबी पुनर्वसन योजना' राबवून अनुरक्षण गृहातील मुलांचे पुनर्वसन करण्यात येणार आहे.

अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्वा व इतर मागासवर्गातील विद्यार्थ्यांना मॅट्रीकोत्तर आणि फी माफी यासाठी २०१२-१३ या वर्षात ई-पेमेंट प्रणालीच्या माध्यमातून एकूण १५८१ कोटी रुपये इतकी रक्कम वितरित करण्यात आली आहे. २०१२-१३ या वित्तीय वर्षात अनुसूचित जातीतील व नवबोळू व्यक्तींना पक्की घरे देण्यासाठी २००८ मध्ये सुरु केलेल्या घरकूल योजनेतर्गत २००८-२०१३ या कालावधीत १,२८,४९६ घरे बांधण्यात आली.

हरितक्रांतीचे प्रणेते स्व. वसंतरावजी नाईक यांची जन्मशताब्दी आणि स्व. यशवंतरावजी चव्हाण यांची जन्मशताब्दी साजरी करण्यासाठी राज्यात विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले आहे, असे सांगून राज्यपाल म्हणाले, भारतरत्न बाबासाहेब आंबेडकर यांचे भव्य स्मारक इंदू मिलच्या जागेत उभारण्यासाठी बृहन्मुंबई मंजूर आराखड्यात फेरबदल करण्याची प्रक्रिया सुरु आहे. कोल्हापूर येथे राजर्षी शाहू महाराज यांचे भव्य स्मारक उभारण्याचा निर्णय राज्य शासनाने घेतला आहे.

औद्योगिक धोरण-२०१३ हे समतोल प्रादेशिक विकासाला चालना देणारे असून पुढील पाच वर्षात ५ लाख कोटी रुपयांची गुंतवणूक व २० लाख रोजगार निर्मितीच्या संधी निर्माण होतील. नवीन वस्त्रोद्योग ३१२

प्रकल्प मंजूर करण्यात आले आहेत. यामुळे २७०० कोटी रुपयांची गुंतवणूक अपेक्षित असून २१ हजार नवीन रोजगाराच्या संधी निर्माण होणार आहेत, असे राज्यपाल या वेळी म्हणाले. ‘अँडव्हान्टेज विदर्भ’ या परिषदेच्या आयोजनामुळे विदर्भातील औद्योगिक विकासासाठी १८,५०० कोटी रुपयांचे सामंजस्य करार करण्यात आले असून विशाल प्रकल्पांमध्ये ४२ हजार कोटी रुपये एवढ्या आश्वासित गुंतवणुकीतून ३० हजार व्यक्तींना रोजगार उपलब्ध होतील.

धुळे जिल्ह्यात साक्री येथे १५० मेगावॅट सौरऊर्जा प्रकल्पाची उभारणी करण्यात आली असून राज्याची १६ टक्के विजेची मागणी पूर्ण करण्यात आली आहे. डिसेंबर २०१२ पर्यंत ८२ टक्के राज्य भारनियमनमुक्त झाले असून भुसावळ येथे महाजनकोने प्रत्येकी ५०० मेगावॅट क्षमतेचे दोन संच कार्यान्वित केले आहेत. त्यातून राज्यातील अतिरिक्त १ हजार मेगावॅट वीज निर्माण होईल, असे राज्यपालांनी या वेळी सांगितले.

महाराष्ट्र हे विशेष ओळख क्रमांक नोंदणी करण्यात अग्रेसर, नागरिकांना देण्यात येणाऱ्या विविध सेवा त्यांना नजीकच्या ठिकाणी उपलब्ध करून देण्याच्या उद्देशाने राज्यात ३५ हजारपेक्षा जास्त नागरिक सेवा केंद्रे कार्यान्वित, महसूल प्रशासनात सुधारणा करण्यासाठी ई-लोकशाही, ई-टेंडरिंग, ई-मोजणी, ई-फेरफार, ई-नकाशा, ई-चावडी असे उपक्रम कार्यान्वित, विशिष्ट दस्तांची नोंदणी १ एप्रिलपासून इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने, राष्ट्रीय प्रमुख राज्य महामार्गाच्या लगत दुय्यम विकास कॉरीडॉरची उभारणी, खासगीकरणातून ५८४२ कोटी रुपये खर्चाच्या १४८४ कि.मी. लांबीच्या रस्त्यांच्या सुधारणाच्या १८ प्रकल्पांना मान्यता, महाराष्ट्र-कर्नाटक सीमा प्रश्न सोडविण्यासाठी न्यायालयात राज्याची बाजू मांडण्यासाठी नामांकित वकिलांची नियुक्ती, निसर्ग पर्यटनाला चालना देण्यासाठी गोरेवाडा येथे आंतरराष्ट्रीय दर्जाच्या प्राणिसंग्रहालयाचे काम सुरु, सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात संयुक्त राष्ट्र विकास

कार्यक्रम पुरस्कार प्रकल्पांतर्गत समुद्रातील वनस्पती व प्राणी यांच्या जैवविविधतेचे संवर्धन सिंधुदुर्ग हा पहिला ई-ऑफिस जिल्हा. अनुसूचित जाती-जमाती यांच्यावरील खटले निकाली काढण्यासाठी विशेष प्रयत्न, अभयारण्यातील कुटुंबांच्या पुनर्वसनासाठी प्रत्येक कुटुंबास १० लाख रुपये इतकी ठोस रक्कम, वनक्षेत्रात गावकच्यांना बायोगेंसचा पुरवठा, दुभत्या जनावरांचा पुरवठा करण्यासाठी व वृक्ष संरक्षण व संवर्धन करण्यास प्रोत्साहन देण्याकरिता अनुदान योजना, २०१३ या वर्षात २० कोटी वृक्ष लागवडीचे लक्ष्य, गडचिरोली जिल्ह्यात २३७ गावांच्या व तांडुलांच्या विद्युतीकरणाच्या कामास प्राधान्य, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेसह उर्वरित ६ महानगरपालिकांमध्ये २०१३-१४ मध्ये स्थानिक संस्था कर लागू करण्याचे प्रस्तावित, मौलाना आझाद अल्यसंख्याक आर्थिक विकास महामंडळ भागभांडवलात २५० कोटीपर्यंत वाढ, नागपूर येथे हज हाऊसची सुविधा उपलब्ध, औरंगाबाद येथे नवीन हज हाउस होणार.

मुंबई शहराकरिता मेगा सिटी पोलिसिंग कार्यक्रम, मुंबई व पुणे शहरांमध्ये सीसीटीव्ही सर्वेलन्स बसविण्याची कार्यवाही चालू, सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेकरिता अधिकाधिक अन्नधान्य उपलब्ध होण्यासाठी ६ लाख मेट्रीक टन इतक्या क्षमतेची गोदामे बांधण्याचे प्रस्तावित, सार्वजनिक वितरण व्यवस्था तक्रार निवारण प्रणालीचे एक स्वतंत्र संकेतस्थळ सुरु, ० ते १८ वयोगटातील १.९५ कोटी मुलांची सर्वव्यापी आरोग्य तपासणी, ८ जिल्हांमध्ये राजीव गांधी जीवनदायी आरोग्य योजनेतर्गत ४० हजारांपेक्षा अधिक शस्त्रक्रिया.

स्त्रीपूर्णहत्या रोखण्यासाठी सोनोग्राफी केंद्राच्या तपासणीची धडक मोहीम, गुटखा व पानमसाला पदार्थाच्या उत्पादन - साठवणूक - वितरण व विक्रीवर बंदी, गृहनिर्माण संस्थांना जमिनीची मालकी व हक्क प्रदान करण्यासाठी मानीव अभिहस्तांत्रणाची विशेष मोहीम, गोंदिया, चंद्रपूर, बारामती येथे तीन शासकीय

वैद्यकीय महाविद्यालये प्रस्तावित, २०१२ मध्ये महात्मा गांधी तंत्रामुक्त गाव योजनेतर्गत २७१२ गावे तंत्रामुक्त म्हणून जाहीर, शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांना वेतन व भत्ते ऑनलाईन प्रदान करण्यासाठी शालार्थ प्रणाली सुरु, क्रीडा संस्कृतीस चालना देण्यासाठी क्रीडा व युवा धोरणास मंजुरी, पर्यावरण संतुलित समृद्ध ग्राम योजनेचा निकष पूर्ण केलेल्या १८०२ ग्रामपंचायतींना ३०० कोटी रुपयांची रक्कम अदा, भारत निर्माण कार्यक्रमाच्या ई-पंचायतीसाठी यशस्वी भूमिका पार पाडल्याबद्दल राज्यास ५० लाख रुपयांचे पारितोषिक, संत रामदास रचित ‘दासबोध’ यशवंतराव चव्हाण यांचे ‘कृष्णाकाठ’ हे आत्मचरित्र आणि ‘आदिमाया’ हे काव्यसंग्रह, कुसुमाग्रज यांचे ‘प्रवासी पक्षी’ आणि ‘रसयात्रा’ हे कवितासंग्रह यांची श्राव्यपुस्तके शासनाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध.. अशा विविध निर्णयांची माहितीही राज्यपालांनी या वेळी दिली.

जलसंकटावर मात कर्स - मुख्यमंत्री

॥

**मराठवाड्यातील, त्याचप्रमाणे पश्चिम
महाराष्ट्रातील अनेक जिल्ह्यांमध्ये पिण्याच्या**

**पाण्याची भयंकर टंचाई आहे. त्यादृष्टीने
टँकरद्वारे पाणी पुरविण्यात येत आहे. राज्यातील**

**१४ जिल्ह्यांना दुष्काळाच्या झाळा सोसाब्या
लागत आहेत. या भागातील पिण्याच्या पाण्याची
भूगर्भातील पातळी झापाट्याने ओसरत असून,**

**पुढील ३ ते ४ महिने आपल्या सर्वांसाठी
कसोटीचे आहेत. या दुष्काळाचे वर्णन करताना**

१९७२ पेक्षाही भीषण दुष्काळ असे करावे

लागेल. कारण, या वेळेला अन्नधान्याच्या

**टंचाईचा प्रश्न नसून पिण्याच्या पाण्याची टंचाई
मोरचा प्रमाणात आहे. पिण्याचे पाणी आटल्याने
मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्रातील काही जिल्हे,
येथील लोकसंख्येला येणाऱ्या काळात पिण्याचे
पाणी कसे पुरवायचे याचे नियोजन आम्ही केले
आहे. जनावरांना जगविण्याचाही प्रश्न आहे.**

रा

ज्यातील काही भागांमध्ये आज दुष्काळाची वाईट परिस्थिती आहे. सलग दोन वर्षे दुष्काळ पडल्याने हे फार मोठे जलसंकट राज्यावर आले आहे. गेल्या वर्षी जुलै महिन्यातच राज्य मंत्रिमंडळाने राज्यातील सर्व जलसाठे पिण्यासाठी राखून ठेवण्यासाठी घेतलेले विविध निर्णय पाहिले तर लक्षात येईल की, दुष्काळाचा सामना करण्यासाठी शासन अगोदरपासूनच सज्ज होते. या जलसंकटावर मात कर्स, याची आम्हाला खात्री आहे.

दुष्काळाकडे आपल्या सर्वांना अतिशय गांभीर्यपूर्वक पाहावे लागणार आहे. कारण हा प्रश्न केवळ या वर्षीचाच नाही.. पुढील काळात आपल्याला पीक नियोजन, छोटे बंधारे, पाण्याच्या पाळी देण्याची पद्धती त्याचप्रमाणे शहरी असो किंवा ग्रामीण सर्वत्र पाण्याचा योग्य वापर करण्याचे शिक्षण यावर भर द्यावा लागणार आहे. अन्यथा याहीपेक्षा भयंकर परिस्थिती निर्माण होऊ शकते.

मराठवाड्यातील, त्याचप्रमाणे पश्चिम महाराष्ट्रातील अनेक जिल्ह्यांमध्ये पिण्याच्या पाण्याची भयंकर टंचाई आहे. त्यादृष्टीने टँकरद्वारे पाणी पुरविण्यात येत आहे. राज्यातील १४ जिल्ह्यांना दुष्काळाच्या झाळा सोसाब्या लागत आहेत. या भागातील पिण्याच्या पाण्याची भूगर्भातील पातळी झापाट्याने ओसरत असून, पुढील ३ ते ४ महिने आपल्या सर्वांसाठी कसोटीचे आहेत. या दुष्काळाचे वर्णन करताना १९७२ पेक्षाही भीषण दुष्काळ असे करावे लागेल. कारण, या वेळेला अन्नधान्याच्या टंचाईचा प्रश्न नसून पिण्याच्या पाण्याची टंचाई मोरचा प्रमाणात आहे. पिण्याचे पाणी आटल्याने मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्रातील काही जिल्हे, येथील लोकसंख्येला येणाऱ्या काळात पिण्याचे पाणी कसे पुरवायचे याचे नियोजन आम्ही केले आहे.

जनावरांना जगविण्याचाही प्रश्न आहे.

टँकर लावण्याचे आदेश तहसीलदारांना :

टंचाईग्रस्त जिल्ह्यात टँकर लावण्याचे आदेश देण्याचे अधिकार संबंधित तहसीलदार यांना देण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. इतरत्र हे अधिकार उपविभागीय यांच्याकडे देण्यात येतील.

६७ टक्के वीज बिल शासन भरणार :
स्वतंत्र नळ पाणीपुरवठा योजनेचे ६७ टक्के वीज बिल भरण्याबाबत घेतलेल्या निर्णयाप्रमाणे नियमित प्रादेशिक नळ पाणीपुरवठा योजनामध्ये २० टक्केपेक्षा जास्त टंचाईग्रस्त गावांचा समावेश आहे. शिवाय प्रादेशिक योजनाबाबतही ६७ टक्के वीज बिल शासनामार्फत भरण्याबाबत निर्णय घेतलेला आहे. या कारणामुळे जवळपास २४०० गावे व वाड्यांना लाभ मिळेल.

टंचाईग्रस्त १५ जिल्ह्यांतील गावांमध्ये टँकर लावण्यापूर्वी भूजल सर्वेक्षण व विकास संस्थेकडून (GSDA) सर्टिफिकेट घ्यावे अशी अस्तित्वात असलेली अट काढून टाकण्याचा निर्णय शासनाने घेतलेला आहे. टंचाईग्रस्त गावांमध्ये जर महावितरणचे ट्रान्सफॉर्मर्स जळाले किंवा नादुरुस्त झाले तर त्यांची दुरुस्ती किंवा नवीन ट्रान्सफॉर्मर्स तातडीने बदलले जातील.

जनावर छावण्यांसाठी अनामत रकमेची अट नाही :

आतापर्यंत टंचाईग्रस्त गावांमध्ये जनावरांच्या छावण्या सुरु करण्याबद्दल रुपये ५ लाख अनामत रक्कम जी नंतर रुपये २ लाख करण्यात आली, भरण्याची अट होती. मात्र येथून पुढे अशा छावण्या सुरु करण्याबाबत कोणतीही अनामत रक्कम घेतली जाणार नाही. टंचाईग्रस्त गावांमध्ये ग्रामपंचायती, विविध कार्यकारी विकास सोसायट्या आणि कृषी उत्पन्न बाजार समित्या जर पुढे आल्या तर त्यांना जनावरांच्या छावण्या देण्यात येतील. त्यासंबंधीचे अधिकार जिल्हाधिकारी यांचेकडे राहतील.

सिमेंट नाला बंधाच्याचे काम मोरऱ्या

प्रमाणावर :

शासनाने १५० कोटी खर्च करून १५ तालुक्यांत सुमारे १६०० सिमेंट नाला बंधाच्याचे काम हाती घेतले होते. त्यापैकी ८३० बंधारे पूर्ण झाले आहेत. त्याचे परिणाम अतिशय चांगले आहेत. (उदा. मंगळवेढा, माण) येत्या वर्षामध्ये या कार्यक्रमावरील तरतूद तिप्पट करून दुष्काळ निवारणाची तातडीची योजना म्हणून हा कार्यक्रम राबविला जाईल.

महात्मा फुले जल अभियानांतर्गत गाळ काढण्याच्या कार्यक्रमामध्ये २०१२-१३ मध्ये रुपये ८० कोटी एवढी तरतूद केली असून हा कार्यक्रम पुढील वर्षात जोमाने चालू ठेवला जाईल. या कार्यक्रमात लोकसंहभागाने या योजनेबोराबर विहिरी पुनर्भरण व वनराई बंधारे इत्यादी कामे हाती घेतली जातील.

रोहयो मजुरीचा दर वाढविला :

नरेगाच्या कामावर १ एप्रिलपासून मजुरीचा दर १४५ रुपयांपासून १६२ रुपये करण्यात आलेला आहे. त्याचप्रमाणे रोजगार हमी योजनेची कामे प्रभावीपणे करण्याकरिता विभागाने सुमारे २५०८ डाटा एन्ट्री ऑपरेटर्स, तांत्रिक कर्मचारी व अभियंते कंत्राटी तत्त्वावर घेतलेले आहेत.

अर्थसंकल्पाच्या २० टक्केपर्यंत खर्च टंचाईसाठी :

जलसंपदा विभागांतर्गत कामापैकी पिण्याच्या पाण्याकरिता योजनांना प्राधान्य देऊन त्या-त्या भागात पाण्याचा प्रश्न कायमस्वरूपी सोडविण्याचा निर्णय घेतला आहे. वारंवार उद्भवण्याच्या टंचाई परिस्थितीवर कायमस्वरूपी उपाययोजना करण्याकरिता अर्थसंकल्पाच्या २० टक्केपर्यंत खर्च करण्याचा शासनाचा मानस आहे.

शेतकऱ्यांना अर्थसाहाय्य :

दुष्काळाचा मुकाबला करण्यासाठी केंद्रीय मंत्रिगटाने १२६० कोटी रुपये महाराष्ट्राला देण्याची घोषणा केली आहे. याबद्दल मी मा. पंतप्रधान त्याचप्रमाणे केंद्रीय कृषिमंत्र्याचे आभार मानतो. रब्बी हंगामात वाढीव मदत देण्याचे काही निर्णय झाले आहेत. फळबागांना जीवदान देण्यासाठी ही मदत जाहीर झाली

आहे. या निर्णयाचा अभ्यास करून त्याची लवकर अंमलबजावणी करण्याकरिता पावले उचलण्यात येतील.

खरीप मदत वाटप :

केंद्र शासनाकडून मिळालेला निधी शेतकऱ्यांना वाटप करण्यासाठी ६८१ कोटी रुपये इतक्या पूरक मागणीद्वारे तरतूद करण्यात आली आहे. यापूर्वीचा उपलब्ध निधी धरून ९०० कोटी रुपये इतका निधी शेतकऱ्यांना वाटपासाठी आता उपलब्ध करून देण्यात आला आहे. लवकरच या मदतीचे वाटप केंद्र शासनाच्या निकषाप्रमाणे होईल.

मार्गील २ महिन्यांत गारपीट व अवेळी पाऊस यामुळे ६२,००० हेक्टरपेक्षा जास्त क्षेत्रावर ५० टक्केपेक्षा जास्त नुकसान झाले आहे. सन २०१० मध्ये अवेळी पावसामुळे झालेल्या नुकसानीसाठी राज्य शासनाने नुकसानभरपाईचे जे दर जाहीर केले होते, त्याच दरावर या वेळीदेखील शेतकऱ्यांना मदत देण्यात येईल. फळ पिकांना रु. ९०,०००/- प्रति हेक्टर मदत देण्यात येईल.

सूक्ष्म सिंचन :

ठिबक व तुषार सिंचनाकरिता शेतकऱ्यांची वाढीव मागणीलक्षात घेता केंद्राकडून एक ते दीड लक्ष हेक्टर क्षेत्रावर अनुदान मिळत असल्याने, यापुढे राज्य शासनाच्या वतीने किमान १ लक्ष हेक्टर अतिरिक्त क्षेत्रावर ठिबक व तुषार संच बसविण्यास केंद्र शासनाच्या अनुदानाच्या दरावर अर्थसाहाय्य देण्यात येईल.

अस्तरीकरण :

शेतकऱ्यी अस्तरीकरणासाठी फळ पिकांकरिता केंद्र शासनाकडून ५० टक्के अनुदान मिळते. फळपिकांसाठी २५ टक्के अतिरिक्त अनुदान राज्य शासनातर्फे देण्यात येईल. इतर पिकांसाठी केंद्राकडून मदत मिळत नाही. त्या पिकांकरिता अस्तरीकरणासाठी राज्य शासन ५० टक्के अनुदान उपलब्ध करून देईल. त्याद्वारे ९०,००० शेतकऱ्यांसाठी रुपये ५० कोटीची तरतूद करण्यात येईल.

पीक विमा :

दुष्काळाची झाळ शेतकऱ्यांना पोहोचू नये

यासाठी राज्य शासनाने पीक विमा योजनेवर विशेष लक्ष दिले असून सन २०११-१२ मधील दुष्काळात शेत पिकांसाठी रुपये १७५ कोटी व फळ पिकांसाठी रुपये ५० कोटी नुकसानभरपाई शेतकऱ्यांना मिळाली आहे. या वर्षी रब्बी हंगामात विमा उत्तरविणाऱ्या शेतकऱ्यांच्या संख्येत ३ लाखाहून ९ लाख अशी तिप्पट वाढ झाली आहे. जोखीम स्तर ६० टक्केवरून ८० टक्के करून राज्याने सुमारे रुपये १०० कोटी अतिरिक्त अनुदान विमा हप्त्यासाठी दिले असून त्यातून किमान रुपये ३०० ते ४०० कोटी नुकसानभरपाई शेतकऱ्यांना मिळेल अशी अपेक्षा आहे.

चारा उत्पादन :

चारा उत्पादनासाठी राज्याने एक महत्त्वाकांक्षी कार्यक्रम दुष्काळी भागातील शेतकऱ्यांना वैरणीची उपलब्धता वाढविण्यासाठी घेतला आहे. खरीप, रब्बी व उन्हाळी हंगामात

सुमारे ४ लक्ष हेक्टरवर चारा उत्पादनाचा कार्यक्रम घेतला गेला असून त्यासाठी रुपये १०० कोटीच्या वर निधी उपलब्ध करून देण्यात आला आहे. एकंदर हिरवा चारा उत्पादन ६० ते ७० लक्ष टन होईल असा अंदाज आहे.

किमान आधारभूत किंमत :

राज्य शासनाचा सतत पाठपुरावा व प्रयत्नामुळे राज्यातील प्रमुख पिकांच्या किमान आधारभूत किमतींमध्ये (MSP) भरीव वाढ झाली आहे. या वर्षी सुमारे २० लक्ष विवंटल शेतमालाची खरेदी करून राज्य शासनाने शेतकऱ्यांना चांगला भाव मिळवून देण्यास मोठी मदत केली आहे.

दूरगामी उपाययोजना :

दूरगामी योजनेसाठी राज्य शासन सध्याची टंचाईची स्थिती हाताळण्याकरिता सर्वोतोपरी प्रयत्न करीत आहे व यात कोणत्याही प्रकारची

कमतरता राहू नये म्हणून आमचा स्पष्ट निर्धार आहे. या उपाययोजना करीत असताना राज्यामध्ये वारंवार दुष्काळी परिस्थिती उद्भवल्यामुळे कायमस्वरूपी उपाययोजनांची गरज आहे याची आम्हाला जाणीव आहे. याकरिता आम्ही अनेक उपाययोजना करत आहोत.

जलसंपदा विभागांतर्गत चालू व प्रस्तावित योजनांपैकी पिण्याच्या पाण्याकरिता आवश्यक योजनांना प्राधान्य देऊन, अशा योजना तातडीने पूर्ण करून त्या त्या भागात पाण्याचा प्रश्न कायमस्वरूपी सोडविण्याचा निर्णय शासनाने घेतलेला आहे.

जिल्हा नियोजन समिती (DPC) च्या निधीमधून १५ टक्केपर्यंत रक्कम टंचाई निवारणाकरिता खर्च करता येईल असे आदेश देण्यात येत आहेत. जलसंधारण, जलसंपदा, पाणीपुरवठा, कृषीविषयक सिंचन, शेततळी

इत्यादी उपाययोजनांकरिता राज्याच्या नियोजित अर्थसंकल्पाच्या २५ टक्केपर्यंत खर्च करण्याचा शासनाचा मानस आहे.

दुष्काळ : अनेक महत्वाचे निर्णय

राज्य शासनाने दुष्काळाचा सामना करण्यासाठी गेल्या वर्षभरापासून विविध निर्णय घेतले आहेत.

★ उस्मानाबाद आणि जालना शहराला कायमस्वरूपी पाणीपुरवठा करण्यासाठी अनुक्रमे ५१ कोटी व ४० कोटी रुपयांचा निधी उपलब्ध.

★ पाणीपुरवठा विभागास ४१४ कोटी रुपयांचा निधी.

★ सांगली आणि सातारा जिल्ह्यातील दुष्काळी भगातील गावांना पाणीपुरवठा करणारे जलस्रोत भरून घेण्यासाठी ताकारी, टेंभू, म्हैसाळ तसेच सोलापूर व पुणे जिल्ह्यातील जनाई - शिरसाई, पुरंदर, उरमोडी व जळगाव जिल्ह्यातील मुक्ताईनगर या उपसा सिंचन योजनांची वीज देयके शासनामार्फत देण्याचा निर्णय.

★ टंचाई अंतर्गत पाणीपुरवठा करण्यासाठी पाणीपुरवठा विभागास राज्य शासनाकडून आतापर्यंत ४१३ कोटी ९८ लाख रुपयांचा निधी.

★ पाणीपुरवठ्याच्या योजनांच्या दुरुस्तीच्या अधिकारात वाढ.

★ सांगली जिल्ह्यातील जत येथील बिरनाळ तळावामध्ये टेंभू उपसा सिंचन योजनेचे पाणी आणण्यासाठी करावयाच्या कामासाठी २५ कोटी रुपयांचा निधी उपलब्ध.

★ पाणीपुरवठा योजनांच्या बाबतीत तातडीच्या उपाययोजना व योजनांचे विशेष दुरुस्तीचे अधिकार जिल्हाधिकारी व विभागीय आयुक्त यांना अनुक्रमे २५ लाख रुपये व १ कोटी रुपयांपर्यंत वाढविण्यात आले.

★ टँकर्स भरून घेण्यासाठी विद्युत पंप तसेच ऑर्झेल इंजिन भाड्याने घेण्यासाठी टंचाई निधीतून खर्च अनुज्ञेय.

★ गावांना पाणीपुरवठा करण्याच्या स्वतंत्र पाणीपुरवठा योजनांच्या वीज देयकात ६७ टक्के सवलत देण्याचा निर्णय. छावणीतील

जनावरांसाठी केंद्र शासनाच्या दरापेक्षा अधिक दर निश्चित.

★ ग्रामीण भगात पाणीटंचाईची स्थिती जाहीर करून आवश्यक उपाययोजना राबविण्यासाठी पाणी स्रोताच्या उपलब्धतेची सध्याची दीड किलोमीटरची अट एक किलोमीटर करण्याचा निर्णय.

★ राज्यातील दुष्काळी जनतेला दिलासा देण्याच्या दृष्टीने राज्य मंत्रिमंडळाच्या सर्व सदस्यांचे एक महिन्याचे वेतन मदत निधीला देण्याचा निर्णय.

★ जिल्हानियोजन मंडळाच्या निधीपैकी १५ टक्के निधी दुष्काळ कायमस्वरूपी निवारण्याच्या संबंधित कामांसाठी म्हणजे, सिमेंटचे पक्के बंधारे बांधणे इत्यादीसाठी खर्च करण्याचा निर्णय.

★ दुष्काळामुळे नागरिकांवर स्थलांतर करण्याची पाळी येऊ नये, यासाठी संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांना पाणीपुरवठा आणि पुरेसा रोजगार उपलब्ध करण्याची दक्षता घेण्याचे आदेश.

★ ज्या गावांमध्ये टँकरद्वारे पाणीपुरवठा करण्यात येत आहे, त्या गावांमध्ये टँकरचे पाणी विहिरीत न सोडता सिटेक्सच्या टाक्यांमध्ये सोडण्याचा निर्णय यापूर्वीच घेण्यात आला आहे. राष्ट्रीयीकृत बँका, सहकारी साखर कारखाने आणि विविध उद्योग घटकांकडून अशा प्रकारच्या सिंटेक्स टाक्या सामाजिक दायित्व भावनेतून उपलब्ध करण्यात येत आहेत. दुष्काळाची परिस्थिती आणि व्यातील क्षेत्रात घेता अशा संस्थांनी जिल्हा प्रशासनाशी संपर्क साधून मदतीस हातभार लावावा, असे आवाहनही करण्यात आले आहे.

★ खरीप हंगामाची अंतिम पैसेवारी ५० टक्केपेक्षा कमी असणाऱ्या गावांना पाणीपुरवठा करण्याचा पाणीपुरवठा योजनेची चालू म्हणजेच १ एप्रिल २०१२ नंतरची देयके भरण्यासाठी पाणीपुरवठा विभागाकडून ५० टक्के, मदत आणि पुनर्वसन विभागाच्या टंचाई निधीतून १७ टक्के असे एकूण ६७ टक्के अनुदान देण्याचा निर्णय.

★ महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी

योजनेतर्गत टंचाई निर्माण झालेल्या गावात आवश्यकतेनुसार कामे सुरु करावीत आणि कोणीही रोजगारापासून वंचित राहणार नाही याची दक्षता घेण्यात येत आहे.

★ दुष्काळ निवारणाच्या व तत्सम कारणांसाठी प्रत्येक जिल्हाधिकाऱ्यांना २ कोटी रुपये आकस्मिक निधी म्हणून खर्च करण्यासाठी उपलब्ध करण्याचा निर्णय.

★ दुष्काळग्रस्त भगातील टंचाई जाहीर केलेल्या गावांतील धरणांमधील पाण्यासंदर्भात आपत्कालीन आराखडा त्वरित तयार कराण्यात यावा, असे आदेश.

★ नरेगा अंतर्गत पाझार तलाव बळकटीकरण, शेतकऱ्यांनी, सिमेंट बंधारे, नाळ्यांची कामे मोठ्या प्रमाणावर हाती घेण्यात यावी, प्रत्येक तालुक्यात वैरण विकास कार्यक्रम अंमलात यावा.

★ चारा छावणीचे निकष बदलले.

★ रोजगार या योजनेचे मजुरी दर १४५ रुपयांपासून १६२ रुपये वाढविले.

‘दुष्काळाच्या झळा आणि त्यावरील उपाययोजना’

विधान परिषदेत प्रदेशाध्यक्षांचे, प्रभावी भाषण

||

राज्यात उन्हाळ्याच्या सुरुवातीलाच मार्चमध्ये पिण्याच्या पाण्याचा प्रश्न जटिल बनला आहे. जनावरांना चारा, लोकांना रोजगार, आपण उपलब्ध करून देऊ शकतो. परंतु, पिण्याच्या पाण्याची सोय करणे दिवसेंदिवस कठीण होत चालले आहे. राज्यातील पाण्याविषयीची परिस्थिती विशद करताना प्रदेशाध्यक्ष म्हणाले, भूगर्भातील पाणी वेगाने कमी होत चालले आहे. आज आठ दिवसांमध्ये काही फूट पाणी खोल जात असेल, तर पुढील काही महिन्यांत हेच पाणी दर दिवसाला काही मीटरने खाली जाऊ शकते. मार्च महिन्यामध्ये जर आपल्याला ४० ते ५० कि.मी. अंतरावरुन पाणी आणावे लागत असेल, तर एप्रिल, मे आणि जून महिन्यात पाण्याची काय परिस्थिती होईल, याची कल्पना देखाल करवत नाही. पुढील महिन्यात भूगर्भातील पाण्याचे साठे संपणार आहेत. आज मराठवाड्यातील धरणांमध्ये अल्प प्रमाणात पाणी शिल्लक असून, पुढील महिन्यात पाणी आणायचे कोठून, हा प्रश्न आपल्यासमोर आणि सरकारसमोर उभा राहणार आहे. १९७२ च्या दुष्काळात आपल्याकडे पाणी होते, परंतु पाण्याचा उपसा करणारी यंत्रणा नव्हती. आता आपल्याकडे उपसा करणारी यंत्रणा आहे, परंतु भूगर्भात पाणीच शिल्लक नाही, अशी परिस्थिती आहे.

म

हाराट्राला सध्या दुष्काळाच्या झळा बसू लागल्या आहेत. ग्रामीण भागात पिण्याच्या पाण्यासाठी, लोकांना पायपीट करावी लागत आहे. बागायती शेती, फळबागा कधीच करपून गेल्या आहेत. पाण्याचा प्रश्न, उग्ररूप धारण करू लागला आहे. दुष्काळी परिस्थिती असणाऱ्या जिल्ह्यांमध्ये टंचाईचा सामना करण्यासाठी सरकार सर्वतोपरी प्रयत्न करीत आहे. चारा छावण्या, टँकरने पाणीपुरवठा या बाबीवर भर दिला जात आहे. दुष्काळाचे गंभीर परिणाम समाजाच्या सर्व स्तरांवर होत आहेत. महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीने सामाजिक समस्या आणि प्रश्नांवर नेहमीच आपली संवेदनशीलता व्यक्त केली आहे. विधानमंडळाच्या अर्थसंकल्पीय

अधिवेशनात, प्रदेशाध्यक्ष माणिकराव ठाकरे यांनी दिनांक १३ मार्च, २०१३ रोजी दुष्काळी परिस्थिती आणि उपाययोजना याबाबत आपले विचार विधान परिषद सभागृहात प्रकट केले. अत्यंत मार्मिकपणे त्यांनी राज्यातील दुष्काळी परिस्थिती विशद केली.

आपल्या भाषणात प्रदेशाध्यक्षांनी संपूर्ण राज्याच्या दुष्काळी परिस्थितीचा लेखाजोखा मांडला. दुष्काळाचा सामना करण्यासाठी, करण्यात आलेल्या आवश्यक आर्थिक तरतुदीविषयी माहिती देताना ते म्हणाले, “मार्गील वर्षी टंचाईग्रस्त गावात पाणीपुरवठ्यासाठी, राज्यभरात साधारणपणे २०० ते २५० टँकर लावण्यात आले होते. या वर्षी २००० ते २५०० टँकर सुरु आहेत. राज्याच्या बजेटमधून या वर्षी जी विकासकामे निश्चित करण्यात आली होती, त्यावरील अर्थसंकल्पीय तरतुदीला २० टक्के कपात लावण्याचा निर्णय सरकारने घेतला आहे. केंद्र सरकारकडे दुष्काळ निवारणासाठी अजून २५०० कोटी रुपयांची आर्थिक मदत वाढवून मागितली आहे. केंद्र सरकारने मागच्या वर्षी राज्याला ७०० कोटी रुपयांची मदत दिली होती. आता १२६० कोटी रुपयांची मदत केली आहे. राज्य सरकारला अजून ७ हजार कोटी रुपयांच्या कर्जाची आवश्यकता असून, त्यांची केंद्र सरकारकडे मागणी करण्यात आली आहे. दुष्काळासाठी आपण प्रवंड पैसा उभा करीत आहोत.”

राज्यात उन्हाळ्याच्या सुरुवातीलाच मार्चमध्ये पिण्याच्या पाण्याचा प्रश्न जाटिल बनला आहे. जनावरांना चारा, लोकांना रोजगार, आपण उपलब्ध करून देऊ शकतो. परंतु, पिण्याच्या पाण्याची सोय करणे दिवसेंदिवस कठीण होत चालले आहे. राज्यातील पाण्याविषयीची परिस्थिती विशद करताना प्रदेशाध्यक्ष म्हणाले, “भूगर्भातील पाणी वेगाने कमी होत चालले आहे. आज आठ दिवसांमध्ये पाणी काही फूट खोल जात असेल, तर पुढील काही महिन्यांत हेच पाणी दर दिवसाला काही मीटरने खाली जाऊ

शकते. मार्च महिन्यामध्ये जर आपल्याला ४० ते ५० कि.मी. अंतरावरून पाणी आणावे लागत असेल, तर एप्रिल, मे आणि जून महिन्यात पाण्याची काय परिस्थिती होईल, याची कल्पनादेखील करवत नाही. पुढील महिन्यात भूगर्भातील पाण्याचे साठे संपर्णार आहेत. आज मराठवाड्यातील धरणांमध्ये अल्प प्रमाणात पाणी शिल्लक असून, पुढील महिन्यात पाणी आणायचे कोटून, हा प्रश्न आपल्यासमोर आणि सरकारसमोर उभा राहणार आहे. १९७२ च्या दुष्काळात आपल्याकडे पाणी होते, परंतु पाण्याचा उपसा करणारी यंत्रणा नव्हती. आता आपल्याकडे उपसा करणारी यंत्रणा आहे, परंतु भूगर्भात पाणीच शिल्लक नाही, अशी परिस्थिती आहे.”

राज्यातील पर्जन्यचक्र बदलले आहे. प्रदेशाध्यक्षांनी याबाबत सदनाला अत्यंत उद्बोधक अशी माहिती दिली. ते म्हणाले, “भूगर्भातील खालावणारी पाण्याची पातळी, हा चिंतेचा विषय आहे. जमिनीतील पाण्याची पातळी वाढण्यासाठी, उपाययोजना करणे गरजेचे आहे. पूर्वी विदर्भातील शेतकरी, संत्रा पिकासाठी ४०० फूट बोअर करून पाणी द्यायचा. आता संपूर्ण राज्यात ४०० फुटांपर्यंत बोअर केले, तरीही पाणी लागत नाही. काही ठिकाणी हजार हजार फुटांपर्यंत खोलवर बोअर घ्यावे लागत आहेत. पाण्यासाठी उपाययोजना करण्याची गरज आहे. आपल्याकडे दरवर्षी ७ जूनला पाऊस पडत असे. पहिल्यांदा पाऊस केरळ राज्यात यायचा. त्यानंतर मुंबईत यायचा. मुंबईत पाऊस पडायला सुरुवात झाली, की संपूर्ण राज्यभर पाऊस पडायचा. परंतु अलीकडच्या काळात जून महिन्यात कोठेच पाऊस पडत नाही. पाऊस जुलै महिन्यात येतो. पावसाचे चक्र बदलल्याप्रमाणे आपल्याला पीक-पॅटर्न बदलणे गरजेचे आहे. शेतीबाबत नियोजन करणे गरजेचे आहे. उसाला सर्वांत जास्त पाणी लागते. राज्यातील ८० टक्के जमीन औलिताखाली आणायची असेल, तर सगळ्यांचाच पाण्यावरचा अधिकार आपण मान्य केला पाहिजे. ज्याच्याकडे

विहीर आहे, त्यांने पाणी उपसायचे. ज्याची बोअर मारायची ताकद आहे, त्याने १००० फुटांपर्यंत बोअर मारायची हे योग्य नाही.”

पाण्याच्या गंभीर प्रश्नामुळे मराठवाड्यातील शेतकऱ्याला मोठ्या संकटाचा सामना करावा लागत आहे. याबाबत सदनाला माहिती देताना प्रदेशाध्यक्ष माणिकराव ठाकरे म्हणाले, “शासन म्हणून आपण पाण्याचे नियोजन केले पाहिजे. आज प्रत्येक भागामध्ये दररोज टँकर लावावा लागत आहे. दररोज १०० ते १५० टँकरची संख्या वाढत आहे. आत्ताच टँकरची संख्या २००० च्यावर गेली आहे. कदाचित ती ३००० किंवा त्यापेक्षा अधिक वाढू शकते. आपण टँकर कितीही लावू शकतो. परंतु त्यासाठी पाणी कोटून आणणार, हा प्रश्न आहे. आज शेतकरी आपल्या फळबागा जगविण्यासाठी प्रयत्न करीत आहे. गावतीली सुकल्यामुळे बाग पाण्याभावी नष्ट होत आहेत. पश्चिम महाराष्ट्रातील शेतकरी द्राक्षाच्या बागेला पाणी देण्यासाठी ८० हजार रुपये खर्च करून टँकर लावू शकतो. परंतु मराठवाड्यातील शेतकरी शासनाच्या मदतीशिवाय उभा राहू शकणार नाही. याचा आपण विचार केला पाहिजे. आज सुद्धा नुकसान झालेल्या मोसंबी बागांचा सर्वे सुरु झालेला नाही. ज्याची बाग जळून गेली आहे, त्याला मदत देणे गरजेचे आहे. आज उभ्या असणाऱ्या ३० ते ४० टक्के बागांना, १५ ते ३० दिवसांत पाणी मिळाले नाही, तर त्या भागातील सर्व मोसंबीच्या बागा, सुकल्याशिवाय राहणार नाहीत. आज नियोजन करताना ज्या बाग उभ्या आहेत, त्यांना पाणी देण्याला प्राधान्य दिले पाहिजे.”

रोजगार हमी योजनेसाठी टँकसच्या रूपाने जमा होणारा निधी दुष्काळी परिस्थितीत वापरला पाहिजे, असे मत प्रदेशाध्यक्ष माणिकराव ठाकरे यांनी व्यक्त केले. याबाबत बोलताना ते म्हणाले, “ज्यांचे तौंडाशी आलेले पीक गेले, ते शेतकरी धनदांडगे नाहीत. ज्यांच्या बाग उभ्या आहेत, त्या शेतकऱ्यांच्या बागांना टँकरने पाणी दिले पाहिजे. प्रथम बाग मरु द्यायच्या आणि

नंतर त्या शेतकऱ्यांना अनुदान द्यायचे, असे आपण केले तर शेतकरी उभा राहू शकणार नाही. ज्या भागातील शेतकरी मोठमोठ्या अडचणीतून उभा राहिला आहे, त्याला वेगळ्या पढूतीने मदत केली पाहिजे. रोजगार हमी योजनेसाठी आपण सहा प्रकारचे टक्स जमा करतो. यातून दरवर्षी सुमारे १०० ते १००० कोटी रुपये जमा होतात. ज्या ठिकाणी दुष्काळ पडेल, तेथे हा टक्सचा निधी वापरायचा, असा आपण कायदा केला होता. वेगवेगळ्या टक्समधून जमा होणारा हा निधी, किमान अशा परिस्थितीत तरी वापरला गेला पाहिजे.”

चारा छावण्यांमध्ये भ्रष्टाचार होत असल्याबाबतच्या बातम्या येत आहेत. असे प्रकार टाळण्यासाठी प्रदेशाध्यक्ष माणिकराव ठाकरे यांनी काही उपाययोजना सुचिविल्या. ते म्हणाले, “चारा छावण्या ज्या भागात आहेत, त्या भागातील अधिकाऱ्यांवर, त्या चारा छावण्यांची जबाबदारी देण्याबाबत आपण विचार केला पाहिजे. सकाळी छावणीमध्ये किती जनावरे आहेत, संध्याकाळी किती जनावरे आहेत, हे त्या अधिकाऱ्यांनी मोजून, खरोखरच त्या जनावरांना चारा दिला जातो काय? याबाबतची माहिती घेतली पाहिजे. जनावरांना पौष्टिक खाद्य देण्याविषयी सांगितले पाहिजे. दररोज त्याबाबतचा अहवाल घेतला पाहिजे. आज राज्य सरकारचे अनेक कर्मचारी दुष्काळी भागात काम करीत आहेत. त्याच्यावर जबाबदारी निश्चित केली तर, ते योग्य प्रकारे नियोजन करतील. त्याचबरोबर, शासनाकडून देण्यात येणारे दर परवडण्याजोगे आहेत किंवा नाही, हे तेच सांगतील. चारा डेपो १०० टक्के चालवायचा म्हटले तर, त्यांना देण्यात येणारे दर कधीही परवडणार नाहीत. पौष्टिक खाद्य देण्यासाठी येणारा खर्च, आणि जनावरांसाठी पाणी आणण्यासाठी येणारा खर्च, यावरून दर ठरवले जातात. अशा गोष्टीचे नियोजन करून, आपण दुष्काळाचा सामना करायला पाहिजे.”

देश - परदेशात फिरणाऱ्या आणि तेथील दुष्काळी परिस्थिती पाहिलेल्या सदस्यांच्या

अनुभवाचा, दुष्काळ निवारणासाठी उपयोग करून घेणे गरजेचे आहे. निवडणुकांमध्ये निवडून येण्यासाठी लोकप्रिय अशा बाबींचा नेहमी विचार केला जातो. त्याएवजी, दुष्काळी परिस्थितीत राज्यामध्ये कशाला प्राथमिकता दिली पाहिजे, याबाबत विरोधी पक्ष आणि सत्ताधारी पक्ष यांमध्ये एकमत व्हायला हवे. अशा एकमताने आपण वाटचाल केली तर, आपण दुष्काळ टाळू शकतो. पुढील वर्षी दुष्काळ येऊ नये, म्हणून दुष्काळी भागात काम करण्यास सुरुवात झाली आहे. या कामाचे, राज्याच्या सर्व भागांचा विचार करून, योग्य असे नियोजन करणे गरजेचे आहे,” अशी अपेक्षा प्रदेशाध्यक्षांनी व्यक्त केली.

प्रदेशाध्यक्षांनी आपल्या भाषणात, राज्यातील चारा छावण्यांमधील परिस्थितीचा आढावा घेतलाच, त्याचबरोबर ते विरोधकांच्या कामावर प्रकाशझोत टाळण्यास विसरले नाहीत. चाराछावण्यांतील परिस्थितीची माहिती, सभासदांना करून देताना ते म्हणाले, “जनावरांना चारा छावण्यांमधून उसाचे वाढे खायला दिल्यामुळे त्यांची तोडे रक्तबंबाळ झाली आहेत. जनावरांच्या शरीरातील कॅल्शिअम कमी झाल्यामुळे, ती व्यवस्थितपणे उभी राहू शकत नाहीत. दुधाळ जनावरांचे दूध देणे कमी झाले आहे. दुधाळ जनावरे आणि भाकड जनावरांना किती चारा द्यावा, याचे वेगवेगळे नियोजन असायला हवे. परंतु ते होत नाही. माननीय विरोधी पक्ष नेत्यांनी ज्या ज्या भागांचा दौरा केला, तेथील परिस्थिती ते सांगतील, अशी अपेक्षा होती. परंतु, तसे झाले नाही.”

प्रदेशाध्यक्षांनी केलेल्या, जालना जिल्ह्याच्या दौन्याची माहिती, त्यांनी सभागृहाला सांगितली. जाफराबाद, भोकरदन, दाणापूर येथे भेट दिल्याचे ते म्हणाले. जाफराबाद आणि दाणापूर येथील आटलेली धरणे आणि भोकरदन येथील दुष्काळी परिस्थितीचे वर्णन त्यांनी केले. सभागृहात दूरगामी नियोजनाच्या दृष्टिकोनातून चर्चा करण्याची गरज त्यांनी व्यक्त केली. जालनाच्या संदर्भातील आमदारांच्या

उपोषणाबद्दल बोलताना त्यांनी, जालनाचा पाणीपुरवठा सुरु करण्यासाठी विजेचे बिल माफ करण्याबाबत निर्णय घेण्याची गरज बोलून दाखवली. उस्मानाबाबदला मदत केल्याबद्दल प्रदेशाध्यक्षांनी, मुख्यमंत्र्यांचे आभार मानले.

दुष्काळ, हा सर्वांच्या जिव्हाळ्याचा विषय आहे. रणणत्या उन्हात जनावरे पाण्यासाठी टाहो फोडत आहेत. लोकांना पिण्याच्या पाण्यासाठी मैलोंमैल वणवण करावी लागत आहे. सर्वांच्या कसोटीचा हा काळ आहे. मार्चाच्या सुरुवातीपासून दुष्काळाची तीव्रता जाणवू लागली आहे. जून-जुलैपर्यंत परिस्थिती खूपच गंभीर होणार आहे. दुष्काळग्रस्तांना मदत करताना राजकारण न करण्याची अपेक्षा प्रदेशाध्यक्षांनी व्यक्त केली आहे. दुष्काळाच्या नियोजनासाठी सर्वांनी एकत्र येण्याचे आवाहन त्यांनी केले आहे. आरोप - प्रत्यारोप आणि गोंधळ यामध्ये अधिवेशनाचे तास वाया न घालवता, राज्यातील दुष्काळासारख्या प्रश्नावर आपला वेळ देऊन प्रदेशाध्यक्षांनी उत्तम पायंडा पाडला आहे. त्याबद्दल त्यांचे कौतुक केले पाहिजे.

महाराष्ट्र राज्याच्या अर्थसंकल्पाची उळळक वैशिष्ट्ये

★ राज्याचा आर्थिक आढावा :

★ सन २०१२-१३ मध्ये स्थूल राज्य उत्पन्नात ७.१ टक्के वाढ.

★ सन २०११-१२ मध्ये दरडोई राज्य उत्पन्न १५ हजार ३३९ रुपये.

★ राज्य योजना :

★ राज्याच्या वार्षिक योजनेचे आकारमान ४६ हजार ९३८ कोटी रुपये.

★ अनुसूचित जाती उपयोजनेसाठी ४ हजार ७८७ कोटी ६८ लाख रुपये.

★ आदिवासी उपयोजनेसाठी ४ हजार १७७ कोटी ४८ लाख रुपये.

★ जिल्हा सर्वसाधारण योजनेसाठी ५ हजार २०० कोटी रुपये.

★ कृषी व संलग्न क्षेत्र :

★ शेतकऱ्यांना सवलतीच्या दरात कर्जपुरवठा ३४५ कोटी ७५ लाख रुपये.

★ खतांच्या सुरक्षित साठ्याकरिता ५३ कोटी ५० लाख रुपये.

★ कृषी विकासाच्या विविध उपक्रमांसाठी ७५१ कोटी ४ लाख

★ रुपये.

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेसाठी ७८७ कोटी ३९ लाख रुपये.

★ जलसिंचन प्रकल्पांसाठी ७ हजार २४९ कोटी ७० लाख रुपये.

★ महाराष्ट्र जलक्षेत्र सुधार प्रकल्पांतर्गत कालवे व वितरण प्रणाली पुनर्स्थापना व धरणांची सुरक्षा ४०० कोटी रुपये.

★ पशुसंवर्धन, दुर्घव्यवसाय व मत्स्यव्यवसाय क्षेत्र :

★ कुकुटपालन, शेळीवाटप योजना, कृत्रिम रेतनाद्वारे उत्कृष्ट व अतिउत्कृष्ट जातीच्या गायी-म्हशींची पैदास व अनुवंशिक सुधारणा कार्यक्रम ६८ कोटी रुपये.

★ गवताळ कुरणांची निर्मिती, चारा बियाणे वाटप, कडबाकुटी यंत्राचे वाटप व मुरघास तयार करणे ४३ कोटी ९७ लाख रुपये.

★ मासेमारी जेडूंचा विकास करण्यासाठी २५ कोटी रुपये.

★ मछीमारी नौकांचे यांत्रिकीकरण, मासळीची साठवणूक, पणन व वाहतूक ३७ कोटी ६५ लाख रुपये.

★ राज्यातील टंचाईकरिता विविध उपाययोजना :

★ पाणीटंचाईकरिता ८५० कोटी रुपये.

★ चारापुरवठ्यासाठी १८६ कोटी रुपये.

उद्योग :

- ★ औद्योगिक प्रोत्साहन अनुदानासाठी २५०० कोटी रुपये.
- ★ यंत्रमागधारकांच्या वीज दरात सवलतीसाठी ९३९ कोटी रुपये.
- ★ औद्योगिक क्षेत्रास पूरक पायाभूत सुविधांसाठी १२३ कोटी ११ लाख रुपये.

आरोग्य :

- ★ राजीव गांधी जीवनदायी आरोग्य योजनेसाठी ३२५ कोटी रुपये.
- ★ आरोग्य संस्थांचा बृहत आराखडा व बांधकाम ४७७ कोटी १८ लाख रुपये.
- ★ राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान ५०० कोटी रुपये.

शिक्षण व क्रीडा :

- ★ सर्व शिक्षा अभियान व राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियानासाठी ७११ कोटी ५० लाख रुपये.
- ★ मुलींच्या वस्तिगृहांसाठी १०० कोटी रुपये.
- ★ अनुदान प्राप्त खाजगी प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळांना वेतनेत्तर अनुदान २६६ कोटी ८२ लाख रुपये.
- ★ संगणक प्रशिक्षण कार्यक्रमाकरिता ४५२ कोटी रुपये.
- ★ विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक साहित्य पुरविण्यासाठी १९३ कोटी रुपये.

राज्याच्या क्रीडा व युवक धोरणासाठी १५० कोटी ८३ लाख रुपये.

- ★ दर्जेदार व कार्यक्रम अभियांत्रिकी शिक्षण पद्धतीसाठी ८० कोटी रुपये.

पाणीपुरवठा व स्वच्छता :

- ★ राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमास २०० कोटी रुपये.
- ★ ग्रामीण दलित वस्ती पाणीपुरवठा व स्वच्छता ६० कोटी रुपये.
- ★ महाराष्ट्र सुजल निर्मल अभियानाकरिता १४५ कोटी ४५ लाख रुपये.

पायाभूत सुविधा :

- ★ रस्ते विकासासाठी २ हजार ७१६ कोटी ६७ लाख रुपये.
- ★ महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळासाठी ९२० कोटी रुपये.
- ★ रस्त्यांच्या चौपदीकरणाकरिता वर्धनक्षमता तफावत निधीपोटी १७५ कोटी रुपये.
- ★ प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजना राज्य

हिंशापोटी ६४ कोटी रुपये.

मिहान प्रकल्पासाठी २०० कोटी रुपये.

नवीन रेल्वेमार्ग तसेच रेल्वेमार्गाच्या

सुधारणेकरिता ६३ कोटी ७२ लाख रुपये.

विमानतळ विस्तारीकरण व अद्यावतीकरणासाठी २४० कोटी ६९ लाख रुपये.

ऊर्जा :

- ★ महानिर्मितीच्या विविध प्रकल्पांसाठी १ हजार ९०२ कोटी रुपये.
- ★ जलविद्युत प्रकल्पासाठी १९६ कोटी ४७ लाख रुपये.
- ★ महावितरणाकरिता शासन भागभांडवल ३०० कोटी रुपये.
- ★ अपारंपारिक ऊर्जा विकास योजनेसाठी ८० कोटी रुपये.

नगर विकास व गृहनिर्माण :

- ★ जवाहरलाल नेहरू नागरी पुनर्निर्माण अभियानासाठी १ हजार ६०० कोटी रुपये.

- ★ महाराष्ट्र सुवर्णजयंती नगरोत्थान महा अभियानासाठी ६५० कोटी रुपये.
- ★ नवीन व हव्वाढ झालेल्या नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना विशेष अर्थसाहाय्य २० कोटी रुपये.
- ★ शहरी गरिबांना मूलभूत सुविधा पुरविणे या योजनेसाठी राज्य हिस्सा २२० कोटी रुपये.
- ★ राजीव आवास योजना ४० कोटी रुपये.

अनुसूचित जाती जमाती दुर्बल घटक कल्याण :

- ★ आम आदमी विमा योजनेकरिता ३४ कोटी २९ लाख रुपये.

- ★ अनुसूचित जातीच्या कुटुंबांना घरकूल अर्थसाहाय्यासाठी ३२० कोटी रुपये.

- ★ आदिवासी आश्रमशाळा, वस्तिगृहे व इतर बांधकामासाठी ५०१ कोटी ३८ लाख रुपये.

- ★ सुवर्णमहोत्सवी आदिवासी शिष्यवृत्ती योजनेसाठी २०३ कोटी ६८ लाख रुपये.

- ★ ठक्कर बाप्पा आदिवासी वस्ती सुधार योजनेसाठी २४५ कोटी २३ लाख रुपये.

- ★ आदिवासी भागातील विद्युतीकरणासाठी ८२ कोटी ८९ लाख रुपये.

- ★ आदिवासी भागातील आरोग्य विषयक कार्यक्रम २४४ कोटी ३३ लाख रुपये.

- ★ अल्पसंख्याकांच्या विकासासाठी २८० कोटी रुपये.

- ★ जनश्री विमा योजनेसाठी १२ कोटी रुपये.
- ★ **महिला बाल विकास :**
- ★ गरोदर स्त्रिया, स्तनदा माता व ० ते ६ वयोगटातील मुलांकरिता पोषण आहारासाठी १ हजार २६४ कोटी ७६ लाख रुपये.
- ★ बीड, नांदेड, मुंबई, नाशिक, गडचिरोली, बुलढाणा, कोल्हापूर, सातारा, अमरावती, नागपूर आणि गोंदिया या ११ जिल्ह्यांत ११ ते १८ वयोगटातील किशोरवयीन मुलींच्या सक्षमीकरणासाठी राजीव गांधी सबला योजनेकरिता ११० कोटी ७८ लाख रुपये.
- ★ **गृह विभाग :**
- ★ पोलीस दलाच्या आधुनिकीकरणाकरिता ३१७ कोटी १७ लाख.
- ★ राज्यातील कायदा सुव्यवस्था तसेच मुंबई, पुणे व इतर शहरांच्या सुरक्षेसाठी सीसीटीव्ही कॅमेरे बसविण्याकरिता १४९ कोटी ७८ लाख रुपये.
- ★ **ग्रामीण विकास व पर्यटन :**
- ★ मागासक्षेत्र अनुदान योजनेकरिता ३०९ कोटी रुपये.
- ★ ग्रामीण तीर्थक्षेत्र विकासासाठी २५ कोटी रुपये.
- ★ कोकण ग्रामीण पर्यटनासाठी ५० कोटी रुपये.
- ★ पर्यटनाच्या पायाभूत सुविधा तसेच सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील 'सी-वर्ल्ड' प्रकल्पाच्या भूसंपादनाकरिता २८५ कोटी रुपये.
- ★ **नियोजन विभाग :**
- ★ नागपूर शहरातील ताज-बाग येथील दर्माच्या विकास आराखड्याकरिता २० कोटी रुपये.
- ★ वर्धा येथील सेवाग्राम आश्रमाच्या विकास आराखड्यासाठी ३० कोटी रुपये.
- ★ **इमारत बांधकाम :**
- ★ मध्यर्वती प्रशासकीय इमारती, शासकीय निवासस्थाने व विविध शासकीय कार्यालये बांधकामासाठी ११८ कोटी ८ लाख रुपये.
- ★ जिल्हा परिषद व पंचायत समित्यांच्या प्रशासकीय व निवासी इमारत बांधकामासाठी ५५ कोटी रुपये.
- ★ पोलिसांच्या निवासी इमारतीकरिता १०० कोटी ३३ लाख रुपये.
- ★ पोलीस ठाणी व कार्यालयीन इमारतीसाठी ८८ कोटी रुपये.
- ★ न्यायालयीन इमारती व न्यायाधीशांच्या निवासस्थानांच्या

- बांधकामासाठी २१३ कोटी ६० लाख रुपये.
- शासकीय गोदामांच्या बांधकामासाठी २४ कोटी रुपये.
- महसूल विभागातील प्रशासकीय व कार्यालयीन इमारतीसाठी १३३ कोटी ६६ लाख रुपये.
- मराठी भाषा विकास :**
- ★ मराठी भाषा जतन, संवर्धन, दुर्मीळ ग्रंथांचे ई-पुस्तक तयार करणे व मराठीसाठी सुनिकोड आधारित टंकनिर्मितीकरिता १५ कोटी ६० लाख रुपये.
- सांस्कृतिक कार्य :**
- ★ ऐतिहासिक वारसा लाभलेली स्मारके तसेच वस्तुसंग्रहालये यांचे जतन व संवर्धन करण्यासाठी ३७ कोटी रुपये.
- ★ करचुकवेगिरी करणाऱ्या व्यापाच्यांवर विक्रीकर विभागाची करडी नजर.
- ★ जीवनावश्यक वस्तू, सोलापुरी चादर आणि टॉवेल, ओला खजूर या वस्तूंवरील कर माफीची सवलत दिनांक ३१ मार्च २०१४ पर्यंत चालू.
- ★ बेदाणे व मनुकांवरील कर सवलत दिनांक ३१ मार्च २०१४ पर्यंत चालू.
- ★ चहावरील सवलतीचा ५ टक्के कर
- ★ दिनांक ३१ मार्च २०१४ पर्यंत चालू.
- ★ अंधांसाठी ब्रेल घड्याळांवर व अपंगांच्या काही वाहनांवर मूल्यवर्धीत कराची माफी.
- ★ एआयसीडी हार्ट इम्प्लान्टवरील कर साडेबारा टक्क्यांऐवजी ५ टक्के.
- ★ काही उत्खनन यंत्रांवर (एक्सकॅफ्टर) साडेबारा टक्क्यांऐवजी ५ टक्के कर.
- ★ राईस ब्रान, हातपंप, वॉटर मीटर करमुक्त.
- ★ एका वर्षासाठी सोने, चांदी व त्यांचे दागिने यांवरील कर १ टक्केवरून १.१० टक्के व ऊस खरेदी करात ३ टक्केवरून ५ टक्के अशी वाढ करून दुष्काळ निवारणासाठी निधी उभारणार.
- ★ बीडी, सिगारेट, तंबाखू यांच्या करात वाढ.
- ★ औद्योगिक वापराच्या कापडावर ५ टक्के कर.
- ★ पेहर ब्लॉक्सवरील कर ५ टक्क्यांवरून १२.५ टक्के.
- ★ गहाण खतांवरील मुद्रांक शुल्क भरण्याची जबाबदारी वित्तीय संस्थांवर.
- ★ देशी-विदेशी मद्य व बीअरच्या उत्पादन शुल्कात वाढ.
- ★ लॉटरीच्या सोडतीवरील करात वाढ.

१५ वर्ष काँग्रेस अध्यक्षपदावरील सोनिया गांधी यांची

भारत आणि जगातील सर्वात ताकदवान महिला, अशी सोनियाजींची ओळख आहे. त्यांच्या नेतृत्वाखाली, आपल्या देशाने लक्षणीय प्रगती केली. काँग्रेसला सन २००४ आणि २००९, असे दोनदा देशाच्या सत्तास्थानावर विराजमान करण्याचे कार्य सोनियाजींनी केले आहे. गठबंधन म्हणजेच आघाडी. अशा आघाडीतूनदेखील देशाला स्थिर शासन देता येते, हे त्यांनी सिद्ध केले आहे. सोनियाजी सोडून, इतर कोणत्याही राजकीय पक्षाच्या

मोठ्या नेत्याला हे साध्य करता आले नाही, हे आपल्याला कबूल करावेच लागेल. सोनियाजींच्या कारकिर्दींचा यूपीए-१ आणि यूपीए-२ हा काळ म्हणजे देशाला आत्मनिर्भर करणारा काळ.

सोनियाजींनी भारतात आर्थिक सुधारणांचा धडका लावून, देशाला जगाच्या नकाशावर मानाचे स्थान प्राप्त करून दिले आहे. त्यांचे महत्त्वाकांक्षी निर्णय आणि देशाचे नेतृत्व करण्याची क्षमता अनुलनीय आहे. जागतिक दर्जाच्या फोर्ब मासिकाने त्यांची 'पॉवर वूमन' म्हणून दखल घेतली, यातच त्यांच्या सामर्थ्याची प्रचिनी येते.

यशस्वी घोडदोङ

Yह आसान नही था, लेकिन पार्टीसे मिळे सहयोग और स्नेह के चलते ही संभव हो सका। हे उद्गार आहेत, काँग्रेस राष्ट्रीय अध्यक्ष सोनिया गांधी यांचे. राष्ट्रीय काँग्रेस अध्यक्षपदाच्या यशस्वी कारकिर्दीला १५ वर्ष पूर्ण झाल्याबद्दल, त्यांनी दिल्ली येथे आपले मनोगत व्यक्त केले. १४ मार्च १९९८ रोजी सोनिया गांधींनी काँग्रेस अध्यक्षपदाची सूत्रे स्वीकारली. तेव्हापासून राजकारणातील उतार - चढावांचा सामना करीत त्यांनी प्रगतीची अनेक शिखरे पादाक्रांत

केली. पक्षाचा जनाधार मोठ्या प्रमाणावर वाढवित, देशाला प्रगतीच्या शिखरावर नेऊन ठेवले. १४ मार्च २०१३ रोजी त्यांच्या यशस्वी कारकिर्दीला १५ वर्ष पूर्ण झाली. देशातील सर्वात मोठा पक्ष अशी ख्याती असणाऱ्या काँग्रेस पक्षाच्या अध्यक्ष पदावर, राजकारणाचा कोणताही पूर्वानुभव नसलेल्या महिलेने, यशस्वी १५ वर्ष पूर्ण करून पक्षाला पुन्हा सोनेरी दिवस मिळवून देण्याचे कार्य करणे, म्हणजे सोपी गोष्ट नव्हे. काँग्रेस पक्षाला मजबूत करण्याबरोबरच सत्तेवर

विराजमान करून, भारतीय जनतेला स्थिर शासन देण्याची जबाबदारी त्यांनी यशस्वीरीत्या पार पाडली आहे. काँग्रेस कार्यकारिणी, काँग्रेसचे प्रदेशाध्यक्ष, नेते आणि देशभरातील काँग्रेसकार्यकर्त्यांनी, यानिमित्ताने सोनियाजींचे अभिनंदन करून शुभेच्छा दिल्या आहेत.

देशभरातील काँग्रेस कार्यकर्त्यांनी सोनियाजींच्या या यशस्वी कारकिर्दीचा समारंभ मोठ्या उत्साहात साजरा करण्याची इच्छा व्यक्त केली होती. परंतु, देशाच्या विविध भागातील टंचाई परिस्थिती आणि

दुष्काळ, यामुळे असे समारंभ साजरे करण्यास सोनियाजींनी विनप्रतेने नकार दिला. देशातील जनतेच्या सुखदुःखांची जागीव असलेल्या सोनियाजींनी, दुष्काळी परिस्थितीत समारंभ साजरे न करण्याची पद्धत स्वतःपासून सुरु केल्याने, सर्वानाच कौतुक वाटले. हा आनंद आपण दुष्काळग्रस्तांच्या समस्या सोडवण्यात साजरा करू या, असा संदेश त्यांनी काँग्रेसजनांना दिला.

भारत आणि जगातील सर्वांत ताकदवान महिला, अशी सोनियाजींची ओळख आहे. त्यांच्या नेतृत्वाखाली, आपल्या देशाने लक्षणीय प्रगती केली. काँग्रेसला सन २००४ आणि २००९, असे दोनदा देशाच्या सत्तास्थानावर विराजमान करण्याचे कार्य सोनियाजींनी केले आहे. गठबंधन म्हणजेच आघाडी. अशा आघाडीतूनदेखील देशाला स्थिर शासन देता येते, हे त्यांनी सिद्धू केले आहे. सोनियाजी सोडून, इतर कोणत्याही राजकीय पक्षाच्या मोठ्या नेत्याला हे साध्य करता आले नाही, हे आपल्याला कबूल करावेच लागेल. सोनियाजींच्या कारकिर्दीचा यूपीए-१ आणि यूपीए-२ हा काळ म्हणजे देशाला आत्मनिर्भर करणारा काळ. सोनियाजींनी भारतात आर्थिक सुधारणांचा धडाका लावून, देशाला जगाच्या नकाशावर मानाचे स्थान प्राप्त करून दिले आहे. त्यांचे महत्त्वाकांक्षी निर्णय आणि देशाचे नेतृत्व करण्याची क्षमता अतुलनीय आहे. जागतिक दर्जाच्या फोर्ब मासिकाने त्यांची ‘पॉवर वूमन’ म्हणून दखल घेतली, यातच त्यांच्या सामर्थ्याची प्रचिती येते.

१९९८ साली सोनियाजींनी काँग्रेस अध्यक्षपदाचा कार्यभार स्वीकारला, त्या वेळी पक्ष मोठ्या दोलायमान स्थितीतून जात होता. राजीव गांधींच्या हत्येनंतर पक्ष पुरेसा सावरला नव्हता. काँग्रेसला एका स्वच्छ, पारदर्शक आणि धडाडीच्या नेतृत्वाची गरज होती. सोनियाजींनी काँग्रेस अध्यक्षपदाची जबाबदारी स्वीकारली आणि परिस्थिती बदलू लागली. सर्वप्रथम त्यांनी पक्षाला मजबूत करण्यावर भर दिला. पक्षातील कार्यकर्ते

आणि पदाधिकारी यांच्यामध्ये आत्मविश्वास निर्माण करून, देशाला कार्यक्षम सरकार देण्याहूतकी क्षमता निर्माण केली. काँग्रेस पक्षामध्ये एकनिष्ठता आणि यशस्वी नियंत्रण सोनियाजींनी प्रस्थापित केले. पक्षाला सक्षम आणि मजबूत केल्यामुळे, काँग्रेसचा भविष्यकाळ उज्ज्वल आणि आशादायी ठरणार आहे.

भारत स्वतंत्र झाला. त्या वेळी देशाला सर्व क्षेत्रांत आत्मनिर्भर होण्याची गरज होती. त्यादृष्टीने कायदे तयार करण्यात आले. त्या कायद्यांच्या मदतीने १९९९ पर्यंत, आपण आपले उद्दिष्ट साध्य करण्यात यशस्वी झालो. पुढे जागतिक परिस्थिती बदलली. संगणक युग आले. सर्व मोठ्या देशांनी उदार आर्थिक धोरणांचा अवलंब करण्यास सुरुवात केली. जगाबरोबर टिकाव धरायचा असेल, तर आपणही बदलण्याची गरज होती. आपल्या देशाला प्रगत राष्ट्र म्हणून पुढे यायचे असेल, तर सुधारणांना पर्याय नाही, अशी स्व. राजीव गांधींची धारणा होती. त्यांच्या या विचारातून देशात संगणक क्रांती आणि दूरसंचार क्रांती आली. आपल्या देशाने १९९९ साली, आर्थिक सुधारणांचा पाया घातला. स्व. राजीव गांधींनंतर सुधारणांची ही जबाबदारी अर्थातच सोनियाजीवर आली. आज विविध क्षेत्रांत अणलेल्या सुधारणा म्हणजे माहितीचा अधिकार, ‘मनरेगा’, ‘एफडीआय’, अन्नसुरक्षा, हक्काचे शिक्षण, डिसल ब्लोअर, आधार आणि बलात्कारविरोधी विधेयक. या सुधारणा म्हणजे, प्रगत भारताच्या दिशेने सुरु असलेल्या वाटचालीची नांदीच म्हणावी लागेल. विकास म्हणजे प्रगती, परंतु या प्रगतीला मानवी चेहरा देण्याचे काम सोनियाजींनी केले आहे. म्हणूनच पॉवर वुमन ही उपाधी त्यांच्यासाठी सार्थक ठरते.

सोनियाजींनी राजकारणात प्रवेश केला, त्या वेळी राजकारणात मुरलेल्या मुरब्बी नेत्यांचे नेतृत्व करण्याची जबाबदारी त्यांच्यावर येऊ ठेपली. एकीकडे देशाला सुशासन द्यायचे, तर दुसरीकडे पक्षाला

शिस्त आणि सामर्थ्यवान नेतृत्व द्यायचे अशी दुहेरी जबाबदारी त्यांच्यावर होती. स्वतः सतेत कोणत्याही पदावर न राहता, राजकीय अभिलाषा न ठेवता, काम करण्याचा त्यांचा निर्धार कायम होता. त्यांचे धेये निश्चित होते, लक्ष्य ठरलेले होते. देशातील जनता, आम आदमी आणि विकास हेच ते लक्ष्य होते. सोनियाजी म्हणतात, “गरिबांसाठी आम्हाला अजून खूप काही करायचे आहे. त्यांच्या कल्याणासाठी आम्हाला झटायचे आहे. मला त्याच रस्त्याने गेले पाहिजे, ज्या रस्त्याचे मला मार्गदर्शन मिळाले आहे. आम आदमीच्या हिताचे रक्षण करणे हेच माझे उद्दिष्ट आहे. स्वतःसाठी सत्ता, हे माझे लक्ष्य कधीच नव्हते. भारतात लोकशाही मजबूत करून, देशाला धर्मनिरपेक्ष चेहरा मिळवून देण्यासाठी मला प्रयत्न करायचे आहेत.”

सोनियाजी बोलण्यासाठी जेव्हा व्यासपीठावर येतात, तेंव्हा त्यांच्या प्रत्येक शब्दात निर्धार ठासून भरलेला असतो. त्यांचे शब्द ऐकण्यासाठी लोकांचा महासंगर लोटतो. आपला प्रत्येक शब्द खरा करून दाखविण्याची जिह्वा आणि शक्ती सोनियाजींमध्ये आहे. गेल्या १५ वर्षांची त्यांची राजकीय वाटचाल, अत्यंत आश्चर्यकारक अशी आहे. या १५ वर्षात खूप बदल झाले आहेत. लोकांचे जीवनमान, तंत्रज्ञान, राहणीमान सर्वकाही बदलले आहे. परंतु या १५ वर्षात सोनिया नावाची जादू, तशीच कायम आहे. आज त्यांचे वय ६६ वर्षे असूनदेखील, महत्त्वाकांक्षा आणि उत्साहात त्या तसूभरही कमी नाहीत. याउलट दिवसेंदिवस त्यांचे नेतृत्व अधिकच उजळून निघत आहे. काळाच्या ओघात बदलत जाणे, अपडेट राहणे, या गुणांमुळे त्यांच्या नेतृत्वाला अधिकच झाळाळी प्राप्त झाली आहे. १९९८ पासून आजपर्यंत काँग्रेसचा जनाधार दिवसेंदिवस वाढतच गेला आहे. यामागे सोनियाजींचे प्रयत्न आणि नेतृत्वगुण यांचा प्रभाव आहे. स्वतः पॉवरमध्ये न राहता, अशा प्रकारे वाढता जनाधार प्राप्त करून, त्या खच्या अर्थाने ‘पॉवर फुल’ ठरल्या आहेत. राजीव

गांधींनंतर देशाचे नेतृत्व करण्याची जबाबदारी सोनियार्जीवर आली. त्यांनी मोठ्या हिमतीने, पक्ष संघटना मजबूत केली. संकटांना धैर्याने तोड दिले. पंतप्रधानपदाचा त्याग करताना, पक्षाचे कार्य पुढे कोण नेणार? कार्यकर्त्यांना दिशा कोण दाखविणार? याचा परिपूर्ण विचार करूनच त्या पंतप्रधान पदापासून दूर राहिल्या. पंतप्रधानपदी विराजमान होणे हे राजकीय नेत्यांचे स्वप्न असते. त्यासाठी ते आपली संपूर्ण राजकीय कारकीर्द पणाला लावतात. परंतु सोनियार्जीनी त्याचा त्याग केला. त्यामुळेच त्या भारतीय जनतेच्या हृदय सिंहासनावर विराजमान झाल्या.

महिलांना समानता मिळावी, प्रशासनामध्ये महिलांनी बरोबरीने काम करावे, अशी सोनियार्जीची पहिल्यापासून इच्छा. त्या म्हणतात, “आपली स्वप्ने फक्त आपल्यासाठी नसून ती आपला समाज, आपले कुटुंब, आपली मुले आणि आपल्या देशासाठी आहेत. ज्या समाजात एकसुळा भूषणहत्या होणार नाही, हुंड्यामुळे एकासुळा मुलीचे प्राण जाणार नाहीत, अशा समाजाची मी कल्पना करीत आहे. मुलगा किंवा मुलगी हे दोन्ही सारखेच आहेत, हे महिलांनादेखील समजले पाहिजे. आपण दोघांनाही समान वागणूक द्यायला हवी. त्यांच्यावर बरोबरीने प्रेम करायला पाहिजे आणि त्यांना शिक्षण देऊन, योग्य आणि सक्षम बनविले पाहिजे.”

महिला सबलीकरण आणि सुरक्षा हा सोनियार्जीच्या जिहाव्याचा विषय. महिलांसाठी बलात्कारविरोधी कायदा करून सोनियार्जीनी महिलांबाबतची संवेदनशीलता आणि कटिबद्धताच सिद्ध केली आहे.

शेतकरी बांधवांबाबत कृतज्ञता व्यक्त करताना सोनियाजी म्हणतात, ‘‘विकासाचा लाभ समाजातील गरिबातील गरिबाला मिळावा, ही यूपीए सरकारची पहिली जबाबदारी आहे. देशातील प्रत्येक नागरिकाला सन्मान आणि सुरक्षा मिळाली पाहिजे. देशाच्या विकासात, त्यांचा हातभार लागला पाहिजे. शेतकरी आमचा अन्नदाता आहे, हे आपणा सर्वांना माहीत आहे. जर शेतकरी निराश असेल,

कर्जाच्या ओऱ्याने त्याची कंबर मोडली असेल, शेती क्षेत्रात प्रगती होत नसेल तर देशाची प्रगती होणार नाही. शेतकरी स्वतःसाठी नाही, तर आमच्या सर्वांसाठी आपला घाम गाळत असतो, कष्ट करीत असतो. संपूर्ण देश शेतकरी बांधवांचा ऋणी आहे. त्याचे कर्ज फेडणे हे आमचे आद्यकर्तव्य आहे.’’ अन्न सुरक्षा कायद्याच्या माध्यमातून शेतकरी बांधवांचे हित जपण्याचा सोनियार्जीनी प्रयत्न केला आहे.

सोनियार्जीचे कार्य म्हणजे, देशाच्या विकासातील सोनेरी पान. सतत १५ वर्ष काँग्रेस अध्यक्षपदावर राहण्याचा बहुमान त्यांना मिळाला आहे. काँग्रेसला पुन्हा गतवैभव प्राप्त करून देण्यात त्यांचा सिंहाचा वाटा आहे. देशाला कार्यक्षम प्रशासन, पारदर्शी तसेच सक्षम सरकार, मानवी मूल्ये आणि समानतेची गवाही देणारे सुशासन देण्याचे कार्य त्यांनी केले आहे. भ्रष्टाचारी लोकांना गजाआड करून, कायदा आणि सुव्यवस्था मजबूत असल्याची खात्री पटवून दिली आहे. देशाचे शत्रू, दहशतवादी यांना जगण्याचा अधिकार नाही. पुन्हा या देशावर हल्ला करण्याची कोणाचीही हिंमत होणार नाही, अशी परिस्थिती त्यांनी निर्माण केली आहे. अजमल कसाब आणि अफझल गुरुला फासावर लटकवून त्यांनी यूपीए सरकार कार्यक्षम आणि मजबूत असल्याचे सिद्ध केले आहे.

सोनियार्जीचे आयुष्य म्हणजे त्यागाची परिसीमा. त्या त्यागातून उभारी घेत त्यांनी आजचा भारत घडवला आहे. एक स्त्री असूनसुळा मोठ्या जिहीने सोनियार्जीनी भारताची धुरा सांभाळली आहे. त्यांचे कार्य आणि इच्छाशक्ती, शब्दबद्ध करणे, म्हणजे परीक्षाच जणू. देशाला महासत्ता बनवणे, ही त्यांची दुर्दम्य इच्छाशक्ती. त्यासाठी तळागाळातील सुधारणांपासून सुरुवात, हे त्यांचे वैशिष्ट्य.

आयुष्य आज तुझे, त्यागात वाहिलेले, देशील विश्व आम्हा, स्वप्नात पाहिलेले.

ही जिह आज तुझी, चिंता नसे मनाला करशील महासत्ता तू, या माय भारतीला या काव्यओळीतून, सोनियार्जीबद्दल आम आदमीला वाटणारा विश्वास, प्रतीत होतो. सोनियार्जीच्या कार्यपुस्तिकेची एक एक पाने पलटताना, उद्याच्या आव्हानांचा समावेश, पूर्ततेच्या रूपाने त्यांच्या कार्यामध्ये होणार आहे. २०१४ च्या निवडणुका, आता फार दूर नाहीत. मोठ्या जिहीने निवडणुकांचा सामना करण्यासाठी, आपण तयार असले पाहिजे. सोनियार्जीच्या अध्यक्षपदाच्या कारकिर्दीत काँग्रेस विजयाची हॅट्रिक करणार, हे वेगळे सांगण्याची गरज नाही. असे नेतृत्व अशी जिह व्यव्याप्त वाहायला मिळते. सोनियार्जीच्या १५ वर्षांच्या नेत्रोदीपक कारकिर्दीला महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेसचा शतशः प्रणाम. त्यांच्या भावी वाटचालीला प्रदेश कार्यालयाच्या मनःपूर्वक शुभेच्छा!!

‘युगपुरुष’

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे, अष्टपैलू व्यक्तिमत्त्व होते. त्यांना प्रत्येक क्षेत्राचे परिपूर्ण ज्ञान आणि माहिती होती. सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, शैक्षणिक, धार्मिक, पत्रकारिता, कायदे अशा विविध क्षेत्रांत त्यांचे प्रभुत्व होते. आपल्या अमोघ कर्तृत्वाने आणि कुशल नेतृत्वाने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी दीन, दलितांच्या, श्रमिकांच्या, शोषितांच्या अंधकारमय जीवनाला प्रज्ञेचा संदेश दिला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर नुसते वक्ते नव्हते. त्यांनी आपल्या आचार आणि विचारांना कृतीची जोड दिली. रंजल्या, गांजल्या जनतेच्या आणि स्त्री वर्गाच्या उद्घारासाठी त्यांनी आपले आयुष्य वेचले. त्यांनी प्रत्येक भारतीयाच्या जीवनात मानवतेची ज्योत निर्माण केली. शिक्षणाला त्यांनी सर्वाधिक महत्त्व दिले. ते म्हणत, “शिक्षण हे वाधिनीचे दूध आहे. जो माणूस ते पेझेल, तो गुरुगुरल्याशिवाय राहणार नाही.” प्रज्ञा, करुणा आणि शील ही बाबासाहेबांची जीवनमूल्ये होती. ‘शिका, संघटित व्हा आणि संघर्ष करा’ हा त्यांचा नारा होता. “राजकारणाच्या गाडीचे चालक व्हा! राज्यकर्ती जमात व्हा!” असे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणत.

**“काय करु आता धरुनिया भीडा,
निःशंक हे तोंड वाजविले।
नव्हे जगी कोणी मुकियांचा जाण,
सार्थक लाजून नव्हे हित।”**

हे बोधवाक्य, ३१ जानेवारी, १९२० रोजी, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी ‘मूकनायक’ या आपल्या, प्रकाशनाच्या पहिल्या अंकावर प्रसिद्ध केले होते. लोकांना कितीही सांगितले तरी उपयोग नाही. जगात मुक्या लोकांचा कोणीही नाही. आता गप्प बसून चालणार नाही. तोंड असून मुके असलेल्या लोकांचा आवाज ऐकवण्यासाठी, एक सक्षम व्यासपीठ असले पाहिजे. म्हणूनच हे प्रकाशन सुरु केले आहे; असे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना या बोधवाक्यातून सुचवायचे होते. हजारो वर्षांपासून, शुद्र, अतिशुद्र, स्त्रिया आणि बहुजन समाज, स्वतःच्या विद्वपतेकडे आणि दयनीय परिस्थितीकडे पाहून रडत होता. दुःख दूर करण्याचा प्रयत्न करणारे नेते, त्या वेळी कमी होते. या शोषित, मागास वर्गाला न्याय देणारा परिवर्तनवादी, डॉ. बाबासाहेबांच्या रूपाने उदयास आला, आणि सर्वांना आशेचा किरण दिसू लागला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी सातासमुद्रापार जाऊन उच्च शिक्षण घेतले. शिक्षणाबोरवरच जगात नव्याने उदय झालेल्या मानवतावादी विचारांचे वारे, ते आपल्यासोबत भारतात घेऊन आले. त्यामुळे आज आपण समानता, स्वातंत्र्यात आणि बंधुत्वाची फळे चाखत आहोत. अठरापगड जाती, आणि अनेक संस्थानांमध्ये विखुरलेला आपला भारत, एका घट्ट विणेने जोडण्याचे काम डॉ. बाबासाहेबांच्या तत्त्वांनी केले. या तत्त्वांना भारतीय संविधानात कायमस्वरूपी स्थान देऊन देशाला आकार, आचार आणि विचार दिला. म्हणूनच डॉ. बाबासाहेबांना

भारतरत्न, युगपुरुष, दलितांचे कैवारी अशा विविध उपाधी देऊन गौरविण्यात आले आहे.

डॉ. बाबासाहेबांचा जन्म १४ एप्रिल १८९१ रोजी झाला. १४ एप्रिल, ही डॉ. बाबासाहेबांची जयंती. दलितांचा उद्घार करून त्यांना मुख्य प्रवाहात, सर्वांच्या बरोबरीने आणून, समाजात हजारो वर्षे रुजलेली जातीपातीची दरी नष्ट करण्यात बाबासाहेबांचा मोठा वाटा आहे. म्हणूनच बाबासाहेबांचा जन्मदिवस भारतभर मोठ्या आदराने आणि कृतज्ञतेने साजरा केला जातो. डॉ. आंबेडकरांच्या रूपाने एक उच्चशिक्षित, थोर असा नेता देशाला मिळाला. तळागाळातील लोकांपासून ते सतेच्या सर्वोच्च टोकांपर्यंत दलितांचा आवाज बुलंद करणारा, जाब विचारणारा, अत्याचाराविरुद्ध पेटून उठणारा, निर्भीड नेता अशी त्यांची ख्याती आहे. डॉ. बाबासाहेबांमुळे, कालचे मुके आज बोलू लागले. जातीपाती व्यवस्थेने बहुजनवर्गाला शिक्षणापासून दूर ठेवले होते. ‘मूकनायका’ने या सर्वांना बोलायला आणि लिहायला शिकवले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे दलित जनतेबोरवरच सामान्य लोकांचे उद्घारकर्ते होते. समाजातील दुर्बल आणि शोषित घटकांबद्दल त्यांना आपुलकी होती. सर्व स्तरातील जनतेला समान न्याय व मूलभूत अधिकार देण्याचे कार्य, त्यांनी केले. महिलांचे समाजातील स्थान बळकट करणे, महिलांना समान हक्क देणे, यांचे ते पुरस्कर्ते होते. समाजाच्या दुःखाची जाण असणारे, त्यांच्यासाठी लढणारे, आणि त्यांचे हक्क संविधानाच्या चौकटीत बसवून त्यांना कायमस्वरूपी स्वातंत्र्य आणि समतेचा अधिकार देणारे, ते थोर समाज सुधारक होते.

गुराढोरांच्या शेणाने ज्यांचे हात

माखलेले असायचे, त्या लोकांच्या हातात लेखणी देण्याचे काम डॉ. बाबासाहेबांनी केले. कुत्रे, मांजरे, गाई-ढोरे यांना पाणी पिण्याचे स्वातंत्र्य होते, परंतु दलितांना त्या पाण्यापासून वंचित ठेवले जात होते. निसर्गनिर्मित पाण्याला हात लावायचा ज्यांना अधिकार नव्हता, त्यांच्यासाठी महाडचे चवदार तळे, सत्यागृह करून डॉ. बाबासाहेबांनी खुले केले. ‘ज्यांना इतिहास माहीत नाही, ते इतिहास घडवू शकत नाहीत,’ असे बाबासाहेब नेहमी म्हणत. एखाद्या रोपट्याला जिवंत ठेवण्यासाठी जसे खतपाणी लागते, तसे विचार जिवंत ठेवण्यासाठी, त्यांचा प्रचार आणि प्रसार करणे गरजेचे असते, असे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे मत होते. मानव हा एकच आहे. सर्वांना बुद्धी सारखीच आहे. जी बुद्धी पुढारलेल्या समाजाला आहे, तीच बुद्धी बहुजनांनादेखील आहे. परंतु बहुजनांना नैसर्गिक न्याय, स्वातंत्र्य आणि समता नाकारून, जाणीवपूर्वक मागे ठेवण्यात आले आहे, असे ते म्हणत.

‘शंभर वर्षांची बिदागी हवी असल्यास माणसे पेरा, पाच हजार वर्षांची बिदागी हवी असल्यास विचार पेरा,’ असे म्हटले जाते. बाबासाहेबांचे विचार एका पिढीतून दुसऱ्या पिढीमध्ये प्रसारित झाले आहेत. म्हणूनच ते चिरंतर झाले आहेत. डॉ. बाबासाहेबांनी, संत कबीर, जोतिबा फुले आणि गौतम बुद्ध यांच्या विचारांना गुरु मानले. मनुस्मृतीतून जात-पात व्यवस्था जन्मास आली. दलितांना कायमचे दास्यत्व देणाऱ्या या विचारांना तिलांजली दिली पाहिजे असे सर्वांना वाटत होते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी २५ डिसेंबर १९२७ रोजी मनुस्मृतीचे महाड येथे दहन केले. बहुजनांचा उद्घार झाला पाहिजे, त्यांना समाजात समानता आणि मान

मिळाला पाहिजे. त्यांना हक्काचे शिक्षण मिळण्यासाठी डॉ. बाबासाहेबांनी संविधानात तदतूद केली. त्यांचे समाजातील स्थान बरोबरीचे होण्यासाठी बहुजनाना आरक्षणाची तरतूद केली. आरक्षण बंद पडण्याची गरज पढू नये, आरक्षणाला कालमर्यादा द्यावी. गरज पडल्यास आरक्षण वाढविण्याची तरतूद असावी, आणि बहुजन समाज मुख्य समाजाच्या बरोबर आला, की ती तरतूद आपोआप बंद व्हावी अशी व्यवस्था निर्माण करण्यात आली. एकदा समानता आली की, आरक्षणमुक्त आणि समतायुक्त समाज निर्माण होईल. त्यातूनच समाजातील दरी संपुष्टाट येईल, असे डॉ. बाबासाहेबांचे विचार होते.

स्वातंत्र्यप्राप्तीपासून, कॉर्प्रेस सरकारने दलितांच्या विकासासाठी, घटनेतील तरतुदीच्या अंमलबजावणीवर भर दिला. सुरुवातीला नोकरीतील आरक्षण, त्यानंतर पंचायत राजव्यवस्थेत आरक्षण अशा विविध संधी देऊन, राजकीय आणि प्रशासकीय व्यवस्थेत मागासवर्गांचा टक्का वाढून सर्वत्र समानता आणण्यासाठी प्रयत्न केले आहेत. हे प्रयत्न, राज्य घटनेतील तरतुदीना साकार करणारे प्रयत्न आहेत. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांना मूर्त स्वरूप देणारे प्रयत्न आहेत. जातीव्यवस्थेच्या जुलमांपासून समाजबांधवांना मुक्त करणारे, हे प्रयत्न आहेत. आरक्षण थांबवा, असा टाहो फोडणाऱ्या लोकांनी, अनुसूचित जाती जमाती, आणि अस्पृष्टांना आपल्या समाजाच्या मुख्य प्रवाहातील लोकांबरोबर खरोखरच समानता प्राप्त झाली आहे काय ?, याचा अंतर्मुख होऊन विचार करावा. म्हणजे त्यांना आरक्षणाचे महत्त्व खन्या अर्थने पटेल. ‘समाजाच्या सर्व वर्गात, समानता येईल, सर्वांना रोजगाराचे स्वातंत्र्य मिळेल, आर्थिक विषमता नष्ट होईल, समाजासमाजात रोटी-बेटीचे

व्यवहार होतील, तेंव्हाच आरक्षण नष्ट होईल,’ असे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे मत होते.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे, अष्टपैलू व्यक्तिमत्त्व होते. त्यांना प्रत्येक क्षेत्राचे परिपूर्ण ज्ञान आणि माहिती होती. सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, शैक्षणिक, धार्मिक, पत्रकारिता, कायदे अशा विविध क्षेत्रांत त्यांचे प्रभुत्व होते. आपल्या अमोघ कर्तृत्वाने आणि कुशल नेतृत्वाने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी दीन, दलितांच्या, श्रमिकांच्या, शोषितांच्या अंधकारमय जीवनाला प्रज्ञेचा संदेश दिला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर नुसते वक्ते नव्हते. त्यांनी आपल्या आचार आणि विचारांना कृतीची जोड दिली. रंजल्या, गांजल्या जनतेच्या आणि स्त्री वर्गांच्या उद्घारासाठी त्यांनी आपले आयुष्य वेचले. त्यांनी प्रत्येक भारतीयाच्या जीवनात मानवतेची ज्योत निर्माण केली. शिक्षणाला त्यांनी सर्वाधिक महत्त्व दिले. ते म्हणत, ‘शिक्षण हे वाधिनीचे दूध आहे. जो माणूस ते पेईल, तो गुरुगुरल्याशिवाय राहणार नाही.’ प्रज्ञा, करुणा आणि शील ही बाबासाहेबांची जीवनमूल्ये होती. ‘शिका, संघटित व्हा आणि संघर्ष करा’ हा त्यांचा नारा होता. “राजकारणाच्या गाडीचे चालक व्हा! राज्यकर्ता जमात व्हा!” असे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणत.

शाहू महाराजांनी सुरु केलेल्या राखीव जागांच्या धोरणाला त्यांनी उत्क्रांतीचे रूप दिले. आपल्या दर्जदार, विपुल, वैचारिक साहित्य लेखनातून जात, वर्ण, वर्ग आणि विषमतेने ग्रासलेल्या समाजात, बदल घडविण्याची आयुधे त्यांनी लोकांना बहाल केली. सर्वदूर पसरलेल्या, आत्मसन्मान हरवलेल्या समाजाला, स्वजातीचा खोटा मोठेपणा, अहंकार, परजातीच्या द्वेषाची

मानसिकता, संवेदनाहीन कूर शोषण पद्धती, अज्ञान, दारिद्र्य, विषमता, अंधशळ्हा, अनारोग्य आणि व्यसने यापासून मुक्त करण्याचे कार्य बाबासाहेबांनी केले. रचना, प्रबोधन आणि संघर्षाच्या पायावर उभा राहिलेला नवा समाज तसेच राजकीय प्रवाह डॉ. बाबासाहेबांनी निर्माण केला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना भारतातील कृषी व्यवस्थेची चांगली जाण होती. सामूहिक शेतीचे ते पुरस्कर्ते होते. शेतमजुरांच्या आर्थिक शोषणाविरुद्ध, अन्यायाविरुद्ध त्यांनी कायदे केले.

समाजावर कोणताही कायदा नैतिकता लादू शक्त नाही. जनता आणि राजकारणी या दोघांनीही नैतिकतेची तत्त्वे स्वतःहून पाळायला हवीत. लोकशाही म्हणजे बहुमत. परंतु याच बहुमताने अल्पसंख्याकांची मतदेखील विचारात घ्यायला हवीत. अल्पसंख्याकांना इतरांप्रमाणे जीवन जगता आले पाहिजे तसेच त्यांना सुरक्षितता मिळाली पाहिजे. जातीव्यवस्था ही यशस्वी लोकशाही कार्यप्रणालीच्या मार्गातील अडथळा आहे. जातीमुळे लोकांना खालच्या दर्जाची वागणूक मिळते तसेच त्यांना सत्तेमध्ये समान वाटा मिळत नाही. लोकशाहीच्या निकोप विकासामध्ये जातीव्यवस्थेच्या भिंती आड येतात. जोपर्यंत आपण सामाजिक जीवनात लोकशाही आणत नाही, तोपर्यंत खन्या अर्थने राजकारणामध्ये लोकशाही नांदू शक्त नाही. डॉ. आंबेडकर हे केवळ अभ्यासूच नव्हते, तर त्यांच्या विचारांचा पाया किंती पक्का होता, हे त्यांच्या या मतप्रवाहावरून आपल्या लक्षात येते. जेव्हा समाजात समानता असते तेंव्हाच स्वातंत्र्याला खरा अर्थ प्राप्त होतो. अस्पृष्टांची आर्थिक प्रगती करायची असेल तर त्यांनी खेड्यातील समाजव्यवस्था आणि त्यांच्यावर लादलेली बंधने झुगारून

दिली पाहिजेत. आपली पारंपरिक कामे करणे बंद करून आपल्यामध्ये नवीन तंत्रे व कला विकसित करून प्रगती साध्य करावी असे ते आवाहन करीत.

एकदा दलित स्वयंपूर्ण झाले की आपण अस्पृष्ट आहोत याचा न्यूनगंड आपोआप त्यांच्या मनातून निघून जाईल. हिंदू धर्माचे अनुयायी राहून आपण अस्पृष्टता दूर करू शकत नाही, अशी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना खात्री वाटल्याने त्यांनी बौद्ध धर्माचा स्वीकार तर केलाच परंतु आपल्या अनुयायांनादेखील बौद्ध धर्म स्वीकारण्याचे आवाहन केले. बौद्ध धर्माचा स्वीकार केल्याने अस्पृष्टांना नवी ओळख निर्माण होईल, असा त्यांना विश्वास होता. हिंदू धर्माने अस्पृष्टांना हालअपेष्टा आणि अस्पृष्टतेशिवाय काहीही दिलेले नाही, असे ते म्हणत. स्त्रियांनी, गृहलक्ष्मीच्या पुढे, प्रगतीची मजल का गाठू नये? प्रत्येक व्यक्तिमत्त्वाला पूर्णवस्थेत जाण्यास समाजाने अवसर दिला पाहिजे. ध्येयप्राप्ती हा काही गुन्हा नाही. परंतु कमी प्रतीचे ध्येय डोळ्यांसमोर ठेवणे, हा मात्र गुन्हा आहे. बाबासाहेबांनी भारतीय स्त्रीला शब्दांचे, वाणीचे आणि ध्येयाचे सामर्थ्य दिले. तिच्यामध्ये आकाश कवेत घेण्याची जिद निर्माण केली. बाबासाहेबांना वाटायचे, स्त्रियांनी शिक्षण घेतले पाहिजे. हीनत्वाची भावना मनातून काढून टाकली पाहिजे. लग्न लवकर न करता, दागिने आणि चालिरीतीचा हव्यास सोडून झाज आणि विदेला सर्वस्य मानले पाहिजे. कर्मकांड आणि अंधशद्गांना दूर सारण्यासाठी स्त्रीच पुढाकार घेऊ शकते, असे बाबासाहेबांचे स्पष्ट मत होते.

“सामाजिक स्वातंत्र्य जोपर्यंत तुम्हाला प्राप्त होत नाही, तोपर्यंत कायद्याने कितीही स्वातंत्र्य दिले, तरी त्याचा काहीही उपयोग होणार नाही. मनुष्य मात्राला जितकी शारीरिक स्वातंत्र्याची आवश्यकता आहे,

तितकीच मानसिक स्वातंत्र्याचीही आहे. ज्याचे मन स्वतंत्र नाही, तो मोकळा असून गुलाम आहे. ज्याचे मन स्वतंत्र नाही, तो जिवंत असून मेलेला आहे. मनाचे स्वातंत्र्य ही जिवंतपणाची साक्ष आहे. ज्या कारणामुळे जातीभेद आणि अस्पृष्टता आपल्यामध्ये शिरली, त्या कारणाला आपण जबाबदार नसलो तरी, जो जातीभेद आणि अस्पृष्टता नांदत आहे, तिचा धिक्कार न करता, ती आहे तशीच चालू देणे, हे आपल्याला ईष्ट नाही. ती घालविष्ण्याची जबाबदारी आपल्यावर आहे,” असे डॉ. बाबासाहेबांचे मत होते.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जीवन हे सार्वजनिक जीवन होते. त्यांचा कार्याचा उचित सन्मान करणे, ही सरकारची जबाबदारी असते. अर्थातच ही जबाबदारी महाराष्ट्र सरकारने यशस्वीरीत्या पार पाडली आहे. या कार्याला महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीच्या प्रयत्नांची साथ लाभली आहे. महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीने मुंबईतील, इंदू मिलची जागा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या स्मारकासाठी देण्याची इच्छा व्यक्त केली होती. ही इच्छा आता पूर्ण झाली आहे. लवकरच दादर येथील इंदू मिलच्या जागेवर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे भव्य असे स्मारक उभे राहणार आहे.

दलित, वंचित, शोषित समाजाच्या जीवनात समता, बंधुता आणि स्वातंत्र्याच्या माध्यमातून बदल घडवून आणणारे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे आधुनिक काळातील स्मृतिकार आहेत. महाडच्या चवदार तज्ज्यापासून इंग्लंडपर्यंत दलितांची बाजू त्यांनी जोरदारपणे मांडली. त्यांच्याया लढ्याला, ‘माणूस म्हणून मान्यता मिळवणारा लढा’ असे नाव देणे समर्पक ठरेल. त्यांचा हा लढा आज यशस्वी झाल्याचे आपण पाहतो. त्यांच्या विचाराची

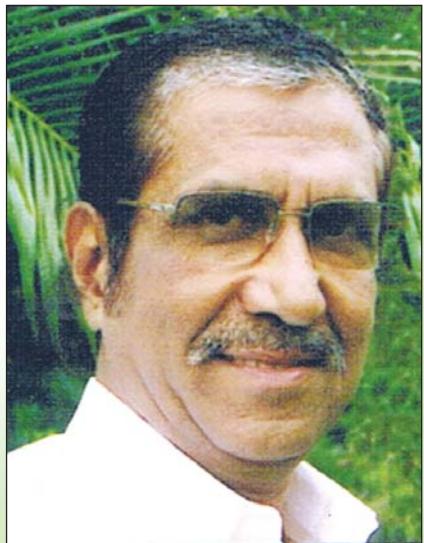
ज्योत कधीही न विझणारी आहे. कितीतरी महापुरुष कार्य करून काळाच्या पडद्याआड गेले. परंतु दलितांच्या उद्घाराचा लढा लढून त्यांना कायमचे मानाचे स्थान प्राप्त करून देणारा, संविधानात कायमस्वरूपी तरतुद करून त्यांच्या जीवनातील अंधकार नष्ट करणारा, डॉ. आंबेडकरांसारखा महापुरुष एखादाच असतो. तोच, खरा युगपुरुष ठरतो.

- शालिनी डुंबरे

भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे स्मारक छावे

- आमदार सुभाष चव्हाण

दे शाच्या आर्थिक राजधानी असलेल्या मुंबई शहरात महामानव भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे स्मारक छावे, त्यासाठी केंद्र शासनाच्या अखत्यारीत असलेली इंदू मिलची जागा या ऐतिहासिक अशा भव्य स्पारकास मिळाली, या राज्य विधिमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांनी एकमताने केलेल्या ठरावाची आणि राज्यातील जनतेची भावना लक्षात घेऊन माननीय मुख्यमंत्री यांनी

**हिवाळी अधिवेशनात विधान परिषदेमध्ये
आ. सुभाष चव्हाण यांनी केलेले भाषण**

देशाचे पंतप्रधान आणि वस्त्रोद्योग मंत्री, भारत सरकार यांच्याकडे पाठपुरावा केल्यानंतर ही मागणी केंद्र शासनाने मान्य करणे, एनटीसीच्या जागेवर असलेली इंदू मिलची जागा राज्य शासनाने स्पारकासाठी अधिग्रहण करून त्यावर आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे स्मारक उभे करण्यासाठी प्राधिकरणाची स्थापना व निधीची तरतूद करून हे स्मारक लवकरात लवकर पूर्ण करावयाची उपाययोजना विचारात घेण्यात यावी.

सभापती महोदय, देशाची आर्थिक राजधानी असलेल्या मुंबई शहरात महामानव भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर या क्रांतिसूर्याच्या अतिशय उत्कृष्ट आंतरराष्ट्रीय दर्जाच्या स्मारकासाठी इंदू मिलची साडेबारा एकर जमीन देण्याचा निर्णय भारत सरकारने घेतला. हा क्रांतिकारी, ऐतिहासिक निर्णय लोकसभेत वर्खोद्योग मंत्री सन्माननीय श्री. आनंद शर्मा आणि राज्यसभेत महाराष्ट्राचे प्रतिनिधित्व करणारे केंद्रीय संसदीय कार्य राज्यमंत्री श्री. राजीव शुक्ला यांनी जाहीर केला. संपूर्ण देशातील आणि महाराष्ट्रातील आंबेडकरी जनता व देशातील सर्व जनता या निर्णयामुळे अत्यंत आनंदमय झालेली आहे. या प्रक्रियेसाठी, ऐतिहासिक निर्णयासाठी ज्यांनी ज्यांनी प्रयत्न केले, ज्यांनी पाठपुरावा केला त्वा सर्वांचा मी आमच्या कांग्रेस पक्षाच्या वतीने शतशः आभारी आहे. त्यात आमच्या राज्याचे क्रांतिकारी मुख्यमंत्री सन्माननीय श्री. पृथ्वीराज चहाण, माननीय पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग, आमच्या सर्वेसर्वा श्रीमती सोनियाजी गांधी, केंद्रीय वर्खोद्योग मंत्री श्री. आनंद शर्मा, आमच्या पक्षाचे प्रांताध्यक्ष श्री. माणिकराव ठाकरे, लोकसभेतील सभागृहाचे नेते व केंद्रीय गृहमंत्री माननीय श्री. सुशीलकुमारजी शिंदे, राष्ट्रवादी कांग्रेस पक्षाचे अध्यक्ष व केंद्रीय कृषी मंत्री माननीय श्री. शरदचंद्रजी पवार, ज्यांच्या काळात ही प्रक्रिया सुरु होती ते दिवंगत केंद्रीय मंत्री व राज्याचे माजी मुख्यमंत्री श्री. विलासरावजी देशमुख, केंद्रीय मंत्री श्री. मुकुल वासनिक, डॉ. भालचंद्र मुनगेकर, खासदार श्री. एकनाथराव गायकवाड, अखिल भारतीय कांग्रेस पक्षाचे सरचिटणीस श्री. विलास मुस्तेमवार, लोकसभा व राज्यसभेतील महाराष्ट्राचे सर्व आम खासदार, महाराष्ट्राच्या मंत्रिमंडळातील सर्व सदस्य तसेच महाराष्ट्र विधिमंडळ अनुसूचित जाती फोरम या सर्वांचा मी शतशः आभारी आहे.

या ऐतिहासिक प्रक्रियेला २००४ पासून सुरुवात झाली. २००४ मध्ये केंद्रामध्ये नवीन सरकार आले. त्या केंद्रीय मंत्रिमंडळामध्ये एकाच वेळी महाराष्ट्राच्या तीन माजी मुख्यमंत्र्यांचा समावेश करण्यात आला. त्यामध्ये एक श्री. शरदचंद्रजी पवार, दुसरे स्व. विलासराव देशमुख आणि तिसरे श्री. सुशीलकुमार शिंदे हे होते. तसेच श्री. मुकुल वासनिक हेदेखील त्या मंत्रिमंडळामध्ये होते. या ऐतिहासिक प्रक्रियेमध्ये त्यांचा सिंहाचा वाटा आहे. या तिन्ही माजी मुख्यमंत्र्यांनी महाराष्ट्रात न्यायाने राज्य चालविले. महात्मा फुले, राजर्षी शाहू महाराज आणि भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना अभिप्रेत असलेली सामाजिक समता त्यांनी राज्यात निर्माण केली. हे महाराष्ट्राचे तिन्ही माजी मुख्यमंत्री केंद्राच्या मंत्रिमंडळामध्ये एकाच वेळी मंत्री झाले हा एक चांगला योग आहे. भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी सर्वांत मूलभूत असे हक्क भारतातील जनतेला प्राप्त करून दिलेले आहेत. राज्यकारभारात, प्रशासनात, समाजकारणात आणि न्याय देवतेच्या मंदिरात एक वेगळ्या प्रकारचे अधिष्ठान मिळवून देणारी सर्व तत्त्वे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी आपल्या राज्यघटनेत समाविष्ट केलेली आहेत. देशातील सर्व समाजव्यवस्था भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी लिहिलेल्या राज्यघटनेमुळे एका क्षणात समान पातळीवर आणली गेली आहे. जगातील सर्व देशांतील

राज्यव्यवस्थेमध्ये भारतातील लोकशाही राज्यव्यवस्था ही आज यशस्वी ठरलेली आहे. भारतीय राज्यघटना तयार करण्याचे ऐतिहासिक आणि महत्वपूर्ण काम भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी केलेले आहे. जगाच्या पाठीवर एक सक्षम अशा प्रकाराची राज्यघटना त्यांनी लिहिल्यामुळेच मी आज या सर्वोच्च सभागृहामध्ये भाषण करू शकत आहे.

सभापती महोदय, भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा जन्म या महाराष्ट्रात झाला नसता तर त्यांनी घटना लिहिली नसती आणि या महाराष्ट्राचा मुख्यमंत्री कदापि अनुसूचित जातीचा झाला नसता. सन्माननीय सोनिया गांधी यांनी श्री. सुशीलकुमार शिंदे यांना लोकसभेचे नेते आणि देशाचे गृहमंत्री केलेले आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी लिहिलेल्या राज्यघटनेमुळे या सर्व गोष्टी प्राप्त झालेल्या आहेत. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी आज आम्ही सर्व उभे आहेत. या भारतवर्षात लोकशाही प्रगल्भ होण्यासाठी देशाला घटना देणाऱ्या या महामानवाचे स्मारक फ्रान्स अमेरिका, जर्मनी, इंग्लंड, चीन या सर्व देशांतील स्मारकांपेक्षा भव्य असे स्मारक महाराष्ट्रात आणि तेही देशाची आर्थिक राजधानी असलेल्या या मुंबईमध्ये उभारण्याचा मान आपल्या राज्याला मिळालेला असल्यामुळे आपण मोठे भाग्यवान ठरलो आहेत. देशाची राजधानी दिल्ली येथे राष्ट्रपिता महात्मा गांधी, पंडित जवाहरलाल नेहरू यांची असलेली समाधीस्थळे ही सर्वांची श्रद्धास्थाने बनलेली आहेत. अमेरिकेची ओळख असलेला जगविष्यात स्टॅच्यू ऑफ लिबर्टी हा जगातील सातवे आश्चर्य आहे. एकूण सात आश्चर्य आहेत. त्यामध्ये विशेषत: चीनची भिंत, इटलीतील झुलता मनोरा, फ्रान्सचा प्रटोनास टॉवर, इजिस्टचे पिरॅमिड्स इत्यादी आश्चर्य आहेत आणि सातवे आश्चर्य हे आग्रा येथील ताजमहाल हे आहे. शहाजानने आपल्या पत्नीच्या प्रेमापेटी हा ताजमहाल बांधून सातवे आश्चर्य निर्माण केलेले आहे. त्यानंतर भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर या महामानवाचे आठवे आश्चर्य आम्ही महाराष्ट्रामध्ये निर्माण करीत आहेत. जगातील कोणतीही व्यक्ती जेव्हा भारत देशात येईल त्या वेळी ती प्रथम जगातील आठवे आश्चर्य बघण्यासाठी मुंबईमध्ये येईल. अमेरिकेतील स्टॅच्यू ऑफ लिबर्टी ३६० फूट आहे. त्याहीपेक्षा उंचीचे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्मारक होणार आहे. समतेचा संदेश देणाऱ्या लोटसचे डिझाइन असलेले कन्हेन्शन सेंटर उभारण्यात येणार आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या चेहर्यावर जसे सूर्यप्रमाणे तेज होते त्याप्रमाणे स्मारकाचा घुमट दिवसा सूर्यप्रमाणे तेजस्वी आणि रात्री तांबड्या दिव्यांमुळे सोन्याप्रमाणे लखलखीत दिसेल. एकाच वेळी ४ हजार लोक जेवतील असे भव्य फूडकोर्ट तेथे उभारण्यात येणार आहे. सोडपाच हजार चौ.फू. जागेमध्ये भव्य ग्रंथालय उभारण्यात येणार आहे. त्या ग्रंथालयामध्ये डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी लिहिलेली आणि आंबेडकरवादी साहित्यिकांनी लिहिलेली जवळजवळ ९० हजार पुस्तके असणार आहेत. अशा प्रकारचे भव्य स्मारक अपेक्षित आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे जगातील सर्वांत मोठे कायदेतज्ज्ञ होते. जगातील सर्वांत मोठे अर्थतज्ज्ञ होते. समाजशास्त्रज्ञ होते. मानव वंशज शास्त्रज्ञ होते. सव्यसाची पत्रकार होते. उत्कृष्ट संसदपटू होते. जगातील सर्व भाषा त्यांना अवगत होत्या. जागतिक विचारवंत म्हणून ती पहिली व्यक्ती

होती. कोलंबिया विद्यापीठातून २०० विद्वान म्हणून निवडण्यात आले होते, त्यात जगातून पहिला सर्वोकृष्ट विद्यार्थी म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची निवड झाली होती. डॉक्टर ॲफ सायन्स, पीएच.डी., इकॉनॉमी युनिवर्सिटी ॲफ लंडन ही पदवी त्यांनी प्रदान केली होती. महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे स्मारक व्हावे यासाठी इंदू मिलची जागा उपलब्ध करून देण्याबाबत या राज्याचे माननीय मुख्यमंत्री श्री. पृथ्वीराज चव्हाण यांनी अथक प्रयत्न केले. आम्ही या अनुषंगाने जी माहिती मिळविली, त्यात असे दिसून आले की, या संदर्भात माननीय मुख्यमंत्रांचा सिंहाचा वाटा आहे. माननीय मुख्यमंत्रांचे मन मोठे आहे, त्यांची उंची मोठी आहे. त्यांची दिल्लीमध्ये अतिशय चांगली पत आहे. ज्या वेळी यासंबंधीचा निर्णय घेतला गेला, त्या वेळी माननीय मुख्यमंत्री महोदय म्हणाले की, हे श्रेय माझे एकट्याचे नसून ते सर्वांचे आहे. यासाठी आणण सगळ्यांनी प्रयत्न केलेले आहेत.

सभापती महोदय, मागील काही दिवसांत औचित्यपूर्ण झालेल्या अस्मितेच्या प्रश्नाला यशस्वी करताना माननीय मुख्यमंत्रांना कसाकसा प्रयत्न करावा लागला याबाबतचा मी थोडक्यात आराखडा सांगू इच्छितो. माननीय मुख्यमंत्रांमध्ये परिपक्वता आहे. दिल्लीतील त्यांची पत, राजधानीतील प्रश्न सोडविण्याचा त्यांचा अनुभव ठळकपणे अधोरेखित झाला आहे हे या कामावरून निश्चितपणे दिसून आले आहे. गेल्या ३१ डिसेंबरला राज्याचे माननीय मुख्यमंत्री सर्वपक्षीय नेते, सर्व पक्षांचे प्रांताध्यक्ष आणि आंबेडकर चळवळीतील अग्रणी यांचे एक शिष्टमंडळ तयार करून माननीय पंतप्रधानांना भेटले. इंदू मिलच्या जागेवर होणाऱ्या स्मारकाचा प्रश्न सर्वपक्षीय सहभागातून थेट राजधानीत पोहोचला. माननीय पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग यांनी सदरहू माणणीचे गांभीर्य हेरले आणि याबाबत त्यांनी तत्काळ मान्यता दिली. हीच खरी लढाई माननीय मुख्यमंत्रांची होती. माननीय मुख्यमंत्रांची देशात असलेली पत यावरून स्पष्टपणे दिसून येते. मी मधाशी म्हणालो की, याबाबतचे सर्व श्रेय माननीय मुख्यमंत्रांनी स्वतःकडे घेतलेले नाही. ते श्रेय सगळ्या समाज बांधवांना दिले आहे. सर्वपक्षीय नेत्यांना दिले आहे. या प्रक्रियेत माननीय मुख्यमंत्रांचा सिंहाचा वाटा आहे.

सभापती महोदय, दिनांक ६ डिसेंबर महानिर्वाण दिनापूर्वी याबाबतची घोषणा व्हावी असे माननीय मुख्यमंत्रांना मनापासून वाटत होते. माननीय मुख्यमंत्री २ डिसेंबर रोजी दिल्ली येथे गेले. ते ५ डिसेंबरपर्यंत दिल्ली येथे ठाण मांडून बसले. त्यांचा संपूर्ण ताफा उद्योग भवनाच्या खोली क्रमांक ४५ मध्ये चार-चार, पाच-पाच तास बसावयाचा, ५ डिसेंबर, २०१२ रोजी या ऐतिहासिक निर्णयावर माननीय मुख्यमंत्री श्री. पृथ्वीराज चव्हाण आणि वस्त्रोद्योग मंत्री श्री. आनंद शर्मा या दोघांनी चर्चेअंती शिक्कामोर्तब केले. यासंबंधीच्या बैठका दीर्घकाळ चालत असावयाच्या. यासंदर्भात वारंवार बैठका सुरु असावयाच्या परंतु निर्णय होत नव्हता. १९७४ च्या सुमाराम राष्ट्रीय वस्त्रोद्योग महामंडळास इंदू मिलची जागा मिळाली. ही जागा पूर्वी खाजगी कंपनीची होती. १९७४ मध्ये ही जागा वस्त्रोद्योग महामंडळाच्या ताब्यात आली. सदर जागा हस्तांतरण करण्यासंदर्भात अनंत अडचणी होत्या. ही बाब माननीय मुख्यमंत्रांना समजली. जागा हस्तांतरणाच्या कामात थोडी

तांत्रिक अडचण आहे, काम कठीण आहे. परंतु माझ्या आंबेडकरी जनतेला सामोरे जावयाचे आहे. त्यामुळे वस्त्रोद्योग सचिवांच्या सहभागात माननीय मुख्यमंत्रांनी उच्चस्तरीय समिती स्थापन केली. त्या समितीमध्ये माजी मुख्य सचिव श्री. रत्नाकर गायकवाड यांचाही समावेश होता. तेही आपले होते, त्यांचाही लाभ आपल्याला मिळाला. या समितीच्या अनेक बैठका झाल्या. त्यात काही बैठका वादळी झाल्या. बचाचशा बैठका निगेटिव झाल्या, नंतर त्यातून पॉझिटिव मार्ग निघाला. माननीय मुख्यमंत्रांचा सतततचा पाठपुरावा होताच. हा प्रश्न अतिशय भावनीक झाल्याने काही बैठका अतिशय वादळी ठरल्या. त्या बैठकांमध्ये कोणत्याही प्रकारचा निर्णय झाला नाही.

सभापती महोदय, त्यानंतर २ डिसेंबर, २०१२ रोजी माननीय मुख्यमंत्री दिल्ली येथे गेले. त्यांचा फक्त इंदू मिलची जागा एवढाच अजेंडा होता. माननीय मंत्र्यांचा शपथविधी, महामंडळांच्या अध्यक्षांच्या नियुक्त्या असे कोणतेही प्रश्न माननीय मुख्यमंत्री दिल्ली येथे घेऊन गेले नव्हते...

फक्त इंदू मिलच्या जागेचा विचार होता. तांत्रिक बाबी पूर्ण व्हावयास वेळ लागणार याची माननीय मुख्यमंत्रांना कल्पना होती. ६ डिसेंबरला आंबेडकरी जनतेला मी काय उत्तर द्यायचे, हा प्रश्न त्यांच्यासमोर होता. ३ डिसेंबरला माननीय मुख्यमंत्री यांनी केंद्रीय वस्त्रोद्योग मंत्रांची दिल्ली येथे दोन तास भेट घेतली. त्यातून काही निष्पन्न झाले नाही. दुसऱ्या दिवशी महाराष्ट्राचे केंद्रातील सर्व मंत्री, सर्व खासदार यांनी एकत्रितपणे केंद्रीय वस्त्रोद्योग मंत्रांची भेट घेतली. सर्व खासदारांनी केंद्रीय वस्त्रोद्योग मंत्रांना राज्यातील आंबेडकरी जनतेच्या आग्रही मागणीची जारीव करून दिली.

सभापती महोदय, संसदेमध्ये एफ.डी.आय.च्या प्रश्नावरून वातावरण तप्त झालेले होते. पंतप्रधान कार्यालयाशी माननीय मुख्यमंत्रांची जवळीक होती. या जागेच्या निर्णयासाठी माननीय मुख्यमंत्रांनी माननीय पंतप्रधानांची भेट घेणे आवश्यक होते. अशा तप्त वातावरणात ती भेट होणे कठीण झाले होते. माननीय मुख्यमंत्रांचा दिल्लीतील वास्तव्याचा हा तिसरा दिवस होता. यश प्राप्त झाल्याशिवाय राज्यात परतायचे नाही हा त्यांचा ध्यास होता. शेवटी सर्व खासदार, महाराष्ट्रातील सर्व केंद्रीय मंत्री आणि महाराष्ट्रातील नेत्यांनी नेटाने प्रयत्न केले. माननीय मुख्यमंत्रांना माननीय पंतप्रधानांनी संसद भवनातील कार्यालयात भेट दिली. भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना आदरांजली व्यक्त करण्यासाठी त्यांचे स्मारक उभारावे म्हणून मुंबईच्या इंदू मिलची १२.५ एकर जागा देण्याची ५ डिसेंबरला दुपारी १२.०० वाजता संसदेच्या दोन्ही सभागृहांत ऐतिहासिक घोषणा केली गेली.

सभापती महोदय, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर या महामानवाचे आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे स्मारक व्हावे यासाठी महाराष्ट्र शासन व केंद्र शासनाने निधीची तरतूद केली पाहिजे. केंद्र शासनाने हे स्मारक उभारण्यासाठी पुढाकार घेतला पाहिजे, अशी शिफारस महाराष्ट्र शासनाने केंद्र सरकारला करावी. इंदू मिलच्या जागेवर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे भव्यदिव्य स्मारक उभे राहावे म्हणून राज्य शासनाने प्राधिकरण स्थापन करावे व त्यासाठी निधीची तरतूद करावी. या प्राधिकरणाचे अध्यक्षपद माननीय मुख्यमंत्रांनी स्वतः भूषवावे एवढे सांगून मी माझे भाषण पूर्ण करतो.

महिलांनी आपला हक्क मिळवण्यासाठी पुढाकार घ्यावा !

– आ. माणिकराव ठाकरे, प्रदेशाध्यक्ष

महाराष्ट्र प्रदेश कांग्रेस कमिटीच्या मानव अधिकार विभागाने, महिला हक्क परिषदेचे आयोजन, दि. २२ मार्च २०१३ रोजी, टिळक भवन, दादर येथे केले होते. या परिषदेचे उद्घाटन, प्रदेश महिला कांग्रेसच्या अध्यक्षा, कमलताई व्यवहारे यांच्या हस्ते झाले. कार्यक्रमाचे अध्यक्षपद प्रदेशाध्यक्ष माणिकराव ठाकरे यांनी भूषिले. कार्यक्रमाच्या प्रमुख अंतिमी म्हणून

मा. सौ. सत्त्वशीला पृथ्वीराज चव्हाण या उपस्थित होत्या.

आपल्या अध्यक्षीय भाषणात माणिकरावजी ठाकरे म्हणाले, ‘‘मानव अधिकाराला आज जगभरात महत्त्व दिले जात आहे. मानवावर अन्याय, अत्याचार होऊ नये, म्हणून मानव अधिकार, कायदे अस्तित्वात आले. मानव अधिकार व्यवस्था निर्माण करण्यात आली. कोणत्याही दुर्बल घटकावर अन्याय होत

असेल, तर त्या अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवण्याची क्षमता मानव अधिकारात आहे. म्हणूनच महाराष्ट्र प्रदेश कांग्रेस कमिटीने, महाराष्ट्राच्या कानाकोप-प्यातील दुर्बल आणि अन्यायग्रस्तांना मदत करणारी व्यवस्था निर्माण करण्यासाठी, त्यांना न्याय मिळवून देण्यासाठी, प्रदेश कांग्रेस कमिटीमध्ये मानव अधिकार विभाग, स्थापन केला आहे. आपण मार्गे वळून पाहिले, तर देशाला स्वातंत्र्य मिळाल्यापासून,

आदिवासी, मागासवर्गीय, अल्पसंख्याक, महिला, अथवा दुर्बल घटकांना न्याय देण्याचे काम कॉर्टेस पक्षाने सातत्याने केले आहे. याचे चित्र आज आपल्यासमोर आहे. आपल्या राष्ट्रीय नेत्या सोनिया गांधी यांनी गेल्या काही वर्षात महिलांना न्याय देण्यासाठी महत्त्वाची पावले उचलली आहेत.”

आपल्या देशात महिलांची परिस्थिती अत्यंत बिकट होती. राजस्थानसारख्या राज्यात मुलगी जन्माला येताच तिला खाटेखाली चिरडले जायचे. अल्पवयीन मुलींचे बालविवाह केले जायचे. गुजरातमध्ये अजूनही लहान मुलींचे सामुदायिक विवाह, दूर जंगलात गुपतीरीत्या पार पाडण्याची प्रथा आहे. पूर्वीच्या काळी सतीच्या चालीची अनिष्ट प्रथा आपल्या देशात होती. महिलांना अतिशय कूर वागणूक दिली जायची. आज परिस्थिती बदलली आहे. महिलांची या अनिष्ट रुढी आणि चालीपासून सुटका करणारे कायदे, अस्तित्वात आले आहेत. सोनियाजींनी, केंद्र सरकारने आणि राज्य सरकारने, महिला कल्याणासाठी केलेले हे कायदे समजून घेणे गरजेचे आहे.

महिलांचे सक्षम नेतृत्व तयार होण्यासाठी

त्यांना राजकीय आणि आर्थिक अधिकारांची गरज असते. याविषयी आपले मत प्रकट करताना प्रदेशाध्यक्ष, माणिकरावजी ठाकरे म्हणाले, “जोपर्यंत महिलांकडे आर्थिक आणि राजकीय अधिकार येत नाहीत, तोपर्यंत महिलांना समानता मिळणार नाही. म्हणूनच, सोनियाजींनी स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये महिलांना ५० टक्के आरक्षण देण्याचा निर्णय घेतला. ग्रामपंचायत, नगरपालिका, महानगरपालिका यासारख्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये, महिलांना ५० टक्के आरक्षण देण्याची तरतुद करण्यात आली आहे. आपल्या भागातील महिलांचे हक्क त्यांना सांगण्यासाठी, त्यांचे प्रश्न सोडवण्यासाठी अशा प्रकारे राजकीय आरक्षणाची गरज होती. राजकीय क्षेत्रात काम करताना, महिलांच्या पाठीमागे त्यांच्या घरातील माणूस असतो, त्यांमुळे महिलांना काही निर्णय घेता येत नाहीत, अशा बाबी आपल्या कानावर येत असतात. माझ्या मते, असे चित्र काही दिवस दिसेल. परंतु, जेव्हा आपण अशा प्रकारच्या महिला हक्क परिषदांचे वारंवार आयोजन करू, महिलांचे प्रबोधन करू, तेव्हा महिला आपल्या हक्कांविषयी जागृत झाल्याचे दिसून येईल.”

पूर्वी, घरातील प्रॉपर्टीचे हिस्से करताना महिलांना वाच्यावर सोडले जायचे. फक्त मुलांमध्ये प्रॉपर्टी वाढू घेतली जायची. आज तशी परिस्थिती राहिली नाही. प्रापॄटीमध्ये जेवढा हिस्सा मुलांचा आहे, तेवढाच इस्सा मुलींचादेखील आहे. तसे कायदेशीर अधिकार त्यांना देण्यात आले आहेत. मुलगाच जन्माला यावा, मुलगीझाल्यासाठी आपलावारसा चालवणार नाही, अशी लोकांची धारणा होती. लोकांची ही मनोवृत्ती बदलण्यासाठी शासनाने आता आणखी पावले उचलली आहेत. मुलींने बापाचेच नाव लावले पाहिजे, अशी आता गरज उरलेली नाही. तुम्ही आपल्या शाळेमध्ये आपल्या नावासमोर, आपल्या आईचे नाव टाकू शकता. त्यामुळे, आता आईचा वारसा चालणार आहे, बापाचा नाही.

महिलांना असे सर्व अधिकार देत असताना, त्यांना आर्थिक अधिकार देण्याची गरज होती. आर्थिक अधिकाराशिवाय महिलांच्या हक्कांना महत्त्व प्राप्त होणार नाही. म्हणूनच, महिला बचत गटांची निर्मिती, हा महिलांना आर्थिक अधिकार देण्याचाच एक भाग आहे. आज महाराष्ट्रात लाखो महिला बचत गट निर्माण झाले आहेत. या महिला बचत गटांना

बँकानी, रुपये ५ लाख, १० लाख असे भरभोस अर्थसाहाय्य केले आहे. या कर्जाची परतफेड काही बचत गटांनी १० टक्के, तर काहींनी १०० टक्के केली आहे. यातून या महिला बचत गटांनी आपली आर्थिक कर्तव्यगारी देशातील जनतेला दाखवून दिली आहे. फक्त चूल आणि मूल अशी एकच जबाबदारी न पार पाडता, कोणतीही जबाबदारी पार पाडण्यास महिला सक्षम आहेत, हेच यातून दिसून आले आहे.

महिलांची क्षमता आणि कामगिरी दिवसेंदिवस वाढतच जाणार आहे. महिलांची कामगिरी आता, ५ लाख, १० लाख, ५० लाख रुपयांच्या आर्थिक पाठबळावर सीमित राहणार नाही. उद्या जर एखाद्या महिला बचत गटाने प्रकल्प उभारणीसाठी, काही कोटी रुपयांच्या अर्थसाहाय्याची मागणी केल्यास, दुसऱ्या बँका हे अर्थसाहाय्य पुरवण्यास कचरतील. महिलांना अर्थसाहाय्य मिळणार नाही. महिलांची क्षमता असेल, तर त्यांना अर्थसाहाय्य मिळालेच पाहिजे, या विचारातून सोनिया गांधींनी महिलांसाठी स्पेशल 'महिला बँका' सुरु करण्याचा निर्णय घेतला आहे. या बँका महिलांनीच चालविल्या पाहिजेत, अशी व्यवस्था निर्माण करण्यात आली आहे. या महिला बँकांसाठी १ हजार कोटी रुपयांच्या प्रारंभी भांडवलाची तरतूद करण्यात आली आहे.

महिला अत्याचारविरोधी कायदा नुकताच अंमलात आला आहे. या कायदाबाबतची पाश्वर्भूमी विशद करताना प्रदेशाध्यक्ष म्हणाले, "सोनियाझींनी नुकताच महिलांसाठी एक सक्षम असा कायदा अंमलात आणला आहे. महिलांना निर्भयपणे, मोकळ्या वातावरणात काम करता यावे, तसेच महिलांकडे कुणाचीही वाकड्या नजरेने पाहण्याची हिंमत होणार नाही, असा तो कायदा आहे. महिलांच्या संरक्षणासाठी त्यांच्या पाठीमारे मजबूतपणे उभा राहणारा हा कायदा आहे. नुकताच संसदेत तो मंजूर केला आहे. महिलांना आर्थिक आणि राजकीयदृष्ट्या प्रवाहात आणण्याचा प्रयत्न, कायदेशीर हक्क देण्याचा प्रयत्न, परंपरागत चालत आलेल्या

त्रासदायक रुढी संपवून टाकण्याचा प्रयत्न, महिलांना संपत्तीत वाटा देण्याचा प्रयत्न, असे विविध प्रयत्न, महिलांच्या सक्षमीकरणासाठी राज्य सरकारने सुरु केले आहेत."

राज्यात मानवी अधिकाराच्या युनिटची आवश्यकता आणि अन्नसुरक्षा कायद्याची माहिती देताना, प्रदेशाध्यक्ष म्हणाले, "प्रदेश कांग्रेसने मानवाधिकार विभाग स्थापन केला आहे. अशाच प्रकारे, राज्याच्या प्रत्येक भागात एक मानवी अधिकाराचे युनिट, आपण स्थापन केले पाहिजे. एका महिलेवर अन्याय झाला की त्याविरुद्ध चार महिला पेटून उठल्या पाहिजेत, त्यासाठी महिलांनी एकजूट दाखविली पाहिजे. कायदे असंख्य आहेत, परंतु आपण प्रत्येकाने कायदे समजून घेतले पाहिजेत. आपल्या सर्वांनी एकजूट दाखवून आपले अधिकार प्राप्त केले पाहिजेत. सरकार जे काही कायदे करते, ते अत्यंत विचारपूर्वक केले जातात. सोनियाझींच्या प्रयत्नातून नुकताच 'अन्न सुरक्षा कायदा' संसदेने मंजूर केला आहे. सर्वसामान्य, गरीब आणि झोपडपट्टीतील महिलांसाठी रेशन दुकानावर स्वस्त दराने धान्य मिळण्यासाठी अन्नसुरक्षा कायदा उपयुक्त ठरणार आहे. अन्नसुरक्षा कायदा अंमलात आणल्यानंतर ३ रुपये दराने तांदूळ, तर २ रुपये किलो दराने गहू, रेशन दुकानांमार्फत जनतेला उपलब्ध होणार आहे. जसा रोजगाराचा हक्क मिळण्यासाठी, रोजगार हमीचा कायदा करण्यात आला, तसा हक्काचे अन्न मिळवून देण्यासाठी 'अन्नसुरक्षा कायदा' करण्यात आला आहे, असे सोनियाझींनी म्हटले आहे. आता या देशात कोणीही माणूस उपाशी राहणार नाही, अशी व्यवस्था सोनियाझींनी अन्नसुरक्षा कायद्याच्या माध्यमातून केली आहे."

आपल्या भाषणाचा समारोप करताना प्रदेशाध्यक्ष म्हणाले, "महिला तसेच दुर्बल घटकांना अडचणीतून सावरण्यासाठी सर्वतोपरी प्रयत्न, कांग्रेस पक्ष आणि आपले नेतृत्व, सोनियाझीकरीत आहेत. म्हणूनच महिलांनी आपला हक्क मिळवण्यासाठी पुढाकार घेतला पाहिजे. याच कारणासाठी, महाराष्ट्र

प्रदेश कांग्रेस कमिटीच्या मानवी अधिकार विभागाने, महिला हक्क परिषद या ठिकाणी भरवली आहे. महाराष्ट्र प्रदेश कांग्रेस कमिटी सदैव आपल्या पाठीशी आहे, असे या ठिकाणी मी आपल्याला अभिवचन देतो."

महिला हक्क परिषदेला, महाराष्ट्र प्रदेश महिला कांग्रेस अध्यक्ष श्रीमती कमलताई व्यवहारे आणि महिला कांग्रेस सरचिटणीस ॲड. ललिता पाटील यांनी मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाला प्रदेश पदाधिकारी डॉ. शोभाताई बच्छाव, अंजली टापरे, छाया आजगावकर आणि लता वाणी या उपस्थित होत्या. 'महिला सक्षमीकरणामध्ये कांग्रेस पक्षाचे योगदान' या विषयावर श्रीमती कमलताई व्यवहारे महिला कांग्रेस अध्यक्षा यांनी, तर 'न्यायमूर्ती वर्मा आयोगाच्या शिफारशी' या विषयावर, ॲड. ललिता पाटील, प्रदेश सरचिटणीस यांनी आपले विचार व्यक्त केले. कार्यक्रमाला उपस्थित वक्ते, प्रदीप मून यांनी 'महिलांसाठीच्या शासकीय योजना' या विषयावर आपल्या भाषणातून उत्तम माहिती दिली. कार्यक्रमाच्या प्रमुख अतिथी म्हणून मा. सौ. सत्त्वशीलापृथ्वीराजचव्हाणयांनी 'महिलांना यशस्वी होण्यासाठी, कांग्रेस विचारधारेची गरज' या विषयावर मार्गदर्शनपर भाषण केले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन मानव अधिकार विभागाच्या प्रभारी सुमन अग्रवाल यांनी केले. कार्यक्रमाचे आयोजन आणि यशस्वीतेसाठी, प्रदेश सचिव सुमन अग्रवाल, तथा प्रभारी आणि प्रदेश कांग्रेसच्या मानव अधिकार विभागाचे अध्यक्ष ॲड. महेश गुप्ता यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

यरास्वी होण्यासाठी, कॉँग्रेस विचारधारेचा अंगीकार करा !

- मा. सौ. सत्त्वशीला पृथ्वीराज चव्हाण

महिला आता बोलू लागल्या आहेत, म्हणूनच अत्याचाराच्या घटना समोर येत आहेत. स्त्रीभ्रूणहत्या, बलात्कार हे शब्द आजकाळ आपल्या कानावर येऊ लागले आहेत. पूर्वी या शब्दांचा उच्चार आपण करीत नव्हतो.

कानाने ऐकले, कधी डोळ्यांनी बघितले, तरीही कोणी याबाबत सहसा बोलत नसे. चर्चा करीत नसे. त्या वेळी न्यायव्यवस्था, कायद्याची अंमलबजावणी करणारी यंत्रणा, सर्व निद्रित असायचे. त्यामुळे न्याय कळत नव्हता. आता सर्वत्र जागरूकता आली आहे. कामाचा वेग वाढला

आहे. तथापि, आजही महिला सुरक्षित आहे काय? असा प्रश्न पडतो. माझ्या मते त्याचे एक कारण म्हणजे आपण महिला, एकमेकीच्या मदतीला जायला कचरतो.

महिला, हा माझ्यासाठी जिव्हाळ्याचा विषय आहे. आपल्या परंपरेप्रमाणे, महिलेला आपण कधी आदिशक्ती, कधी दुर्गाई, आई, आजी, मैत्रीण, आत्या, मामी इत्यादी अनेक रूपांनी ओळखतो. प्रत्येक महिला स्वतःचे जीवन कसे जगते, त्याप्रमाणे तिला समाजात मान मिळतो.

अलीकडच्या काळात महिलांचिंषयाचा सर्वत्र जागरूकता

आली असून, महिला शक्ती काय आहे?, हे सर्वांना थोडेथोडे समजायला लागले आहे. महिला म्हणजे सहनशीलतेचे प्रतीक. आपल्या परिवाराची प्रगती व्हावी, त्यातून आपल्या देशाची प्रगती व्हावी, म्हणून आपण पुष्टकळशा गोटी सहन करतो. महिलांनी सहनशीलता सोडली तर घटस्फोट, दुरावा, वेगळ्या रितीने जीवन जगणे सुरु होते. आता मानवी अधिकाराबाबत जागरूकता आली आहे.

महिलांवर किती अत्याचार झाले, किती मानवी अधिकारांचे उल्लंघन झाले, याकडे आता सर्वचे लक्ष जाऊ लागले आहे.

महिला आता बोलू लागल्या आहेत, म्हणूनच अत्याचाराच्या घटना समोर येत आहेत. स्त्रीभ्रूणहत्या, बलात्कार हे शब्द आजकाळ

आपल्या कानावर येऊ लागले आहेत. पूर्वी या शब्दांचा उच्चार आपण करीत नव्हतो.

कानाने ऐकले, कधी डोळ्यांनी बघितले, तरीही कोणी याबाबत सहसा बोलत नसे. चर्चा करीत नसे. त्या वेळी न्यायव्यवस्था, कायद्याची अंमलबजावणी करणारी यंत्रणा, सर्व निद्रित असायचे. त्यामुळे न्याय कळत नव्हता. आता सर्वत्र जागरूकता आली आहे. कामाचा वेग वाढला आहे. तथापि, आजही महिला सुरक्षित आहे काय? असा प्रश्न पडतो. माझ्या मते त्याचे एक कारण म्हणजे आपण महिला, एकमेकीच्या

मुदतीला जायला कचरतो.

आपण इतिहासाकडे पाहिले तर, काही गोष्टी आपल्या लक्षात येतील. काँग्रेस एक मोठा परिवार होता. पक्षातील सर्वांचे साधी राहणी, आणि त्याबरोबरच मैत्रीपूर्ण असे संबंध असायचे. ‘अहिसा’ हा काँग्रेसचा नारा होता. महात्मा गांधी, पंडित नेहरू यांचा सर्व कामामध्ये मोठा सहभाग होता. काँग्रेसच्या या तत्त्वांचा आपण अंगीकार करायला हवा. दुसरी गोष्ट म्हणजे, महिलांनी आपल्या सहकारी आणि इतर सर्व महिलांचा आदर करायला हवा. आपण कितीही मोठे असलो, कितीही पदवीप्राप्त असलो तरीही आपण शेवटी एक महिलाच आहोत. आपल्या समोरील व्यक्तीदेखील महिलाच आहे. आपण तिचा सन्मान करायला हवा. शेवटी एक महिलाच एकमेकीचे सुख किंवा दुःख समजू शकते. आपण एकदिलाने मिळून मिसळून राहिलो, तर आपल्या

मुलींकडे, महिलांकडे दुंकून पाहण्याची, कोणाचीही हिंमत होणार नाही. महिलांच्या सुरक्षेचे काम सरकारचे आहे. परंतु, नागरिक म्हणून आपलेही काही कर्तव्य आहे. दुसर्यांच्या मुलीला आपली मुलगी समजून वागण्याची गरज आहे. आपण महिला म्हणून आत्मसन्मान मिळवण्याला महत्त्व दिले पाहिजे. पैसा कसाही कमवता येतो. चार घरची भांडी घासली, तरीही पैसा मिळतो. परंतु आत्मसन्मान महत्त्वाचा असतो, तो आपण मिळवला पाहिजे. सरकार सर्वांना पुरणार नाही हे आपण लक्षात घेतले पाहिजे. आपणच आपल्याला सामर्थ्यवान बनवले पाहिजे, असे माझे मत आहे.

मी पण तुमच्यासारखीच सामान्य स्त्री होते. आता मुख्यमंत्र्यांची पत्ती म्हणून आपल्या समोर उभी आहे. असे असले तरी, मीपण एक स्त्री आहे. मधाशी, मी आले तेंव्हा बचत गटाचा

विषय चालू होता. बचत गटात १० महिलांचा समावेश असतो. बचत गटाची प्रमुख म्हणून एक स्त्री असते. सर्व काही, खाली कंपनी प्रमाणे नियोजनपूर्वक चालते. बचत गटातील स्त्रियांमध्ये कंपनीप्रमाणे व्यवस्थापन कौशल्य येण्यासाठी, त्यांनी कंपनीतील प्रतिनिधीप्रमाणे प्रशिक्षण घेतले पाहिजे. ज्यांना मार्केटिंगची आवड आहे, त्यांनी मार्केटिंग शिकावे, ज्यांना व्यवस्थापनाची आवड आहे त्यांनी व्यवस्थापन शिकले पाहिजे. हे शिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर छोट्या छोट्या गावात जाऊन प्रशिक्षण दिले पाहिजे. त्यामुळे गावातील महिला सक्षम होतील. अधिक चांगल्या प्रकारे काम करू शकतील. पहिल्यांदा नियोजन करा, प्रशिक्षण घ्या, त्यानंतर आपले पैसे गुंतवा.

बचत गटातून तुम्ही तांत्रिक व्यवसायाचीदेखील निवड करू शकता. तुम्हाला ते शक्य आहे. त्यासाठी प्रशिक्षण

घेतले पाहिजे. प्रशिक्षण घेतल्यानंतर आपला आत्मविश्वास कसा वाढतो, हे तुमच्या लक्षात येईल. फक्तलोणची आणिपापडबनविण्यापेक्षा, इतर अनेक व्यवसाय आपण करू शकतो, हे ध्यानात घ्या. आता ऊर्जेचे पाहा. ऊर्जेला आपण अल्टरनेटीव्ह एनर्जी असे म्हणतो. ज्यांच्याकडे गावांमध्ये रान आहे, शेती आहे, त्यांच्या मदतीने ते एनर्जी तयार करू शकतात. सरकारला विकू शकतात. मध्य प्रदेशमध्ये एक ७५ वर्षांची महिला आहे, ती अल्टरनेटीव्ह एनर्जीचे प्रशिक्षण देते. ते प्रशिक्षण घेतल्यानंतर, सोलर कुकर, सोलर मिक्सर, सोलर पॅनल तुम्ही स्वतः बनवू शकता. आपला व्यवसाय करू शकता. आता महाराष्ट्रात वीजकपात सुरु आहे. त्यामुळे अशा विजेच्या स्रोतांची अधिक गरज आहे.

देवाने पुरुषाला जेवढी बुद्धी दिली आहे, तेवढीच स्त्रीलादेखील दिली आहे. आपण तिचा वापर केला पाहिजे. स्वतःला वेगळे न समजता, साधेणाने वागून सर्वसामान्य महिलांना या गोष्टी शिकवल्या पाहिजेत. हेच काँग्रेसचे तत्त्व आहे. तुम्ही एकत्र या, तुमची शक्ती एकत्रित करा तरच तुम्ही

खन्या शक्तिमान होऊ शकता. छोटेछोटे प्रयत्न करण्यापेक्षा सामूहिक प्रयत्न करा. सर्वांनी एकत्र येणे, सर्वांचा एकत्रित विकास होणे, ही काळाची गरज आहे. आपल्याला काँग्रेस पक्षाची स्वप्ने पूर्ण करायची असतील, तर आपण एकत्र यायला हवे. मेहनत करायला हवी. आपण नुसत्या व्होट बँकसाठी काम न करता, स्त्रियांच्या उद्घारासाठी मनापासून काम करा! व्होट बँकसाठी केलेले नियोजन हे अल्पकालिक नियोजन असते. आपण दीर्घकालीन नियोजन केले पाहिजे. गांधीजी आणि नेहरूंनी दीर्घकालीन नियोजन केले, म्हणून काँग्रेस १२५ वर्षांपेक्षा अधिक काळ टिकली आहे.

सोनियार्जीनी स्त्रियांना राजकीय क्षेत्रात ५० टक्के आरक्षणाची संधी मिळवून दिली आहे. तिचा लाभ घेण्यासाठी आपल्याला काय गृहणाठ केला पाहिजे, काय तयारी केली पाहिजे, याचा विचार करायला हवा. ५० टक्के संधी आहे, म्हणून जागा मिळवली, असा विचार न करता त्या जागेवर येण्यासाठी काय पात्रता अंगी बाळगली पाहिजे, याचा आपण विचार करायला हवा. त्यासाठी सर्वांनी एकत्र यायला

पाहिजे. आपण येथे सर्व जण उपस्थित आहात. आपल्यापैकी कुणाचे विचार चांगले आहेत, कुणाचे आचार चांगले आहेत. त्याचा उपयोगकरून स्त्रीशक्तीला आचार-विचारांचे बळ देण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. मला पद मिळाले, तरच मी काम करू शकेल, तरच लोक माझे ऐकतील, असे विचार चुकीचे आहेत. तुमच्या कामांमुळे, तुमच्या स्वभावामुळे लोक तुमचे ऐकतात, हे लक्षात घेतले पाहिजे. कोणत्याही स्वार्थ नसलेल्या भावनेने, स्वच्छ अंत: करणाने तुम्ही लोकांना केलेले मार्गदर्शन, लोक चांगल्या पद्धतीने स्वीकारतात, हे मी अनुभवले आहे. जेव्हा तुमच्यात 'मी' पण येतो, तेव्हा तुमची गाडी डगमगू लागते, आणि मनात वेगवेगळे विचार येऊ लागतात.

अहंपणा सोडून, काँग्रेसच्या विचारधारेनुसार वाटचाल केलीत, तरच तुम्ही यशस्वी व्हाल. काँग्रेसच्या विचारधारेने काम केलेत, तरच तुम्ही महानाता प्राप्त करू शकाल. जेव्हा काँग्रेसची विचारधारा, आपल्या आचारधारेमध्ये बदलेल तेंव्हाच पक्षाला खरे बळ प्राप्त होईल.

धन्यवाद!!

महिला धोरण-२०१३

- महिलांच्या सर्वांगीण विकासासाठी,
- महाराष्ट्राचे महत्त्वाकांक्षी पाऊल

तिसऱ्या महिला धोरणाचा मसुदा

भा रतीय संविधानाने दिलेले मूलभूत हक्क आणि अधिकार, हा स्त्रियांच्या विकासाचा पाया आहे. समाजातील स्त्रिया आणि दुर्बल घटकांसाठी विशेष कायदे करण्याची तरतुद संविधानात करण्यात आली आहे. दुर्बल घटकांच्या हक्काची चळवळ, जातीप्रथा आणि विषमता निर्मूलन, कामगार तसेच शेतकरी चळवळी, उत्पादन प्रक्रिया आणि सामाजिक सुधारणा यामध्ये स्त्रियांनी महत्त्वपूर्ण सहयोग देऊनसुद्धा, त्यांच्या विकासातील योगदानाची दखल घेण्यात आलेली नाही. स्त्रिया या विकास प्रक्रियेतील अविभाज्य घटक आहेत, या बाबीकडे दुर्लक्ष झालेले आहे. कौटुंबिक आणि सामाजिक असुरक्षितता, बेरोजगारी,

स्थलांतर, आरोग्यसेवा आणि अन्य दैनंदिन सुविधांचा अभाव, स्त्रियांच्या जीवनावर झालेला आपण पाहतो. पिण्याच्या पाण्याचा अभाव, दारिद्र्य, कुपोषण, बालमृत्यू, स्त्रीभ्रूणहत्या, स्त्रिया व मुलीची विक्री, देहव्यापार यातून स्त्रियांच्या मानवी हक्कांची होणारी पायमल्ली हे स्त्रियांच्या विकासातील महत्त्वाचे अडसर आहेत. ते दूर करण्यासाठी राज्याने महिला धोरणाचा अंगीकार करण्याचे तत्त्व अवलंबले आहे. म्हणूनच १९९४ साली राज्याने पहिले महिला धोरण आणि सन २००१ साली दुसरे महिला धोरण जाहीर केले. या दोन्ही धोरणांमुळे अत्यंत चांगले निर्णय घेतले गेले. या निर्णयांमधून महिलांच्या विकासात्मक दृष्टिकोनाला विशेष अशी दिशा मिळाली.

आता बदललेल्या परिस्थितीशी सुसंगत अशा, तिसऱ्या महिला धोरणाची आखणी महाराष्ट्र राज्याने केली आहे. स्त्री सक्षमीकरणाच्या प्रक्रियेला गती देणारे धोरण, असे या महिला धोरणाचे वर्णन करता येईल.

महिलांचे हक्क आणि अधिकारांसाठी सदैव जागृत असलेल्या महाराष्ट्राला थोर परंपरा लाभली आहे. पुरोगामी सामाजिक आणि राजकीय सुधारणांची ही परंपरा आहे. महाराष्ट्राला, राजमाता जिजाऊ, छत्रपती शिवाजी महाराज, महात्मा जोतिबा फुले, क्रांतिज्ञोती सावित्रीबाई फुले, गोपाळ गणेश आगरकर, महर्षी कर्व, राजर्षी शाहू महाराज, भारतरत्न डॉ. आंबेडकर, कर्मवीर भाऊराव पाटील, विवृत रामजी

शिंदे, अशा थोर विभूतींच्या कार्याची परंपरा लाभली आहे. आजपर्यंत सर्वच क्षेत्रात अग्रभागी राहण्याचा मान महाराष्ट्राला मिळालेला आहे. राज्याच्या या विकासात महिलांना कायम प्राधान्य मिळावे, असा सरकारचा प्रयत्न आहे. समाजाचा एक परिपूर्ण आणि समान घटक म्हणून स्त्रियांना समान स्थान देण्यात महाराष्ट्र सरकार कठिबद्ध आहे. म्हणूनच राज्याचे तिसरे महिला धोरण आखण्यासाठी महाराष्ट्र सरकारने महिलांच्या प्रश्नांची जाण असणाऱ्या आणि तळागाळात काम करण्याच्या मान्यवर सामाजिक व्यक्ती, सामाजिक कार्यकर्ते, महिला संघटनांचे प्रतिनिधी आणि लोकप्रतिनिधी यांच्या समावेशाने पूर्ण अशी समिती दिनांक १२ जुलै, २०१२ रोजी स्थापन केली. या समितीने तयार केलेल्या महाराष्ट्र राज्याच्या तिसऱ्या महिला धोरणाचा मसुदा प्रसिद्ध करताना राज्याला विशेष अभिमान वाटत आहे.

महिला धोरण उरवणारे पायाभूत दस्तऐवज :- स्त्रिया मागे पडल्या, तर समाज मागे पडतो, याची जाणीव झाल्याने, संयुक्त राष्ट्रसंघाने प्रथम आंतरराष्ट्रीय महिला वर्ष जाहीर केले. त्याचेच पुढे महिला दशकात रूपांतर झाले. त्याचेच औचित्य साधून भारत सरकारने डॉ. नीरा देसाई यांच्या नेतृत्वाखाली एक समिती नेमून समतेकडे वाटचाल हा स्त्रियांच्या परिस्थितीविषयक अहवाल तयार केला. त्यापाठेपाठ डॉ. इला भट्ट यांनी श्रमशक्ती हा अहवाल तयार केला. या दोन अहवालांतून भारतीय स्त्रियांच्या परिस्थितीचे सम्यक दर्शन घडवण्यात आले. स्त्रियांचे शिक्षण, आरोग्य, रोजगार, विधातक सामाजिक चालीरिती, प्रथा आणि परंपरांचा होणारा परिणाम तसेच उपाययोजना यांची त्यातून ठोस मांडणी करण्यात आली. स्व. पंतप्रधान राजीव गांधी यांच्या पुढाकाराने नेशनल प्रॅस्पेक्टिव प्लॅन तयार करण्यात आला. भारतीय संविधानाच्या बरोबरीने वरील तिन्ही अहवाल स्त्रियांविषयक धोरण उरविण्यासाठी महत्वाचे ठरले आहेत. संयुक्त

राष्ट्रसंघाने आपल्या सदस्यांनी एका लयीत स्त्रियांची प्रगती घडवून आणावी, यासाठी आंतरराष्ट्रीय संकेत तयार केले. त्यात १९७९ साली 'सीडॉ' म्हणजेच 'कमिटी अगेन्स्ट एलिमिनेशन ऑफ डिस्क्रीमीनेशन अगेन्स्ट वूमन' हा अत्यंत महत्वाचा दस्तऐवज मानला जातो. भारताने काही मुद्दे वगळता, त्यावर सही केली असून, महिला धोरण ठरविण्यासाठी हा दस्तऐवज पायाभूत मानला जातो.

कोणतेही धोरण आखताना, केवळ कागदपत्रांची सुधारणा करून भागाणार नाही. स्त्रियांना प्रत्यक्षात सन्मानाने जगता आले पाहिजे, त्यांना समान संधी मिळाली पाहिजे. ही केंद्र आणि राज्य सरकारची संयुक्त जबाबदारी आहे. म्हणूनच महिला धोरण आखण्यात आले आहे.

स्त्रियांचे हक्क आणि अधिकारांच्या अंमलबजावणीत येणारे अडथळे :- जगभारातील मानवी समाज हा पितृसत्ताक आणि पुरुषप्रधान आहे. त्यामुळे स्त्री-पुरुषांवर लिंगभेदात्मक संस्कार केले जातात. स्त्रियांसाठी वेगळी आणि पुरुषांसाठी वेगळी नीतिमूळे लावली जातात. न्याय यंत्रणा, दंड यंत्रणा, नोकरशाही, राजकीय संस्था आणि राजकीय पक्षदेखील याला अपवाद नाहीत. त्यामुळे स्त्रियांवर जात, धर्म, वर्ग आणि लिंगभाव अशा सर्वच बाजूंनी अन्याय होत असतो. समाजातील सर्व प्रकारच्या संस्थांवर पुरुष वर्गाचे, संख्या, विचार आणि सत्तात्मक वर्चस्व, तसेच नियंत्रण आहे. घटनात्मक तरतूद असली तरी स्त्रियांना सत्तेत भागीदारी करण्यात अनंत अडचणी येत असतात.

देशाच्या सर्वोच्च सरकारी संस्थांमध्ये स्त्रियांची संख्या फारच कमी आहे. शिक्षण, आरोग्याची हेळसांड, हिंसाचार यामुळे स्त्रियांचे सक्षमीकरण आणि सबलीकरण, यामध्ये अडचणी येत असतात. या अडचणींवर मात करण्याचा प्रयत्न महाराष्ट्र राज्याच्या महिला धोरणातून करण्यात आला आहे.

महाराष्ट्राच्या पहिल्या आणि दुसऱ्या महिला धोरणाची वैशिष्ट्ये:

१९९४ साली राज्याचे पहिले, तर

सन २००१ साली दुसरे महिला धोरण जाहीर करण्यात आले. दोन्ही धोरणांमध्ये प्रामुख्याने महिलांवरील अत्याचार व हिंसा, महिलाविषयक कायदे, महिलांच्या आर्थिक दर्जात सुधारणा, प्रसारमाध्यमांची भूमिका, स्वयंसेवी संस्थांचा सहभाग, महिलांना केंद्रस्थानी मानून नियोजन, स्वयंसंहायता गटांचा विकास, महिलांचे हक्क आणि कायदांबाबत जनजागृती, यावर भर देण्यात आला. शासकीय तसेच निमशासकीय संस्थांमध्ये नोकरीच्या संधी उपलब्ध करून देण्यासाठी स्व. राजीव गांधी यांच्या दृष्टिकोनातून, महिलांसाठी आरक्षणाची तरतूद करण्यात आली. नोकर्यांमध्ये ३० टक्के, तर राजकीय स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये ३३ टक्के आरक्षण महिलांना ५० टक्के आरक्षणाची तरतूद करण्यात आली आहे.

महाराष्ट्राच्या चढत्या विकासाच्या आलेखात, महिलांचे योगदान ठळकपणे दिसून येत आहे. प्रत्येक क्षेत्रात महिला प्रगतिपथावर असून, राज्यासाठी ही अभिमानाची बाब आहे. महिलांसाठी आखण्यात आलेल्या धोरणांचा हा परिणाम आहे, असे म्हटल्यास अतिशयोक्ती ठरणार नाही.

तिसऱ्या महिला धोरणाची आवश्यकता :

२१ व्या शतकातील आह्वानांचा विचार करता, महिलांच्या धोरणात सुधारणा करणे गरजेचे आहे. महिलांमधील शिक्षणाचे तसेच अर्थार्जनाचे वाढते प्रमाण एकीकडे सुखदायक असे आहे; तर दुसरीकडे दर हजार पुरुषांमागे त्यांचे घटते प्रमाण ही क्लेशदायक बाब आहे. ० ते ६ वयोगटातील मुलींची संख्या घटत चालली आहे. समाजात स्त्री जन्माचे स्वागत होऊन, मुलींची संख्या वाढावी, यासाठी सरकार प्रयत्नशील आहे.

नजीकच्या काळात महिलांवरील झालेल्या हिंसाचाराच्या घटनांमुळे महिलांच्या संरक्षणाचा विचार होणे क्रमप्राप्त आहे. केवळ

कठोर कायदे करून समस्या दूर होत नाहीत. समाजामध्ये महिलांबाबत आदराची भावना निर्माण करण्याकरिता आणि समाजाच्या मानसिकतेत बदल घडवून आणण्यासाठी सरकार प्रयत्न करीत आहे. तिसच्या महिला धोरणाच्या माध्यमातूनच, या प्रयत्नाची फलशृंती होणार आहे.

तिसच्या महिला धोरणाची उद्दिष्ट्ये :

महाराष्ट्रातील महिलांचा सर्वांगीण विकास घडवून आणण्यासाठी, तसेच त्यांच्या सक्षमीकरणासाठी प्रागतिक दृष्टिकोन रुजविणे गरजेचे आहे. पुरुषप्रधान मानसिकता बदलणे, स्त्री व पुरुष संबंध सौहार्दपूर्ण आणि निकोप करणे आणि महिलांना त्यांच्या अग्रक्रमाप्रमाणे आयुष्य जगता येणे, यासाठी सर्वच क्षेत्रांत समान संधी उपलब्ध करून देणे हे तिसच्या महिला धोरणाचे मुख्य उद्दिष्ट आहे. यासाठी योग्य ती साधनसामग्री उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने सरकार प्रयत्नशील आहे. धर्म, वंश, जात, सत्ता आणि प्रदेश या कारणांमुळे वाढत्या हिसेचा प्रभावी मुकाबला करण्यासाठी, स्त्रियांना पाठबळ देण्याची आणि हिंसा रोखण्यासाठी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना राबविण्याची तरतूद, तिसच्या महिला धोरणात करण्यात आली आहे. मुलींची घटणारी संख्या रोखण्यासाठी प्रभावी उपाययोजना करणे, स्त्रीच्या पारंपरिक प्रतिमेला छेद देऊन आधुनिक आणि स्वबळावर उभी असणारी नवी प्रतिमा तयार करण्यासाठी आवश्यक ते प्रयत्न करणे, सर्व क्षेत्रातील महिलांचा नियोजन आणि निर्णय प्रक्रियेत सहभाग वाढविणे, महिलांचे हितसंवर्धन होईल यासाठी जाणीवपूर्वक प्रयत्न करणे, समाजाच्या मुख्य प्रवाहापासून बाहेर फेकल्या गेलेल्या देवदासी, वेश्या, तमाशातील स्त्रिया, तृतियपंथी, एकल व असंघटित क्षेत्रातील स्त्रियांच्या पुनर्वसनासाठी प्रयत्न करणे आणि महिलांवर अन्याय करणाऱ्या अनिष्ट प्रथांपासून मुक्तता करण्यासाठी प्रतिबंधात्मक उपाय करणे; या बाबींचा समावेश, तिसच्या महिला धोरणाच्या मसुद्यात करण्यात आला आहे. तिसच्या

महिला धोरणाच्या मसुद्यातील काही ठळक तरतुदी पुढीलप्रमाणे आहेत.

अ) महिलांसाठी दरवर्षी सनद तयार करून प्रसिद्ध करणे :- शासनाचा प्रत्येक विभाग, महिलांसाठी योजना राबवितो. त्या योजनांची माहिती कार्यालयाच्या आवारात 'सनद' म्हणून प्रसिद्ध करण्याबाबत सूचना दिल्या जाणार आहेत. प्रत्येक शासकीय विभागाने सनद तयार करून गरजेनुसार तिच्यामध्ये आवश्यक ते बदल करून, दरवर्षी ३० एप्रिलपर्यंत महिला आणि बालविकास विभागाकडे सादर करण्याबाबतची तरतूद, नव्या महिलाविषयक धोरणात करण्यात आली आहे. सर्व विभागांकडून प्राप्त झालेल्या सनदींचे, महिला आणि बालविकास विभाग पुस्तिकारूपाने प्रकाशन करणार आहे. सदर पुस्तिका सरकारच्या संकेतस्थळावरदेखील उपलब्ध करून दिली जाणार आहे.

ब) स्त्री-पुरुष समानता प्रस्थापित करण्यासाठी 'जेन्डरबेट' :- स्त्री-पुरुष भेदभाव नष्ट करून, स्त्री समानतेची मूल्ये राज्याच्या सर्व योजनांमध्ये आणि नियोजनात आणण्यासाठी जेन्डर बेट देणे आवश्यक असते. महिलांचा आर्थिक सहयोग वाढवणे, त्यांना आर्थिक संधी उपलब्ध करून देणे, महिला सक्षमीकरण करणे, महिलांची शैक्षणिक आणि व्यावसायिक योग्यता वाढविणे, महिलांचे आरोग्य वृद्धिंगत करणे, महिलांची राजकीय आणि सामाजिक प्रतिष्ठा वाढवणे, यासाठी शासनाच्या प्रत्येक विभागाने कार्यक्रम निश्चित करून, धोरण आखून, योजना तयार करून, अंमलबजावणीबरोबरच मूल्यमापन करणे हे जेन्डर बेटमुळे साध्य होते. जेन्डर बेटचा पाठपुरावा व अंमलबजावणी करण्यासाठीची जबाबदारी महिला आयोग किंवा तत्सम यंत्रणेकडे द्यावी, अशी तिसच्या महिला धोरणात शिफारस करण्यात आली आहे.

जेन्डर बेटमुळे महिलांच्या गरजा, महिलांचे सक्षमीकरण, आणि त्यांचे अधिकार यांच्या पूर्ततेची जबाबदारी शासन आणि त्यांच्या प्रतिनिधींची राहणार आहे.

सरकारच्या निधीतून कामे होणार असल्याने त्याचा लाभ तळागाळातील गरजूंपर्यंत पोहचून त्यांची कार्यक्षमता आणि दक्षता वाढणार आहे. भ्रष्टाचार कमी होऊन पारदर्शकता येणार आहे. महिलांकडून पूर्वसूचना प्राप्त करून, महिलांसाठी आर्थिक धोरणे तयार केली जाणार आहेत. महिलांच्या घरकामाचे मूल्य ठरवून, त्याचा राष्ट्रीय उत्पन्नात समावेश केला जाणार आहे. स्त्री-पुरुष, मुले-मुली, भौगोलिक आणि आर्थिक स्थितीनुसार दिल्या जाणाऱ्या लाभाचा आढावा घेणे, जेन्डर बेटमुळे शक्य होणार आहे.

क) महिलांच्या स्थितीत सकारात्मक बदल होण्यासाठी, जाणीव जागृतीसाठी स्वयंसेवी संस्थांची मदत :- प्रश्न निर्माण झाल्यावर उत्तरे शोधण्यापेक्षा, प्रश्नच निर्माण होणार नाहीत, यासाठी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करणे गरजेचे असते. महिलांच्या स्थितीत सकारात्मक बदल घडवण्यासाठी, कार्यक्रम हाती घेऊन, समाजाच्या प्रत्येक स्तरात राबविणे आवश्यक ठरते. म्हणूनच जाणीव जागृतीला महिला धोरणात विशेष महत्त्व देण्यात आले आहे.

समाजात जागृती येण्यासाठी, निरोगी आणि निकोप समाज तयार करण्यासाठी, संस्कारक्षम पिढी घडविणे गरजेचे असते. मुलांना योग्य वयात लैंगिक शिक्षणाचे धडे देणे, प्रेम आणि शिक्षण यांचा अर्थ समजावणे, त्यासाठी शाळेत सक्तीचे समुपदेशन करणे, महिला व वडीलधार्या व्यक्तींबदल आदर निर्माण करणे, लैंगिक सुखाच्या पलीकडील निकोप स्त्री-पुरुष संबंधांची जाणीव करून देणे, स्त्री-पुरुष समानतेचे प्रतिबंध अभ्यासक्रमात उमटवण्यासाठी प्रयत्न करणे हा जाणीव आणि जागृती कार्यक्रमातील महत्त्वाचा भाग आहे. महिलांचे हक्क, महिला हेल्पलाईन, महिलांसाठी असणाऱ्या सुविधा आणि योजनांना प्रसिद्धी देणे, हे प्रसारमाध्यमांना सक्तीचे केले जाणार आहे. पीडित मुली अथवा महिलांच्या चित्रणावर निर्बंध घालून, कायद्याच्या तरतुदीतच ते करण्यावर भर दिला जाणार आहे.

महिलांचा सन्मान कमी करणाऱ्या, अश्लील चित्रीकरणाची निर्मिती आणि प्रसारणावर निर्बंध घालण्याची तरतूद महिला धोरणात करण्यात आली आहे. त्यासाठी सेन्सॉर बोर्डात पदाधिकारी म्हणून, चित्रपट क्षेत्राशी संबंधित व्यक्तींबरोबरच त्रयस्थ व्यक्ती आणि सामाजिक कार्यकर्ते यांचा समावेश केला जाणार आहे. राज्य शासनाच्या प्रशासकीय यंत्रणेला, महिलांचे हक्क, सनद, महिला धोरण, कायदे आणि समाजातील अनिष्ट चालीसिती नष्ट करणे याबाबत महिला व बाल विकास खात्याकडून प्रशिक्षण देण्याची तरतूद महिला धोरणात करण्यात आली आहे.

मुली आणि महिलांना भेडसावण्या प्रश्नांचे उत्तर देण्यासाठी प्रत्येक तालुक्याच्या ठिकाणी साधन केंद्रांची निर्मिती करण्याची तरतूद करण्यात आली आहे. संपूर्ण राज्यभरात साधन केंद्रासाठी एकच दूरध्वनी हेल्पलाईन असणार आहे. यामार्फत वैयक्तिक आणि कौटुंबिक प्रश्नांची सोडवणूक आणि समुपदेशन करण्यासाठी मुली आणि महिलांना या हेल्पलाईनची मदत होईल. सर्व सामाजिक संस्थांना महिला आणि बाल कल्याण समितीचा निधी महिला विकासासाठीच खर्च करणे बंधनकारक असणार आहे. महिलाविषयक योजनांच्या अंमलबजावणीत स्वयंसेवी संस्थांचा सहभाग असणार आहे. धर्मदाय आयुक्तांकडे नोंदणी करणाऱ्या प्रत्येक स्वयंसेवी संस्थेच्या घटनेत महिला विकासाचा उल्लेख केला जाणार आहे. १ कोटीपेक्षा जास्त उलाढाल असणाऱ्या स्वयंसेवी संस्थेला महिला विकासावर कमीतकमी ५ टक्क्यांचा निधी खर्च करणे बंधनकारक केले आहे.

राज्य आणि जिल्हास्तरावर काम करणाऱ्या महिला धोरण संनियंत्रण व पर्यवेक्षण समितीला, पुरेसा निधी सरकार उपलब्ध करून देणार आहे. गृह, महसूल आणि विधी व न्याय विभागाला महिला विकासाशी संबंधित आवश्यक बाबीवर कार्यवाही करण्याची सूचना देण्याचे अधिकार, महिला धोरण संनियंत्रण व पर्यवेक्षण समितीला देण्यात आले आहेत.

ड) महिलांसाठी शिक्षण, वसतिगृह,

पाळणाघरे आणि आरोग्य सुविधांची, महिला धोरणात तरतूद :- राज्याच्या तिसऱ्या महिला धोरणात महिलांसाठी शिक्षण, वसतिगृह, पाळणाघरे आणि आरोग्य सुविधांची तरतूद करण्यात आली आहे. महिला व मुलींना शिक्षण आणि समुपदेशनाच्या माध्यमातून, शिष्यवृत्त्या, नोक्या, शिक्षण हक्क, खेळ, आरोग्य आणि आर्थिक मदत याबाबतची माहिती रथानिक स्वराज्य संस्था तसेच शाळांमधून करून दिली जाणार आहे. त्याचप्रमाणे मुली व महिलांना पुढील विविध सुविधा व सवलती यांचा लाभ देण्यात येणार आहे.

★ शिक्षण संस्थांनी मुली व महिलांसाठी उपलब्ध राखीव जागांची व भरलेल्या जागांची माहिती संस्थेच्या आवारात ठळकपणे प्रसिद्ध करणे.

★ महिलांच्या नोकरभरतीसाठी वयोमर्यादा ३८ वर्षे केली जाणार आहे.

★ उच्च शिक्षणासाठी दिल्या जाणाऱ्या कर्जावरील व्याजात महिलांसाठी असणारी सवलत ०.५ टक्क्यांवरून २ टक्क्यांवर आण्याची तरतूद केली जाणार.

★ व्यावसायिक प्रशिक्षणासाठी दिल्या जाणाऱ्या विद्यावेतनाची पुनररचना महागाईच्या निर्देशांकानुसार केली जाणार.

★ महिलांसाठी विविध योजना, संधी, सवलतींसाठी विशेष संकेतस्थळाची निर्मिती केली जाणार.

★ सर्व शिक्षण संस्थांमधून मुलींसाठी तीन महिन्यांचा कराटे प्रशिक्षण कार्यक्रम वर्षातून किमान एकदा राबवणे बंधनकारक केले जाणार.

★ अनुसूचित जमातीतील महिलांना स्थानिक कृषी, शिक्षण, पारंपरिक कौशल्य, पर्यटन, शिक्षण आणि स्थानिक कलांचे प्रशिक्षण दिले जाणार.

★ मुलींच्या शिक्षणासाठी रात्रशाळांची निर्मिती केली जाणार.

★ शैक्षणिक संस्थांमध्ये प्रत्येक १५० मुलींमागे दोन स्वच्छतागृहे आणि ३ मुत्रालये असणे आणि त्यांची स्वच्छता राखणे

बंधनकारक केले जाणार आहे.

★ शैक्षणिक संस्थांमध्ये मुलींची नियमित वैद्यकीय तपासणी केली जाणार आहे.

★ दारिद्र्यरेषेखालील मुलींना मोफत, तर इतर मुलींना सवलतीच्या दरात सॅनिटरी नॅपकिन उपलब्ध करून दिली जाणार आहेत.

★ ४० पेक्षा जास्त मुली शाळा महाविद्यालयात येत असल्यास, त्या विभागात विशेष स्कूल बसची सोय केली जाणार.

★ क्रीडा क्षेत्रात मुलींचे शोषण होऊनये, म्हणून जिल्हा स्तरावर दक्षता समित्यांची स्थापना केली जाणार आहे.

★ ग्रामीण भागातील मुलींच्या शिक्षणासाठी वसतिगृहांची निर्मिती केली जाणार आहे. या वसतिगृहांमध्ये महिला कर्मचारी नेमण्यात येणार आहेत.

★ आदिवासी दुर्गम भागातील सरकारी आणि खाजगी आश्रमशाळांमध्ये, स्थानिक नागरिक आणि पालक प्रतिनिधींची देखरेख समिती स्थापन केली जाणार आहे.

★ नोकरी, अर्थर्जन आणि व्यवसाय करणाऱ्या महिलांच्या ३ वर्षांच्या आतील बालकांना सुरक्षित ठिकाणी ठेवून त्यांचा आहार, करमणूक आणि सुरक्षिततेसाठी पाळणाघरे स्थापन केली जाणार आहेत.

★ महिला समस्याविषयी संशोधन करून ठोस उपाययोजना सुचिविण्या संशोधन प्रकल्पाला भरीव अनुदान देऊन प्रोत्साहित केले जाणार आहे.

★ राज्यातील महिलांच्या आरोग्यासाठी विशेष आरोग्य अभियान राबविले जाणार आहे. महिलांना आरोग्य साक्षर करून स्वयंप्रेरणेने महिला आरोग्य स्वयंसेवक तयार करण्यासाठी प्रयत्न केले जाणार आहेत. असंघटित व अपंग महिलांसाठी विशेष आरोग्य योजना राबविली जाणार आहे.

★ झोपडपड्यांमध्ये फिरती रुग्णालये स्थापन केली जाणार आहेत.

★ शासकीय रुग्णालयात लैंगिक अत्याचाराच्या उपचारांसाठी विशेष केंद्रे उभारली जाणार आहेत.

महिलांचे हक्क आणि अधिकारांसाठी सदैव जागृत असलेल्या महाराष्ट्राला थोर परंपरा लाभली आहे. पुरोगामी सामाजिक आणि राजकीय सुधारणांची ही परंपरा आहे. महाराष्ट्राला, राजभाता जिजाऊ, छत्रपती शिवाजी महाराज, महात्मा जोतिबा फुले, क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले, गोपाळ गणेश आगरकर, महर्षी कर्वे, राजर्षी शाहू महाराज, भारतरत्न डॉ. आंबेडकर, कर्मवीर भाऊराव पाटील, विठ्ठल रामजी शिंदे, अशा थोर विभूतीच्या कार्याची परंपरा लाभली आहे. आजपर्यंत सर्वच क्षेत्रांत अग्रभागी राहण्याचा मान महाराष्ट्राला मिळालेला आहे. राज्याच्या या विकासात महिलांना कायम प्राधान्य मिळावे, असा सरकारचा प्रयत्न आहे. समाजाचा एक परिपूर्ण आणि समान घटक म्हणून स्त्रियांना समान स्थान देण्यात महाराष्ट्र सरकार कटिबद्ध आहे. म्हणूनच राज्याचे तिसरे महिला धोरण आखण्यासाठी महाराष्ट्र सरकारने महिलांच्या प्रश्नांची जाण असणाऱ्या आणि तळागाळात काम करणाऱ्या मान्यवर सामाजिक व्यक्ती, सामाजिक कार्यकर्ते, महिला संघटनांचे प्रतिनिधी आणि लोकप्रतिनिधी यांच्या समावेशाने पूर्ण अशी समिती दिनांक १२ जुलै, २०१२ रोजी स्थापन केली. या समितीने तयार केलेल्या महाराष्ट्र राज्याच्या तिसऱ्या महिला धोरणाचा मसुदा प्रसिद्ध करताना राज्याला विशेष अभिमान वाटत आहे.

★ कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण करण्यासाठी सरकार कटिबद्ध आहे. त्यासाठी कडक कायदे करण्यावर भर दिला जात आहे. महिलांसाठी एकच १८१ क्रमांकाची हेल्पलाईन राज्यभर सुरु केली जाणार आहे.

★ शरीरविक्रीकरिता महिलांची मानवी वाहतूक करण्यास प्रतिबंध करण्यासाठी उपाययोजना केल्या जाणार आहेत.

★ महिलांच्या हिंसाचाराच्या आणि अत्याचाराच्या घटनांचा समावेश तंटामुक्ती योजनेत करण्यास प्रतिबंध केला जाणार असून, मोफत कायदेशीर सल्ला देणाऱ्या वकिलांना शासन योग्य मोबदला देणार आहे.

★ पोलीस ठाणे स्तरावरील महिला दक्षता समित्यांना अधिक कार्यक्रम केले जाणार आहे.

★ अत्याचार पीडित महिलांना त्वरित निवारा मिळेल, अशी सुविधा स्वयंसेवी संस्थांमार्फत उपलब्ध करून देण्यावर भर दिला जाणार आहे.

★ महिलांना कामाच्या ठिकाणी होणाऱ्या छळास प्रतिबंध करण्यासाठी कडक उपाययोजना केल्या जाणार आहेत.

★ असंघटित महिला कामगारांची नोंदणी केली जाणार असून नोंदणीकृत असंघटित महिला कामगारांना, शासनाच्या विविध योजनांचे लाभ देण्याचा प्रयत्न केला जाणार आहे.

★ एकल किंवा सिंगल महिलांना मदत करण्यासाठी, उपाययोजना केल्या जाणार आहेत.

★ तमाशा कलावंत, देवदासी आणि पीडित मागासवर्गातील महिलांच्या पुनर्वसनासाठी कार्यक्रम राबवला जाणार आहे.

★ शरीरविक्रीच्या व्यवसायातील व्यक्ती, एचआयव्ही संसर्गित महिला, तमाशा कलावंत यांना बचत गट, समाजिक सुरक्षा तसेच घरकूल योजनांच्या सुविधा उपलब्ध करून दिल्या जाणार आहेत.

★ पुनर्वसनाच्या नावाखाली सुटका न करणे, मुलींना त्यांच्या मूळ गावी न पाठवता गुन्हेगार म्हणून वागवणे, हे प्रकार रोखण्यासाठी पोलिसांमध्ये जनजागृती करणे आणि पोलीस ठाण्यांमध्ये समुपदेशन आणि आरोग्य सेवा उपलब्ध करण्यासाठी कार्यक्रम राबविला जाणार आहे.

तृतीय पंथी व्यक्तींच्या मानवी अधिकारांची पायमल्ती रोखण्यासाठी प्रयत्न केले जाणार आहेत; तसेच त्यांना नागरी हक्क मिळवून देण्यासाठी तरतुद केली जाणार आहे.

★ महिलांच्या विविध क्षेत्रांतील योगदानासाठी विशेष पुरस्कार देण्याची तरतुद महिला धोरणात करण्यात आली आहे.

राज्याचे महिला धोरण म्हणजे महिलांच्या विकासासाठी उचललेले एक महत्त्वाकांक्षी पाऊल आहे. या धोरणाच्या अंमलबजावणीतून राज्यात महिलांचा उत्कर्ष होण्याबरोबरच मजबूत, पारदर्शक आणि ब्रॅष्टाचारामुक्त व्यवस्था निर्माण होऊन, देशात महाराष्ट्र राज्य अग्रेसर ठरणार आहे. या धोरणाबाबत आपल्या सूचना स्वागतार्ह आहेत.

महाराष्ट्र शासनाच्या तिसऱ्या महिला धोरणाचा मसुदा [www. Maharashtra.gov.in](http://www.Maharashtra.gov.in) या महाराष्ट्र शासनाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून याबाबत काही अभिप्राय किंवा सूचना असल्यास एक महिन्याच्या आत mahiladhoran2013@gmail.com याई-मेल पत्त्यावर पाठविल्यास त्याबाबत निश्चितपणे विचार होऊन योग्य निर्णय घेण्यास मदत होणार आहे.

स

रकारी काम आणि सहा महिने थांब, ही म्हण लवकरच कालबाहु होण्याची चिन्हे आहेत. सरकारी काम म्हटले, की ते लवकर होण्याची शक्यता कमीच. पदाने मिळणाऱ्या अधिकारांचा गैरवापर करून, 'आम आदमी'ला वेठीस धरणाऱ्या सरकारी अधिकाऱ्यांच्या प्रवृत्तीला आता चाप लागणार आहे. सरकारी कामांच्या पूर्ततेची कालमर्यादा निश्चित करणाऱ्या 'सिटीझन चार्टर' या विधेयकाला, गुरुवार, दिनांक ७ मार्च, २०१३ रोजी केंद्रीय मंत्रिमंडळाने मंजुरी दिली. या विधेयकाने सरकारी कर्मचाऱ्यांना प्रत्येक कामाची कालमर्यादा आखून दिली असून, उल्लंघन करणाऱ्यावर दंडात्मक कारवाईची तरतुद करण्यात आली आहे. यूपीए सरकारने 'आम आदमी'ला दिलासा देण्यासाठी उचललेल्या अनेक

पावलांपैकी, हे एक महत्त्वाचे पाऊल ठरले आहे. सरकारी काम म्हटले की,

कार्यालयांमध्ये वारंवार खेटे घालणे आलेच. आज अर्ज संपले आहेत, आठ दिवसांनी या! कामाची वेळ संपली आहे, उद्या या!, साहेब रजेवर गेले आहेत, पुढच्या महिन्यात या!, अशी अनेक ठरलेली कारणे सांगून सामान्य माणसालावेठीसधरणाऱ्यासरकारीकर्मचाऱ्यांना आता कर्तव्य आणि जबाबदारीची जाणीव करून देणारे विधेयक लवकरच येत आहे. 'सिटीझन चार्टर' अर्थात 'सार्वजनिक गाहाणी' अथवा 'नागरी हवक विधेयक' या नावाने हे विधेयक ओळखले जाते. या विधेयकाला केंद्रीय मंत्रिमंडळाने मंजुरी दिल्याने, संसदेत सादर करण्याचा त्याचा मार्ग आता मोकळा झाला आहे. संसदेने, या विधेयकाला मंजुरी दिल्यानंतर त्याचे कायद्यात रूपांतर होणार आहे. रेशन कार्ड, पासपोर्ट, जात प्रमाणपत्र, जन्म-मृत्यु दाखला, पेन्शन, कर परतावा या गोष्टी ठरावीक वेळेत नागरिकांना दिल्याच पाहिजेत, अशी तरतुद नवीन 'सिटीझन चार्टर' विधेयकात करण्यात आली आहे. सरकारी कामे वेळेत करणे, आता बंधनकारक होणार

आहे. जो अधिकारी वेळेवर कामे करणार नाही, त्याला दिवसाला २५० रुपयांपासून, ५० हजार रुपयांपर्यंत दंड भरावा लागणार आहे. या विधेयकातील तरतुदीनुसार, सरकारी कर्मचारी यांनी नागरिकांना द्यावयाच्या प्रत्येक सेवेसाठी, किती कालावधी लागेल आणि त्या वेळेत सेवा पूर्ण न झाल्यास, तक्रार निवारण करणारी यंत्रणा कशी असेल? याची माहिती प्रकाशित करणे प्रत्येक सरकारी कार्यालयाला बंधनकारक राहणार आहे. देशातील प्रशासकीय सुधारणांबाबत नवनवीन निर्णय घेण्याचा सपाटा, यूपीए सरकारने सुरु ठेवला आहे. त्या पार्श्वभूमीवर 'सिटीझन चार्टर'ला मिळालेली मंत्रिमंडळाची मंजुरी ही चांगली बाब आहे. प्रशासनाकडून वेळेत आणि सहज कामे पार पाडावी अशी जनतेची अपेक्षा

विशिष्ट वस्तू तसेच सेवांच्या वितरणाची आणि तक्रार निवारणाची, कालमर्यादा ठरवून दिली जाणार आहे. या कालमर्यादेचे उल्लंघन झाल्यास, केल्या जाणाऱ्या कारवाईची माहिती सर्वांना पुस्तिकारूपाने दिली जाणार आहे. माहिती पुस्तिका प्रसिद्ध करणे, सर्व शासकीय कार्यालयांना बंधनकारक करण्यात येणार आहे. जनतेच्या सुविधेसाठी तक्रार निवारण कॉल सेंटर, ग्राहक सेवा केंद्र आणि मदत केंद्रांची निर्मिती केली जाणार आहे. अनिवासी भारतीयांसाठीच्या सेवा तसेच केंद्र सरकारच्या सार्वजनिक तक्रारी, कर्मचारी निवृत्तिवेतन इत्यादीबाबत तक्रारी, कायदा खात्याकडून स्वतंत्रपणे हाताळल्या जातील. प्रस्तावित सिटीझन चार्टर विधेयकाचे नेतृत्व प्रशासकीय सुधारणा व सार्वजनिक तक्रार विभागाकडे असणार आहे.

केंद्र आणि राज्य पातळीवर, तक्रार निवारण आयोगाची निर्मिती केली जाणार आहे. केंद्रीय आयोगाकडे न्याय

न मिळाल्यास, पीडित व्यक्ती लोकपालांकडे, आणि राज्य पातळीवर न्याय न मिळाल्यास लोकायुक्तांकडे दाद मागू शकणार आहे. अपिलीय प्राधिकरणाच्या निर्मितीची तरतुद या विधेयकात करण्यात आली आहे. सिटीझन चार्टर विधेयकामुळे बाबूगिरीला चाप बसणार आहे. सरकारी फाईल आता लालफितीत अडकून पडणार नसून, नागरिक आणि सरकार यांच्यातील परस्पर संबंध आता अधिकच पारदर्शक होणार आहेत. या विधेयकाचे कायद्यात रूपांतर झाल्यास, भ्रष्टाचाराला मर्यादा येणार असून, देशाच्या विकासाला त्यामुळे मोठी गती मिळणार आहे. सर्वोत्तम लोकशाही व्यवस्थेची ही नांदी ठरणार आहे. आपआपसातील भेदभाव मिटवून सर्वच पक्षांनी, या विधेयकाच्या संसदेतील मंजुरीस, साहाय्य केल्यास, 'सिटीझन चार्टर' विधेयकाचे कायद्यात रूपांतर होण्यास अडचण येणार नाही. व्यापक जनहिताच्या दृष्टीने हे विधेयक संसदेत मंजूर होणे तेवढेच महत्त्वाचे आहे.

नागरिकाची सनद

पुणे : दुष्काळग्रस्त भागातील जनावरांसाठी मोफत चारा उपलब्ध करून देण्याच्या हेतूने महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटी आणि पुणे शहर काँग्रेस कमिटीने अभिनव उपक्रम हाती घेतला आहे. दुष्काळग्रस्त भागातील जनावरांसाठी मोफत चारा पुरवठा करण्याच्या हेतूने पुणे शहरातील काँग्रेसचे नगरसेवक श्री. मिलिंद काढी यांच्या किंवळे गावानजीकच्या सुमारे ४० एकर जमिनीवर मक्याची लागवड करण्यात आली आहे. या पिकाचा चारा दुष्काळग्रस्त भागात रवाना केला जाईल.

महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे अध्यक्ष आ. श्री. माणिकराव ठाकरे आणि मुख्यमंत्री श्री. पृथ्वीराज चव्हाण यांनी शुक्रवारी बिजारोपण करून या उपक्रमाची सुरुवात केली. याप्रसंगी सहकारमंत्री श्री. हर्षवर्धन पाटील, आ. श्री. शरद रणपिसे, आ. श्री. विनायक निम्हण, आ. श्री. रमेश बागवे, आ. श्री. मोहन जोशी, पुणे शहर काँग्रेसचे अध्यक्ष श्री. अभय छाजेड, पुण्याचे उप महापौर दीपक मानकर, मा.आ. चंद्रकांत शिवलकर, प्रदेश पदाधिकारी श्री. यशवंत हाणे, श्री. संजय बालगुडे, जनसेवक उपक्रमाचे प्रमुख श्री. विनायकराव देशमुख, पुणे ग्रामीण अध्यक्ष देवीदास भन्साळी यांच्यासह काँग्रेसचे अनेक पदाधिकारी, नगरसेवक व कार्यकर्ते उपस्थित होते.

पुणे : महाराष्ट्र प्रदेश कांग्रेस कमिटीच्या पुढाकाराने शहरातील ४०० मोलकरणीच्या पाल्यांना महिला दिनानिमित्त शैक्षणिक शिष्यवृत्तीचे धनादेश वितरित करण्यात आले. कांग्रेस प्रदेशाध्यक्ष आ.श्री. माणिकराव ठाकरे यांच्या अध्यक्षतेखालील कार्यक्रमात कामगार राज्यमंत्री श्री. राजेंद्र गावित यांच्या हस्ते धनादेशांचे वाटप झाले. प्रदेश कांग्रेसच्या केंद्र व राज्य सरकार योजना संनियंत्रण समितीने पुणे शहरातील हजारो मोलकरणीची घरेलू कामगार कल्याण मंडळात सदस्य म्हणून नोंदणी करून घेतली होती. त्यानंतर यातील ४०० मोलकरणीचे पाल्य जनश्री विमा योजनेतर्गत शैक्षणिक शिष्यवृत्तीसाठी पात्र ठरले होते. महिला दिनानिमित्त आयोजित महिलांच्या मेळाव्यात या पाल्यांच्या सहा महिन्यांच्या शिष्यवृत्तीच्या धनादेशांचेही वितरण करण्यात आले.

या कार्यक्रमाला आ.श्री. शारद रणपिसे, आ.श्री. मोहन जोशी, प्रदेश महिला अध्यक्ष कमलताई व्यवहारे, आ. श्रीमती दीप्ती चौधरी, प्रदेश कांग्रेसच्या केंद्र व राज्य सरकार योजना संनियंत्रण समितीचे प्रमुख श्री. विनायकराव देशमुख यांच्यासह अनेक लोकप्रतिनिधी, कांग्रेसचे पदाधिकारी आणि सुमारे ७ हजार महिला उपस्थित होत्या.

राज्याचा विकास साकारण्याची क्षमता फक्त काँग्रेसमध्येच

- माणिकराव ठाकरे,
प्रदेश अध्यक्ष

चांदूर रेल्वे, अमरावती : विरोधी पक्षातील अनेकांनी केवळ भाषणबाजी करून लोकांची दिशाभूल करण्याचा प्रयत्न चालवला आहे. परंतु राज्याचा विकास साकारण्याची क्षमता फक्त काँग्रेसमध्येच असून, त्यामुळे जनता नेहमी काँग्रेससोबत राहिल्याचे महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे अध्यक्ष आ.श्री. माणिकराव ठाकरे यांनी म्हटले आहे.

अमरावती जिल्ह्यातील चांदूर रेल्वे स्थानक येथे काँग्रेस कार्यकर्त्यांच्या जिल्हास्तरीय वचनपूर्ती मेळाव्याला संबोधित करताना ते बोलत होते. कार्यक्रमाचे प्रमुख मार्गदर्शक मुख्यमंत्री श्री. पृथ्वीराज चव्हाण होते तर विधानसभेचे उपाध्यक्ष प्रा.श्री. वसंत पुरके, खा.श्री. दत्ता मेघे, रोहयो मंत्री डॉ.श्री. नितीन राऊत, आरोग्य मंत्री डॉ.श्री. सुरेश शेट्टी, राज्यमंत्री श्री. राजेंद्र मुळक, श्री. रणजीत कांबळे, आ.प्रा.श्री. वीरेंद्र जगताप, आ.श्रीमती

अमरावती जिल्हा काँग्रेस कमिटी(ग्रामीण) भव्य वयनपूर्ती सोहळा

यशोमती ठाकुर, आ.श्री. रावसाहेब शेखावत, आ.श्री. केवलराम काळे आदी नेते प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थित होते.

काँग्रेसच्या नेतृत्वाखालील केंद्र व राज्य सरकारने निवडणुकीत दिलेली आशासने पूर्ण करून खन्या अर्थाने वचनपूर्ती केल्याचे काँग्रेस प्रदेशाध्यक्ष आ.श्री. माणिकराव ठाकरे यांनी सांगितले. मुंबईत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे भव्य स्मारक उभारण्यासाठी इंटू मिलची जागा मिळवून देण्याकरिता काँग्रेसने केलेल्या यशस्वी प्रयत्नांचे उदाहरण त्यांनी या वेळी दिले. अनुदानाच्या रूपात सर्वसामान्यांचा पैसा थेट त्यांच्या बँक खात्यात जमा करण्यासाठी केंद्र सरकारने डायरेक्ट कॅश ट्रान्सफरची योजना आणली आहे. अशा अनेक निर्णयांच्या माध्यमातून केवळ काँग्रेसनेच जनसामान्यांना त्यांचा अधिकार मिळवून देण्यासाठी आपली कटिबद्धता सिद्ध

केल्याचे ते म्हणाले.

मुख्यमंत्री श्री. पृथ्वीराज चव्हाण यांनी शेतीसह विदर्भातील अनेक प्रलंबित मुहूऱ्यांवर मते मांडली. विदर्भाचा विकास झाल्याशिवाय

शासन कार्यरत आहे. सोबतच शेतीला चालना देण्यासाठी गोसिखुर्दसारखे प्रकल्प वेगाने पूर्ण व्हावेत, यासाठीही शासन प्रयत्नशील असल्याचे ते म्हणाले. शेतीसाठी शासनाने अधिकाधिक पीक

कर्ज उपलब्ध करून देण्याचा निर्णय घेतला असून, शेतीला आधुनिक तंत्रज्ञानाची जोड देण्याचेही प्रयत्न सुरु आहेत. विदर्भातील संतांच्या स्मारकासाठी जास्त निधी दिला जाणार असल्याची माहितीदेखील मुख्यमंत्रांनी या वेळी दिली.

महाराष्ट्रातील दुष्काळग्रस्तांना मदत करण्याच्या हेतूने अमरावती जिल्हा काँग्रेस कमिटीने या कार्यक्रमात हारतुच्यांवर कोणताही खर्च केला नाही. त्यातून वाचलेले पैसे व आणखी गोळा केलेली रक्कम असे सुमारे ५ लाख रुपये या वेळी मुख्यमंत्री मदतनिधीला देण्यात आले. या जिल्हास्तरीय वचनपूर्ती मेळाव्याला जिल्हा काँग्रेसचे पदाधिकारी, तालुका पदाधिकारी, कार्यकर्त्यासह सुमारे २० हजारांचा जनसमुदाय उपस्थित होता.

महाराष्ट्राचा विकास होणार नाही. विदर्भातील शेतीवरील ताण कमी करण्याची गरज आहे. या विभागातील औद्योगिकीकरणाला चालना देण्यासाठीच महाराष्ट्र शासनाने 'अँडव्हान्टेज विदर्भ'चा कार्यक्रम हाती घेतला आहे. विदर्भातील पाणी, जमीन आणि मनुष्यबळ उद्योगाला पोषक असून, या परिसरात उद्योग आणण्यासाठी

कार्यक्रमात हारतुच्यांवर कोणताही खर्च केला नाही. त्यातून वाचलेले पैसे व आणखी गोळा केलेली रक्कम असे सुमारे ५ लाख रुपये या वेळी मुख्यमंत्री मदतनिधीला देण्यात आले. या जिल्हास्तरीय वचनपूर्ती मेळाव्याला जिल्हा काँग्रेसचे पदाधिकारी, तालुका पदाधिकारी, कार्यकर्त्यासह सुमारे २० हजारांचा जनसमुदाय उपस्थित होता.

विरोधी पक्षांची प्रक्षोभक विधाने केवळ राजकीय स्वार्थसाठी

- माणिकराव ठाकरे,
प्रदेश अध्यक्ष

मुंबई : ओवैसीसारखे नेते व त्यांच्या एमआयएमसारख्या राजकीय पक्षांची प्रक्षोभक विधाने केवळ राजकीय स्वार्थसाठी आहेत. समाजात फूट पाडून त्यांना आपले राजकीय हित साधायचे आहे. शिवसेना, भाजप आणि मनसेसारख्या पक्षांनीही जातीयवादी भूमिका स्वीकारली आहे. ही मानसिकता देशाला सुरक्षित ठेवणारी नाही, असे प्रतिपादन काँग्रेस प्रदेशाध्यक्ष आ.श्री. माणिकराव ठाकरे यांनी केले आहे.

महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीच्या अल्पसंख्याक विभागाच्या वतीने यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान येथे आयोजित प्रदेश प्रतिनिधी, जिल्हाध्यक्ष आणि ब्लॉक अध्यक्षांच्या मार्गदर्शन शिविरात ते बोलत होते. या शिविराला अल्पसंख्याक विकास व वस्त्रोद्योग मंत्री श्री. नसिम खान, प्रदेश काँग्रेसच्या अल्पसंख्याक विभागाचे अध्यक्ष आ.श्री. एम.एम. शेख यांच्यासह राज्यभरातील शेकडो पदाधिकारी उपस्थित होते.

देशात केवळ काँग्रेस पक्षानेच सर्वसमावेशक आणि सर्वव्यापी विकासाची कास धरली आहे. सर्व समाजाच्या भल्याचा विचार फक्त काँग्रेसनेच केला आहे. अल्पसंख्याक समाजाच्या हितासाठी काँग्रेसच्या नेतृत्वाखालील केंद्र व राज्य सरकारने घेतलेल्या

निर्णयांची माहिती जनतेपर्यंत नेण्याची जबाबदारी काँग्रेस कार्यकर्त्यांनी उचलली पाहिजे. वर्तमान परिस्थिती पाहता काँग्रेस कार्यकर्त्यांनी बोलायला शिकून देशातील वास्तव जनतेसमोर उधे करावे, असे आवाहन महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे अध्यक्ष आ. श्री. माणिकराव ठाकरे यांनी याप्रसंगी केले. राज्याच्या अल्पसंख्याक खात्याचे मंत्री श्री. नसिम खान यांनी महाराष्ट्र शासनाने अल्पसंख्याक समाजाच्या विकासासाठी घेतलेल्या अनेक निर्णयांची माहिती दिली. अल्पसंख्याक विद्यार्थ्यांसाठी राज्य सरकारने अनेक चांगले निर्णय घेतले असून, त्यासाठी अधिक निधीची तरतूद करण्याची गरज त्यांनी विशद केली. काँग्रेसच्या अल्पसंख्याक विभागाचे प्रमुख आ. श्री. एम. एम. शेख यांनीही धर्माधि शक्तीना रोखणे आवश्यक असल्याचे सांगितले. जातीयवादी शक्तींचा धोका ओळखून त्याला वेळीच आळा घाटला गेला पाहिजे, असे ते म्हणाले. या प्रशिक्षण शिविराला श्री. हमिद चाऊश, श्री. यासेर अराफात, श्री. हनिफ बशीर, श्री. जाकिर चाऊश, श्री. सय्यद आबेद अली, श्री. शाहिद मुल्ला, श्री. एम. आय. पटेल, प्रा. श्री. शेख रहमान, श्री. हाजी इब्राहिमभाई, श्री. अनिस कुरेशी, श्री. इब्राहिम पठाण, श्री. तारिक फारुखी यांच्यासह अनेक जिल्हाध्यक्ष व शेकडो पदाधिकारी उपस्थित होते.

ग्रंथालय चळवळीतील हजारो कार्यकर्त्यांचा कांग्रेसमध्ये प्रवेश

मुंबई : महाराष्ट्राच्या ग्रंथालय चळवळीतील सुमारे दीड हजार प्रमुख पदाधिकाऱ्यांनी प्रदेशाध्यक्ष आ. श्री. माणिकराव ठाकरे यांच्या उपस्थितीत कांग्रेस पक्षात प्रवेश केला आहे.

प्रदेश कांग्रेसच्या टिळक भवन कार्यालयात झालेल्या पक्ष प्रवेश कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी कांग्रेसचे प्रदेशाध्यक्ष आ. श्री. माणिकराव ठाकरे तर प्रमुख पाहुणे उच्च व तंत्र शिक्षण राज्यमंत्री श्री. डी.पी. सावंत होते. याप्रसंगी कांग्रेस पक्षात प्रवेश करण्यांमध्ये ग्रंथालय संघटनेचे प्रदेशाध्यक्ष श्री. बी.जी. देशमुख यांच्यासह अनेक प्रदेश पदाधिकारी, जिल्हा पदाधिकारी, तालुका पदाधिकारी व प्रमुख कार्यकर्त्यांचा समावेश आहे. ग्रंथालय चळवळीतील विविध समस्या सोडविण्याचे आशवासन कांग्रेसने यापूर्वीच दिले असून, त्यासंदर्भात महाराष्ट्राचे कांग्रेस प्रभारी श्री. मोहन प्रकाशजी आणि प्रदेशाध्यक्ष आ. श्री. माणिकराव ठाकरे यांच्या पुढाकारानंतर मुख्यमंत्री श्री. पृथ्वीराज चव्हाण यांनी एक बैठकही बोलावली होती. ग्रंथालय व ग्रंथालय चळवळीच्या समस्या सोडविण्यासाठी कांग्रेसने घेतलेला पुढाकार लक्षात घेता या पदाधिकाऱ्यांनी कांग्रेसमध्ये प्रवेश करण्याचा निर्णय घेतला आहे. या पक्षप्रवेशासाठी श्री. मधुकरराव कांबळे यांनी पुढाकार घेतला होता. या कार्यक्रमाला महाराष्ट्र प्रदेश कांग्रेस कमिटीचे सरचिटीणीस श्री. यशवंत हाप्पे, श्री. महादेवराव शेलार, श्री. हरिभाऊ राठोड, श्री. प्रकाश लोणारे, श्री. प्रकाश सोनावणे आदी नेतेही उपस्थित होते.

मुंबई : अमेरिकेचे कॉन्सुल जनरल श्री. पीटर हास यांनी दि. २१ मार्च रोजी महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे अध्यक्ष आ. माणिकराव ठाकरे यांनी सदिच्छा भेट घेतली. महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीच्या टिळक भवन कार्यालयात ही भेट झाली. व्हाइस कॉन्सुल फॉर पॉलिटिकल अफेर्स श्री. ब्रॅफस कॅलुंड आणि सल्लागार श्रीमती अरुंधती मुंडले देखील श्री. हास यांच्यासमवेत होते. सुमारे सव्वा तास झालेल्या या भेटीत अमेरिकन अधिकाऱ्यांनी महाराष्ट्रातील दुष्काळ, वर्तमान राजकीय परिस्थिती आणि काँग्रेसच्या संघटनात्मक रचनेबाबत माहिती जाणून घेतली. श्री. पीटर हास यांनी आ. माणिकराव ठाकरे यांना पोर्ट्रॅट ऑफ अमेरिका हे पुस्तक भेट दिले. काँग्रेस प्रदेशाध्यक्षांनी श्री. हास यांना छत्रपती शिवाजी महाराजांची तर श्री. कॅलुंड यांना गणरायांची प्रतिमा भेट दिली. याप्रसंगी महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे सरचिटणीस ॲड. श्री. गणेश पाटील, श्री. रमेश शेट्टी, प्रवक्ते श्री. सचिन सावंत आदी उपस्थित होते.

राष्ट्रीय अध्यक्षा सोनिपाजीच्या

१५ वर्षांच्या यशस्वी
कार्यकिर्दाला

सलाम

मा.श्री. दीपक मानकर

उपमहापौर (पुणे महानगरपालिका)
वरिष्ठ उपाध्यक्ष-पुणे शहर जिल्हा काँग्रेस कमिटी

भारतरत्न, भारतीय घटनेचे शित्यकार, महामानव

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

यांच्या जयंतीनिमित्ताने
विनम्र अभिवादन

मा.श्री. दीपक मानकर

उपमहापौर (पुणे महानगरपालिका)
वरिष्ठ उपाध्यक्ष-पुणे शहर जिल्हा काँग्रेस कमिटी

थोर समाज सुधारक, महिलांना व्याय हवक मिळवून देणारे

महात्मा ज्योतिबा फुले

जयंतीच्या निमित्ताने

विनाम्र आभिवादन !

भारतीय घटनेचे शित्पकार, भारतरान

ठॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

जयंतीच्या निमित्ताने **विनम्र अभिवादन !**